

Hans Hartmann

**Eestimaa
Kommunistlik Partei
NLKP XXII ja XXIII
kongressi vahelisel
perioodil**

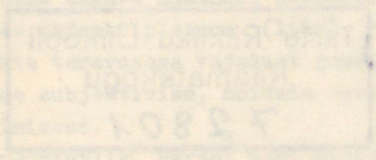
A-29250¹¹

EKP KESKKOMITEE PARTEI AJALOO INSTITUUT
NLKP KESKKOMITEE MARKSISMI-LENINISMI INSTITUUDI FILIAAL

Hans Hartmann

ESTIMAA KOMMUNISTLIK PARTEI NLKP XXII JA XXIII

KONGRESSI VAHELISEL PERIOODIL

Kirjastus "Eesti Raamat"

Tallinn 1968

3KP(E)

H 25

Üldtoimetaja A. Panksejev

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

72801

SISSEJUHATUS

NLKP XXII ja XXIII kongressi vaheline periood oli tähtsaks etapiks kõikide Nõukogude Liidu rahvaste, sealhulgas ka Eesti NSV töötajate elus ja töös kommunismi materiaaltehnilise baasi loomisel. See oli periood, millal nõukogude rahvas viis Kommunistliku Partei juhtimisel oma ennastsalgava tööga lõpule seitsme aasta plaani täitmise.

Rahvamajanduse, teaduse, tehnika ja kultuuri arendamisel saavutatud edu muutis Nõukogude Liidu majanduslikult, poliitiliselt ja sõjaliselt veelgi võimsamaks. Tõusis nõukogude rahva heaolu. Jätkus sotsialistliku demokraatia tugevdamine ja laiendamine ühiskondliku elu erinevates sfäärides.

Käsitletavat perioodi iseloomustab parteielu leninlike normide üha sügavam juurdumine, kollektiivse juhtimise printsiibi kindlustamine partei kõigis lülides, parteisisese demokraatia arenemine ning püüe rajada kogu kommunistliku ülesehitustöö juhtimine üha järjekindlamalt teaduslikele alustele, ühiskonna objektivsete arenguprotsesside sügava analüüsi alusele.

NLKP Keskkomitee oktoobripleenum (1964) ning järgnenud pleenumid rõhutasid täie teravusega vajadust juurida juhtimistevõime väljaga igasugune subjektivism, hoiduda suvalistest meetoditest ja administreerimisest.

Ka Eesti NSV Kommunistlik Partei tegi nimetatud perioodil ära suure organiseerimistöö vabariigi töötajate mobiliseerimisel seitsme aasta plaani täitmisele.

Käsiolevas brošüüris analüüsitakse vabariigi parteiorganisatsiooni tegevust majanduse ja kultuuri arendamisel seitseaastaku viimase nelja aasta jooksul.

Eestimaa Kommunistlik Partei tegi sel ajal NLKP Keskkomi-

tee juhtimisel ära suure töö selleks, et kindlustada Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongressi ja Keskkomitee pleenumite ning EKP XIII ja XIV kongressi otsuste täitmine.

Kommunismi materiaaal-tehnilise baasi loomise suurte ülesannete edukas lahendamine eeldab ühiskondliku tootmise ratsionaalset organiseerimist. Käesolevas brošüüris on püütud näidata, kuidas vabariigi parteiorganisatsioon oma igapäevases praktilises tegevuses juhtis Eesti NSV rahvamajanduse arendamist, milliseid töövorme ja -meetodeid ta selleks kasutas.

Bestimaa Kommunistliku Partei poolt väljatöötatud organisatsioonilised abinõud olid suunatud sellele, et kindlustada vabariigi juhtivate tööstusharude edasine pidev arenemine, saavutada põllumajandussaaduste tootmise pidev suurenemine. Vabariigi parteiorganisatsiooni tegevuses olid tähtsal kohal töötajate kommunistliku kasvatamise küsimused.

Kommunismi laiahaardelise ehitamise perioodi iseloomustab Kommunistliku Partei kui nõukogude ühiskonna juhtiva ja suunava jõu osatähtsuse edasine kasv. Brošüüris näidatakse vabariigi parteiorganisatsiooni ridade pidevat kasvu, tema mõju edasist süvenemist kõikidel elualadel ning sidemete tihenemist laiale rahvahulkadega.

Töö kirjutamisel on põhilise allikana kasutatud EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudi - NLKP Keskkomitee Marksismileninismi Instituudi Filiaali Parteiarhiivi (EKPA) dokumente, samuti parteiorganite jooksvates arhiivides leiduvaid dokumente ja muid materjale. Tähtsaks allikaks olid ka varem ilmunud uurimused, samuti kesk- ja vabariiklik ajakirjandus ning statistilised kogumikud.

Autor avaldab tänu EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudi teaduslikele töötajatele, samuti Tartu Riikliku Ülikooli ja Tallinna Polütehnilise Instituudi NLKP ajaloo ning teadusliku kommunismi kateedrile, kes käesoleva brošüüri käsikirja arutamisel tegid väärtuslikke kriitilisi märkusi, mida autor töö viimistlemisel arvesse võttis.

Käesolevas brošüüris on esmakordselt antud ülevaade EKP tegevusest aastail 1962-1965. Autor jätkab EKP tegevuse selle pe-

1. TÖÖSTUSE JA EBITUSTEGEVUSE PARTEILINE JUHTIMINE

Tähtsaks sündmuseks Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei, sealhulgas ka Bestimaa parteiorganisatsiooni elus oli NLKP korraline, XXII kongress, mis toimus Moskvas 17.-31. oktoobrini 1961. Ära kuulunud ja läbi arutanud NLKP Keskkomitee ja NLKP Keskrevisjonikomisjoni aruande, ettekanded NLKP programmist ja muudatustest partei põhikirjas, võttis kongress täieliku üksmeelega vastu resolutsiooni Keskkomitee aruande põhjal, partei uue programmi ning resolutsiooni NLKP põhikirja kohta, samuti otsuse V.I.Lenini mausoleumi kohta. Valiti partei juhtivad organid.

Teinud kokkuvõtte partei tegevusest aruandeperioodil, kiitis XXII kongress täielikult heaks NLKP Keskkomitee poliitilise kursi ja praktilise tegevuse sise- ja välispoliitika valdkonnas. Ühtlasi märkis kongress, et sündmuste käik tõestas täielikult NLKP XX kongressil väljatöötatud poliitilise joone ja teoreetiliste järelduste õigsust.

Andes kõrge hinnangu Keskkomitee välispoliitilisele kursile, rõhutas NLKP XXII kongress, et sõja ja rahu küsimus on olnud ja jääb ka tänapäeval teravalt päevakorda. Kongressi resolutsioonis on öeldud, et "Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei teeb kõik, mis on vajalik selleks, et säilitada ning kindlustada rahu ja sõprust rahvaste vahel rahvaste sotsiaalse progressi ja õnne kõrgete ideaalide võiduleviimise nimel."¹

Kongress analüüsis sügavalt partei tegevust sisepoliitika valdkonnas ja märkis, et aruandeperioodil saavutati edu kõigi rahvamajandusharu arendamisel. Kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomisele oli pandud kindel alus. Tööstustoodangu edasine suu-

¹ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongress.
Stenogramm III, Tallinn 1963, lk. 198.

renemine, kolhooside ja sovhooside materiaal-tehnilise baasi kindlustamine, tööviljakuse kasv ning töötajate elatustaseme tõus - niisugused olid partei juhtimisel tehtud töö tähtsamad tulemused.

Kongress kohustas NLKP Keskkomiteed ka edaspidi suunama partei ja rahva kõik jõupingutused sellele, et kiirendada kommunistliku ülesehitustöö tempot ning täita ja ületada seitsme aasta plaani ülesanded.

XXII kongress pühendas suurt tähelepanu ka partei siseelu küsimustele, pidades õigeks parteielu leninlike normide ja kollektiivse juhtimise printsiipide edasiarendamist kõigis partei ja riigi lülides.

Kongress võttis vastu NLKP programmi - kommunismi ehitamise konkreetse programmi, milles peegelduvad marksismi-leninismi teooria ja kommunistliku ülesehitustöö praktika ühtsus ning lahutamatu seos. Programmis rõhutatakse, et kommunistliku ühiskonna ülesehitamine meie maal eeldab kolme suure ajaloolise ülesande lahendamist: kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomist, kommunistlike ühiskondlike suhete kujundamist ja uue inimese, kommunistliku ühiskonna inimese kasvatamist.

Partei XXII kongress kuulub kogu maailma kommunistliku ja töölislikumise ajaloo silmapaistvamate sündmuste hulka. Tema ajalooline tähtsus seisneb eeskätt selles, et ta võttis vastu partei programmi, meie maal kommunistliku ühiskonna ülesehitamise programmi, näitas ära selle eesmärgi saavutamise teed ja vahendid majandusliku, sotsiaalpoliitilise ja ideoloogilise tegevuse valdkonnas.

Kõik kommunistid, kõik nõukogude inimesed kiitsid palavalt heaks NLKP XXII kongressi otsused, mis said hindamata tähtsusega juhtnööriks partei praktilises tegevuses nõukogude rahva organiseerimisel kommunismi ülesehitamise plaanide elluviimisele. Iseloomulikud on selles suhtes kongressi delegaadi, Viljandi rajooni "Sõpruse" kolhoosi kombaineri, sotsialistliku töö kangelase Elmin Otsmani sõnad, et "partei XXII kongress jääb ereda tähise-na maailma ajalukku".²

² Kommunismi võidu nimel (artiklite kogumik), Tallinn 1962, lk. 135.

Nõukogude rahvaste vennalikus peres sammuvad kõik liiduvabariigid pideva arengu teed, kusjuures igatihe saavutused rahvamajanduse arendamisel on omapoolseks panuseks kommunismi ehitamise üldrahvalikku üritusse.

Kommunistliku Partei programmis püstitatud majandusliku peaülesande lahendamise - kommunismi materiaali-tehnilise baasi loomise otsustavaks teguriks on sotsialistlik tööstus. Oma osa on siin täita ka Eesti NSV tööstusel, mille arengu põhisuunad ja ülesanded määrati kindlaks seitsme aasta plaani kontrollarvudes ning täpsustati NLKP XXII kongressi ja vabariigi parteiorganisatsiooni poolt vastuvõetud otsustes. Nähti ette suurendada seitsmeaastaku jooksul Eesti NSV tööstuse kogutoodangut 83 protsenti, sealjuures rasketööstuses 97 protsendi ja kergetööstuses 65 protsendi võrra, ning tõsta vabariigi tööstustoodangu maht 1940. aasta tasemega võrreldes 17-kordseks.³ Kõige ulatuslikud ülesanded püstitati põlevkivi- ja keemiatööstuse, energeetika, masina-, tekstiili- ja kalatööstuse ette. Seitsme aasta plaani elluviimise kindlustamisel langes eriline koht mehhaniseerimistaseme edasisele tõstmisele ning uue tehnika ja eesrindliku tehnoloogia juurutamisele. Otsustavalt tuli võidelda ebamajanduslikkuse ning planeerimises esinevate vigade vastu.

Bestimaa Kommunistlik Partei tegi aastal 1962-1965 suurt organiseerimistööd tööstuse ja ehitustegevuse alal püstitatud eesmärkide kättevõitmiseks ja selleks, et tagada tootmise põhiülesande täitmine, s.o. saavutada minimaalsete kulutustega toodangu maksimaalne juurdekasv.

Vabariigi parteiorganisatsiooni tähelepanu keskendus eelkõige sellele, et leida tööstuse arendamiseks kõige progressiivsemad, majanduslikult kõige tulusamad suunad, halastamatult võidelda ebamajanduslikkuse, pillamise, rutiini ja konservatismi vastu. Jätkati jõupingutusi tehnilise progressi kiirendamiseks, teaduse ja tehnika uusimate saavutuste üha ulatuslikumaks rakendamiseks tootmises. Suurendati nõudlikkust töötajate kvalifikat-

³ A. Ansberg, V. Tarmisto, Eesti NSV. Majandus ja kultuur, Tallinn 1960, lk. 27.

siooni suhtes, ja seda mitte ainult tööstuses, vaid ka kõigis teistes rahvamajandusharudes.

Tehes kokkuvõtteid seitseaastaku kahe esimese aasta tulemustest, määras Eestimaa Kommunistliku Partei XIII kongress (september 1961) kindlaks vabariigi tööstuse konkreetset ülesanded ja kohustas vabariigi parteiorganisatsiooni täielikumalt ära kasutama tootmisresERVE, pidevalt täiustama töö organiseerimist ja tehnoloogiat ning parandama tootmisvõimsuste kasutamist. Peeti vajalikuks juurutada laias ulatuses uut tehnikat, teostada kiirendatud tempos töömahukate protsesside kompleksset mehhaniseerimist ja automatiseerimist.⁴ Ka enne kongressi oli vabariigi parteiorganisatsioon nende küsimustega pidevalt tegelnud, nüüd aga tõusid nad veelgi enam tähelepanu tulipunkti: sõltus ju nende probleemide õigeaegselt lahendamisest suuresti seitsme aasta plaani täitmine.

Vabariigi parteiorganisatsioon jätkas ühetüübiliste ettevõtete koondamist ühe suurema kui peaettevõtte juhtimise alla. Tööstuse kontsentreerimise eesmärgil ühendati aastail 1961-1964 täiendavalt 300 väikest käitist,⁵ mis võimaldas süvendada tootmise spetsialiseerimist ja koopereerimist ning vähendada administratiivaparaati. Vabanenud summad suunati tootmise kompleksse mehhaniseerimise ja automatiseerimise teenistusse. Käitiste tunduvast suurenemisest annavad tunnistust niisugused arvud: kui 1959. aastal oli ühes ettevõttes töötavate inimeste keskmine nimestikuline arv 86,7 siis 1964. aastal oli see juba 640,⁶ seega kasvanud rohkem kui seitsmekordseks. Eriti märgatav oli tootmise tsentraliseerimine ja kontsentreerimine vabariigi masina- ja metallitööstuses, samuti elektri- ja soojusenergia ettevõtetes ning kalatööstuses.

Vabariigi tööstuse ette püstitatud ülesannete lahendamine

⁴ EKPA, f. 1, nim. 226, s.-ü. 27, l. 125.

⁵ EKPA, f. 1, nim. 208, s.-ü. 1, l. 33

⁶ A. Veimer, Eesti NSV tööstuse arenemine seitseaastakul, Tallinn 1967 (edaspidi: A. Veimer, Eesti NSV tööstuse...) lk. 217, 1964. aasta kohta käivad andmed hõlmavad 181 085 töötajat ehk 96 protsenti kogu tööstuse, sealhulgas ka mittetööstuslike ametkondade abistavate väikeettevõtete tootmispersonalist.

sõltus eelkõige iga üksiku ettevõtte ja ehitusorganisatsiooni majandusliku tegevuse efektiivsusest. Seepärast nõudis EKP Keskkomitee parteiorganisatsioonidelt, et nad iga tootmisüksuse majanduslikku tegevust asjalikumalt analüüsiks. Sel alal saavutasid märkimisväärset edu mitmed Tallinna, Tartu, Narva, Kohtla-Järve ja Pärnu linna parteiorganisatsioonid.

Olgu nimetatud näiteks Tartu Aparaaditehase partei-organisatsiooni, kes pidevalt taotles tootmise ökonoomsemaks muutmist ja majanduslike näitajate parandamist. Plaaniülesannete regulaarne täitmine saavutati uue tehnika juurutamise, vananenud töönormide korrigeerimise ja abitööliste arvu vähendamise teel. Parteiorganisatsiooni initsiatiivil moodustati tehases ühiskondlikud majandusliku tegevuse analüüsivõrgud ja normeerimisbürood.⁷

Ettevõtete majandusliku tegevuse suunamisel aitasid tõhusalt kaasa parteikomiteede alalised komisjonid, mittekoosseisulised osakonnad ja tehnikanõukogud, mida hakati vabariigis looma juba 1959. aasta lõpul. 1963. aastal suurenes tööstusprobleemidega tegelevate komisjonide, osakondade ja tehnikanõukogude arv märksa. Kui 1961. aastal oli 9 säärast komisjoni ja 3 nõukogu kokku 200 liikmega,⁸ siis 1963. aastal tegeles partei linna- ja rajoonikomiteede juures tööstuse, ehituse ja transpordi tehnilis-majanduslike probleemidega juba 33 alalist komisjoni, 7 nõukogu⁹ ja 2 osakonda,¹⁰ mille koosseisu kuulus 600 inimest.

Ühiskondlikel alustel töötavate alaliste komisjonide ja tehnikanõukogude juhtimine oli vaadeldaval perioodil paremini korraldatud Kohtla-Järve, Narva ja Tartu linna ning Tallinna Kalinini rajooni parteiorganisatsioonides. Kuna iga parteikomitee

⁷ ЕКР, ф. 148, nim. 56, s.-ü. l. 120-128.

⁸ И.Сорокин, О развитии общественных начал в деятельности городских и районных комитетов КП Эстонии по руководству народным хозяйством республики (1959-1963 гг.), ЕКР ajaloo osast, Tõid NLKP ajaloo alalt III, Tartu 1965 (edaspidi: И.Сорокин, О развитии общественных начал...), lk. 105.

⁹ Sealsamas.

¹⁰ "Besti Kommunist" 1963, nr. 7, lk. 33-37.

tegevuspiirkonnas oli terve hulk erineva profiiliga ettevõtteid ja asutusi, kujutas nende juhtimine endast küllaltki keerulist ülesannet ja eeldas diferentseeritud, hästi läbimõeldud tegevust, erinevate partei-algorganisatsioonide spetsiifika arvestamist. Tänuväärseks abiks nende ülesannete lahendamisel olidki ühiskondlikel alustel töötavad alalised komisjonid. 1965. aasta aprillis töötas ainuüksi EKP Tartu Linnakomitee alalistes komisjonides 150 kommunisti.¹¹

EKP Narva Linnakomitee tööstuskomisjon analüüsis süstemaatiliselt linna ettevõtete majanduslikku tegevust. Mitmete komisjoni ettepanekute ellurakendamine aitas linna ettevõtete tööd tunduvalt parandada.¹²

Koos parteikomiteede vastavate osakondadega üldistasid ühiskondlikud komisjonid parteitöö kogemusi, abistasid algorganisatsioone, töötasid välja ettepanekuid mitmesugustes põhimõtetelise laadi küsimustes.

Tähtsat osa etendasid ka majandusliku analüüsi ja normeerimise ühiskondlikud bürood vabariigi ettevõtetes. Hästi töötas näiteks Tartu Autoremonditehase nr. 3 ühiskondlik majandusliku analüüsi büroo.¹³ Oma istungitel arutas büroo kõiki tähtsaid kitsaskohti tehase tootmistegevuses. Nii oli kõne all materiaaltehniline varustamine, normeerimine, uue tehnika juurutamine ning sellest saadava efekti suurendamine. Büroo soovitude rakendamine soodustas tunduvalt tehase tootmisnäitajate parandamist. Arutades linna ettevõtete parteiorganisatsioonide ülesandeid seitsme aasta plaani täitmisel, töstis EKP Tartu Linnakomitee XI pleenum (oktoober 1963) esile aparaaditehase ja autoremonditehase nr. 3 ühiskondliku majandusliku analüüsi büroo tegevust ja soovitas kõigil linna ettevõtetel võtta neilt eeskju.¹⁴

¹¹ "Eesti Kommunist" 1965, nr. 4, lk. 61.

¹² EKP Narva Linnakomitee jooksev arhiiv, EKP Narva LK tööstuskomisjoni 1962-1965. aasta materjalid

¹³ EKPA, f. 148, nim. 56, s.-ü. 8, l. 148.

¹⁴ Sealsamas, l. 163-164.

Tuleb märkida, et kõikjal ei töötanud majandusliku analüüsi bürood siiski nii produktiivselt. Mitmete ettevõtete parteiorganisatsioonid ei tundnud büroode ja nende koosseisu kuuluvate kommunistide tegevuse vastu vajalikku huvi. Mitte kõigis parteiorganisatsioonides ei arvestatud seda, et kõnesolevad bürood on kommunistide ja kõigi töötajate ökonoomiaalaste teadmiste rikastamise heaks kooliks, etendades ühtlasi olulist osa tootmistevõime arendamisega seotud küsimuste lahendamisel, kasutamata ressurvide avastamisel ja kasutuselevõtmisel.

Aasta-aastalt muutus üha kaalukamaks partei linna- ja rajoonikomiteede juures töötavate ühiskondlike majandusliku analüüsi ja tehnika- ning kvaliteedinõukogude panus tööstuse edendamises.

Edukalt töötas EKP Pärnu Linnakomitee ühiskondlik majandusliku analüüsi nõukogu.¹⁵ Ta luges oma põhiülesandeks parandada majandusalast tööd linna tööstusettevõtetes, aidata seal luua ühiskondlikke majandusliku analüüsi büroosid ja rakendada need tööle. Erilist rõhku pani nõukogu neile käitistele, kus tootmisplaanide täitmisel esines raskusi. Kõik need sammud andsid positiivseid tulemusi. Toome ühe näite. Kui 1963. aasta esimesel poolel ei täitnud Pärnu linnas kaks ettevõtet töövõiljakuse töstmise plaani ja osa käitisi ka kogutoodangu plaan, siis seitsme kuu plaani töövõiljakuse ja kogutoodangu osas täitsid juba kõik linna ettevõtted.¹⁶ 1964. aastal aga täitis Pärnu tööstus tervikuna ennetähtaegselt kogutoodanguplaani, kusjuures üle plaani anti toodangut 4,8 miljoni rubla väärtuses.¹⁷

Nimetatud nõukogu liikmed võtsid aktiivselt osa ka linna tööstuse edasiarendamisega seotud küsimuste ettevalmistamisest ja arutamisest linnakomitee bürool, pleenumitel ja aktiivikoosolekutel.¹⁸

¹⁵ EKP Pärnu Linnakomitee jooksev arhiiv, EKP Pärnu LK ühiskondliku majandusliku analüüsi nõukogu 1963.-1965. aasta materjalid.

¹⁶ "Rahva Hääl" nr. 222, 20. septembril 1963.

¹⁷ EKP Pärnu Linnakomitee jooksev arhiiv, EKP Pärnu LK ühiskondliku majandusliku analüüsi nõukogu 1963.-1965. aasta materjalid.

¹⁸ EKP Pärnu Linnakomitee jooksev arhiiv, EKP Pärnu LK II pleenumi (märts 1965) materjalid.

Aktiivsemaks muutus vaadeldaval perioodil ka partei rajoonikomiteede tehnikanõukogude tegevus. Paremate hulka kuulus EKP Kalinini Rajoonikomitee tehnikanõukogu, kes tegi ära suure töö rajooni käitiste partei-algorganisatsioonide abistamiseks uue tehnika juurutamisel. Nõukogu pööras palju tähelepanu töomahukate protsesside mehhaniseerimisele ja eesrindliku tehnoloogia rakendamisele.¹⁹

Pidevalt tegeles mehhaniseerimisküsimustega ka EKP Kohtla-Järve Linnakomitee juures töötav tehnikanõukogu. 1962. aastal kontrollis ta töomahukate protsesside mehhaniseerimist Ahtme Ehitusmaterjalide Kombinaadis. Nõukogude liikmed avastasid seal rea puudusi. Vastavalt tehnikanõukogu soovitudele rakendati kombinaadis ellu mitmed abinõud mehhaniseerimistaseme tõstmiseks.²⁰

Võttes arvesse seitsme aasta plaani täitmise käiku Eesti NSV tööstuses, pani vabariigi parteiorganisatsioon suurt rõhku tehnilise progressi edasisele kiirendamisele. Hoogsalt jätkus tööstuse tehniline rekonstrueerimine.

Nimetamisväärsset edu saavutas selle ülesande elluviimisel M.I.Kalinini nimelise Elavhõbealaldite Tehase partei-algorganisatsioon. Asjalikult analüüsides tootmisküsimusi ning kontrollides administratsiooni tegevust, tagasid kommunistid aastast aastasse tootmisülesannete täitmise kõigi näitajate osas, sealhulgas ka uue tehnika juurutamise alal. Häid tulemusi saavutati tootmiskultuuri ja toodangu kvaliteedi tõstmisel.²¹ Tänu süstemaatilisele organiseerimistöele muutus M.I.Kalinini nimeline Elavhõbealaldite Tehas kõrge tootmiskultuuriga musterettevõtteks.

EKP XIII kongressi resolutsioonis rõhutati, et tuleb laialdaselt arendada teaduslike ja teaduslik-tehniliste ühingute ning ratsionaliseerijate ja leiutajate organisatsioonide tegevust.²²

¹⁹ "Rahva Hääl" nr. 88, 13. aprillil 1963.

²⁰ И.Сорокин, О развитии общественных начал..., lk. 116.

²¹ ЕКРА, ф. 241, н.м. 9, с.-ü. 15, л. 109-121. M.I.Kalinini nimelise Elavhõbealaldite Tehase partei-algorganisatsiooni 1964.-1965. aasta materjalid.

²² ЕКРА, ф. 1, н.м. 205, с.-ü. 3, л. 145.

Selle otsuse elluviimiseks astus vabariigi parteiorganisatsioon mitmeid samme.

Uue tehnika juurutamise kiirendamisel, töö teaduslikul organiseerimisel, rentaabluse tõstmisel ja toodangu kvaliteedi parandamisel etendasid tähtsat osa Üleliidulise Leiutajate ja Ratsionaliseerijate Ühingu (ÜLRÜ) algorganisatsioonid. Teaduslik-Tehniliste Ühingute (TTÜ) organisatsioonid ja novaatorite nõukogud ettevõtetes. Mitmel pool täitsid TTÜ algorganisatsioonid käitise tehnikanõukogu funktsioone. Eriti tulemusrikkalt tegid seda Männiku Ehitusmaterjalide Tehase, trusti "Besti Põlevkivi" kaevanduse nr. 10, Tartu Autoremonditehase nr. 3 ja Tartu Aparaaditehase TTÜ algorganisatsioon.²³

TTÜ algorganisatsioonid aitasid kõigiti kaasa uue tehnika juurutamise plaanide täitmisele. Kui 1962. aastal realiseeriti vabariigis see plaan 92,2 protsendi ulatuses, siis 1964. aastal tõusis vastav protsent juba 97,2-ni, kusjuures mitmesuguste ettepanekute ja soovitude rakendamisest saadi kokkuhoidu 2 158 000 rubla aastas.²⁴

Ratsionaliseerijate ja leiutajate panusest tehnilise progressi kiirendamise, teaduse ja tehnika saavutuste juurutamise ning töö otstarbekamasse organiseerimisse annab ettekujutuse fakt, et ainuüksi 1965. aastal esitasid 24 000 leiutajat ja ratsionaliseerijat kokku 49 200 ettepanekut. Rahvamajanduses juurutati 33 300 leiutist ja ratsionaliseerimisettepanekut, mis andsid aasta jooksul 16 miljonit rubla kokkuhoidu. Üldse rakendati seitse aastaku jooksul tootmisse 199 500 leiutist ja ratsionaliseerimisettepanekut, mis andsid kokkuhoidu 85,2 miljonit rubla.²⁵ Ratsionaliseerimis- ja leiutustegevuse edendamine oli kohalite parteiorganisatsioonide pideva hoole all. Seda arutati sageli parteikoosolekutel, partei linna- ja rajoonikomitee büroo istungitel ja

²³ "Besti Kommunist" 1965, nr. 10, lk. 25.

²⁴ "Besti Kommunist" 1965, nr. 10, lk. 28.

²⁵ Народное хозяйство Эстонской ССР в 1965 году. Статистический сборник, Таллин 1966 (edaspidi: Народное хозяйство Эстонской ССР...), lk. 48.

pleenumitel, kus töötati välja abinõud puuduste kõrvaldamiseks ja olukorra jätkuvaks parandamiseks.

Märkimata ei saa jätta ka tööstusettevõtetes tegutsevate alaliste tootmisnõupidamiste osa tootmise arendamisel ja täiustamisel ning töötajate kaasatõmbamisel selle juhtimisele. 1963. aasta septembris tegutses vabariigis 1000 alalist tootmisnõupidamist.²⁶ Nende tööst võttis osa 6000-8000 töolist, insener-tehnilist töötajat ja teenistajat.²⁷ Igal aastal tegid nad üle 2000 ettepaneku, mille eesmärgiks oli tootmise parandamine. 75 protsenti ettepanekuist ja soovitudest rakendati tootmisse. Parteiorganisatsioonide tähelepanu oli suunatud sellele, et järjest suurendada alaliste tootmisnõupidamiste osatähtsust, nende aktiivsust mitmesuguste küsimuste lahendamisel töö ja tootmise parema organiseerimise, töökaitse parandamise jms. alal.

1965. aasta septembris töötas vabariigi ettevõtetes 150 ühiskondlikku konstrueerimis- ja tehnoloogiabürood ning 200 majandusliku analüüsi bürood.²⁸

Mitmesuguste ühiskondlike institutsioonide laialdase kaasatõmbamise kõrval rakendasid parteiorganisatsioonid tehnilise progressi hoogustamiseks teisi töövorme. Neid küsimusi arutati parteikoosolekutel ja kaadri teadmiste rikastamiseks korraldatud kursustel, vastavate ettepanekutega pöörduiti kõrgemalseisvate organite poole, jne.

Parteiorganisatsioonide jõupingutused uue tehnika juurutamise kiirendamiseks kandsid head vilja, mis eelkõige väljendus tööviljakuse tõusus. Seitseaastaku jooksul kasvas tööviljakus vabariigi tööstuses poolteisekordseks.²⁹

²⁶ G.Volkova, Nõukogude Eesti tööstusettevõtete alaliste tootmisnõupidamiste tööst. Kogumik "Tõid EKP ajaloo alalt I", Tallinn 1965, lk. 261-262.

²⁷ A.Veimer, Eesti NSV tööstuse..., lk. 53

²⁸ "Rahva Hääl" nr. 228, 26.septembril 1965.

²⁹ СССР и союзные республики в 1965 году, Москва 1966 (edaspidi: СССР и союзные республики...), lk. 229.

Samas peab siiski ütlema, et mitmel pool esines tehnilise progressi eest võitlemisel veel tunduvald puudujääke. Mõneski ettevõttes, nagu Männiku ruberoiditehases, Kohtla-Järve mineraalvatehases ja mujal, seisis tootmisse rakendamata kalleid seadmeid ja mehhanisme. Ainuüksi mineraalvatehases oli 1965. aastal rakendamata mitmesuguseid seadmeid koguväärtuses 72 700 rubla.³⁰ Mõistagi tõi säärane materiaalsete väärtuste kinnikülmutamine rahvamajandusele suurt kahju. Selles on omajagu süüd ka nende ettevõtete parteiorganisatsioonidel, kes ei hinnanud vääriliselt kõnesoleva ülesande tähtsust ega kindlustanud organisatsioonilise tööga nende vigade kõrvaldamist. Üksikutes tootmisloikudes jäi tööviljakus ikkagi madalaks. Nagu märkis EKP XV kongress (märts 1966), tegeles suur osa vabariigi töölistest ikka veel käsitsitööga.³¹ Kriitiliseks madalaks jäi laadimis-, remondi- ja muude abitööde mehhaniseerituse tase.

Vabariigi parteiorganisatsioon pidas tähtsaks tööstuse kaadri edasist tugevdamist ja kasvatamist.

Vaadeldaval perioodil kasvas tööliste osatähtsus vabariigi parteiorganisatsioonis. Kui 1962. aasta jaanuaris oli partei ridades töölisi 13 547 ehk 35,8 protsenti kommunistide üldarvust, siis 1965. aasta detsembris oli neid 21 842 ehk 37 protsenti vabariigi parteiorganisatsioonist.³² Tugevnesid tööstusettevõtete parteiorganisatsioonid ning suurenes nende osa ettevõtete ees seisvate ülesannete lahendamises. Tööstusettevõtete parteiorganisatsioonide arv kasvas 349-lt 1962. aasta jaanuaris 463-le 1965. aasta detsembris, kusjuures 14 suuremas parteiorganisatsioonis loodi parteikomitee.³³ Selliste ettevõtete, nagu V.I. Leni-

³⁰ "Besti Kommunist" 1965, nr. 11, lk. 6.

³¹ J. Käbin, Bestimaa EKP Keskkomitee aruanne Besti Kommunistliku Partei XV kongressile. "Besti Kommunist" 1966, nr. 3, lk. 3.

³² A. Panksejev, EKP tegevusest partei ridade kasvu reguleerimisel (aastad 1944-1965). Kogumik "Tõid EKP ajaloo alalt II", Tallinn 1966, lk. 203.

³³ EKPA, f. 1, nim. 207, s.-u. 31, l. 15. EKP Keskkomitee jooksev arhiiv. 1965. aasta statistilised aruanded.

ni nimelise Põlevkivitöötlemise Kombinaadi, trusti "Besti Põlevkivi", kombinaadi "Kreenholmi Manufaktuur", Tallinna Masinatehase, Tallinna Majaehituskombinaadi, M.I. Kalinini nimelise Elavhõbealadite Tehase ja Tartu Aparaaditehase suurearvuline parteiorganisatsioon tegi seitsme aasta plaani täitmise organiseerimisel märkimisväärsed tööd.

Seoses tööstuse edasise kiire arenguga kasvasid seitse-aastakul märgatavalt vabariigi töölisklassi read. Kui 1958. aastal tegeles tööstusliku tootmisega 152 000 inimest, siis 1965. aastal oli see arv juba 204 000.³⁴

Huvitav on siinkohal märkida, et Bestis oli 1965. aastal iga 1000 elaniku kohta 150,5 tööstuse sfääris töötajat, kusjuures otseselt tegeles tööstusliku tootmisega 125,7 inimest. Samal ajal oli Läti NSV-s tööstusega seotud 141,1 ja Leedu NSV-s 89,8 inimest.³⁵ Iga 1000 elaniku kohta. Seega on Besti NSV-s vastav näitaja kõrgem kui teistes Balti liiduvabariikides.

Märgatavad muutused toimusid ettevõtete juhtijate ja insener-tehnilise personali kvalitatiivses koosseisus. Aastail 1961-1965 kasvas kõrgema ja kesk-eriharidusega direktorite ja peainseneride osatähtsus 53 protsendilt 72 protsendini.³⁶ Paranes töönoorte spetsialistidega; neile organiseeriti grupe ja koole enesetäiendamiseks tehnika ja tootmisökonoomika alal.

Kuid kaadrialases töös saavutatud edust hoolimata leidis ettevõtteid, kus inseneride ja tehnikute haridus ei vastanud nõuetele. Näiteks töötas Tallinna Ekskavaatoritehase mehaanikatehhis nr. 1 1965. aastal üle 250 inimese, kuid ainult ühel neist oli kõrgem haridus.³⁷ Tootmise edasiarendamise ja tehnilise progressi kiirendamise huvid nõudsid parteiorganisatsioonidelt väsimatut hoolt inseneride ja tehnikute kaadri erialase kvalifikatsi-

³⁴ Народное хозяйство Эстонской ССР ..., lk. 169.

³⁵ A. Rannes, Auf neuen Wegen, Tallinn 1966, lk. 4.

³⁶ ЕКРА, f. 1, nim. 234, s.-ü. 17, l. 23; "Rahva Hääl" nr. 51, 2. märtsil 1966. a.

³⁷ "Besti Kommunist" 1965, nr. 11, lk. 37.

ooni tõstmise eest. On ju selge, et vajalike teoreetiliste teadmisteta praktikutel muutub tänapäeval raskeks juhtida tootmist vajalikul tasemel.

Parteiorganisatsioonide süstemaatilise töö tulemusena kujunes vabariigi tööstuses välja tugev direktorite, peainseneride, tsehhijuhatajate, meistrite, konstruktorite, tehnoloogide, ökonomistide ning tööliste kaader, kes on võimeline lahendada tehnika ja tootmise organiseerimise keerukaid probleeme ning ülesandeid.

Silmapaistvate saavutuste eest autasustati kõnesoleval perioodil paljusid vabariigi tööstuse eesrindlasi Nõukogude Liidu ordenite ja medalitega ning Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirjadega. Väljapaistvate teenete eest tööstuse arendamisel anti 1965. aastal sotsialistliku töö kangelase kõrge nimetus Balti Soojuselektrijaama ehituse monteerijate brigadirile Pjotr Andrejevile, Tallinna veduridepoo vedurijuhile Ruppert Kaikile, V.I. Lenini nim. Põlevkivitöötlemise Kombinaadi vanemoperaatorile Jevgeni Korstenile, trusti "Eesti Põlevkivi" kaevanduse nr. 2 läbindajate brigadirile Aksel Pärtelile, tekstiilivabriku "Keila" kangrulle Aliide-Rosalie Raiendile, Tallinna Masinatehase märkijale Alfred Valdovile ja Tallinna Majaehituskombinaadi kompleksbrigaadi brigadirile Ludvig Vammusele.³⁸

Kujukalt avaldus vabariigi töötajate loominguiline initsiatiiv ja kollektiivsus seitseaastaku ülesannete ennetähtaegsele täitmisele suunatud sotsialistlikus võistluses ja selle kõrgemas astmes - kommunistliku töö liikumises. EKP Keskkomitee, linna- ja rajoonikomiteed arutasid süstemaatiliselt läbi sotsialistliku võistluse kohustusi ja tingimusi ning abistasid parteiorganisatsiooni kohtadel võetud kohustuste täitmise kindlustamises.

Aastaid tegid parteikomiteed sotsialistliku võistluse kokkuvõtteid ainult statistikaandmete põhjal. Kuid nagu kogemused näitasid, et piisanud sellest kollektiivide töö ja pingutuste hindamiseks. Parteikomiteed otsisid võimalusi veelgi objektiivsema hinnangu saamiseks. Nii hakkas EKP Kalinini Rajoonikomitee

³⁸ "Rahva Hääl" nr. 237, 7. oktoobril 1965.

(esimene sekretär V.Konstantinov) kohustuste täitmise jälgimiseks ja parimate ettevõtete väljaselgitamiseks statistikaandmete kõrval kasutama ka elavat kontrolli kohapeal laialdase aktiivi ja hiljem spetsiaalselt selleks loodud ühiskondliku komisjoni abil.

1963. aasta suvel kontrollis EKP Kalinini Rajoonikomitee sotsialistliku võistluse käiku ja võetud kohustuste täitmist masinatööstuse ettevõtetes, saates selleks kohtadele eesrindlikke töölisi, spetsialiste ja majandusmehi. Kontrolli tulemusi ja partei-algorganisatsioonide kogemusi sotsialistliku võistluse organiseerimisel arutati partei rajoonikomitee büroo istungil.³⁹ Nii said rajooni eesrindlike ettevõtete - M.I.Kalinini nim. Elavhõbealaldite Tehase, "Ilmarise", Tallinna Masinatehase - kogemused teatavaks laiale aktiivile ja neid hakkasid rakendama ka teiste ettevõtete partei-algorganisatsioonid.

Partei Kalinini rajoonikomitee eeskujul moodustasid ka Mere- ja Keskrajooni parteikomitee ühiskondlikel alustel töötavad komisjonid sotsialistlike kohustuste täitmise kontrollimiseks.⁴⁰

Võitluses seitsme aasta plaani ennetähtaegse realiseerimise eest saavutati eesrindlikes käitistes stabiilsed ning sealjuures väga kõrged tootmisnäitajad. Olgu siin nimetatud V.I.Lenini nimelist Põlevkivitöötlemise Kombinaati, M.I.Kalinini nimelist Elavhõbealaldite Tehast, V.Kingissepa nimelist Tselluloosi- ja Paberikombinaati, Pärnu Puidutöötlemiskombinaati "Viisnurk", kombinaati "Kreenholmi Manufaktuur", õmblusvabrikuid "Baltika" ja "Võit"^x ning mitmeid teisi ettevõtteid, mille kollektiiv tuli kõnesoleval perioodil korduvalt üleliidulise ja vabariikliku sotsialistliku võistluse võitjaks.

Pidevalt seisid parteiorganisatsioonide tähelepanu kesk-

³⁹ "Besti Kommunist" 1964, nr. 5, lk. 62.

⁴⁰ Sealsamas, lk. 63.

^x Üldistus on tehtud ajakirjanduses avaldatud igaaastaste kokkuvõtete alusel vabariigi tööstusettevõtete sotsialistlikust võistlustest (vt. "Rahva Hääl" nr. 287, 7.detsembril 1962, nr. 6, 8.jaanuaril 1964, nr. 27, 3.veebruariil 1965, nr. 51, 2. märtsil 1966).

punktis kommunistliku töö liikumise juhtimise probleemid. EKP Keskkomitee II pleenum (veebruar 1962) juhtis parteiorganisatsioonide tähelepanu formalismi sugemetele sotsialistlikus võistluses ja kommunistliku töö liikumises.⁴¹ Parteiorganisatsioonide ette seati ülesanne visalt ja sihikindlalt taotleda, et võistlus aitaks kaasa kõigi tootmisreservide väljaselgitamisele ja käikurakendamis-
sele. Eesrindlikud kollektiivid saavutasidki siin häid tulemusi. Trusti "Besti Põlevkivi" kaevanduses nr. 2 näiteks andsid kõigile eeskuju kommunistliku töö kollektiivid - läbindajate kompleksbrigaadid Aksel Pärteli ja Endel Priivitsa juhtimisel. Nad suurendasid laadimismasina tootlikkuse 1,6-kordseks ning täitsid vahetus-
ülesande kuue tunni asemel viie tunniga.⁴²

Kui 1962. aasta veebruaris oli Eesti NSV-s kommunistliku töö kollektiivi nimetus antud 36 ettevõttele, 269 tsehhile ja jaoskonnale ning 1750 brigaadile,⁴³ siis 1964.-1965. aastal kasvav liikumisest osavõtjate arv veel 62 000 töötaja võrra.⁴⁴ 1965. aasta detsembris oli juba üle 111 000 töötaja seadnud endale eesmärgiks elada ja töötada kommunistlikult.⁴⁵

Eriti oluliseks pidasid parteiorganisatsioonid kommunistliku töö liikumise käigus omandatud kogemuste üldistamist. 1963. aasta juunis toimus kommunistliku töö liikumisest osavõtjate teine vabariiklik nõupidamine, kus viibis 1000 inimest.⁴⁶ Nõupidamisel arutati läbi kommunistliku töö liikumise olukord ja eesseisvad ülesanded ning võeti vastu üleskutse kõigile vabariigi töötajatele. Üleskutses rõhutati, et kommunistliku töö eesrindlased peavad mitte üksnes näitama kõrget tööviljakust, vaid olema kõi-

⁴¹ EKPA, f. 1, nim. 205, s.-ü. 8, l. 9.

⁴² "Rahva Häälel" nr. 156, 4. juulil 1963.

⁴³ "Besti Kommunist" 1962, nr. 3, lk. 42.

⁴⁴ "Rahva Häälel" nr. 228, 26. septembril 1965.

⁴⁵ A. Veimer, Eesti NSV tööstuse..., lk. 53.

⁴⁶ EKPA, f. 1, nim. 210, s.-ü. 5, l. 188.

ge eesrindliku, uue ning progressiivse algatajateks ja edasiviijateks.⁴⁷

Kommunistliku töö liikumise käigus sai alguse ka kommunistlike sõpruslepingute sõlmimine vilunud ja noortööliste vahel. Lepingu mõte seisab selles, et vanem ja kogenum töötaja annab edasi oma kogemusi, kasvatab noortes armastust oma kutse vastu, suunab tema enesetäiendamist, annab igapäevase elu küsimustes nõu ja abi. Liikumine sai alguse Tallinna Trammide ja Trollibusside Valitsuses,⁴⁸ hiljem aga ühinesid sellega mitmed kollektiivid.

Paljud partei-algorganisatsioonid ei kasutanud siiski kõiki võimalusi kommunistliku töö liikumise edasiarendamiseks, ei pööranud vajalikku tähelepanu individuaalse võistluse organiseerimisele kommunistliku töö eesrindlaste vahel, kohustuste väljatöötamisele ja nende täitmise kontrollimisele ning positiivsete kogemuste edasiarendamisele. Esines juhtumeid, kus sotsialistlikud kohustused ei olnud majanduslikult põhjendatud või nende täitmist ei tagatud organisatsiooniliste ja tehniliste abinõudega. Mõnigi kord asendati võistlus paberliku asjaajamisega ja administreerimisega, kohustuste võtmisel ja võistluskokkuvõtete tegemisel tuli ette formalismi.

Kommunistliku töö liikumise organiseerimisele läheneti sageli lihtsustatult, ei mõistatud õigesti liikumise olemust, sisu ning ülesandeid. Mitmel pool kiirustati kommunistliku töö eesrindlase nimetuse omistamisega kollektiividele ning üksikutele töötajatele.

Nagu märgiti Üleliidulise Ametiühingute Kesknõukogu Presiidiumi otsuses (september 1966), peab "... kommunistliku töö liikumine arenema kui sotsialistliku võistluse koostisosa ja järg võistluse organiseerimise leninlike printsiipide - tulemuste laialdase teatavakstegemise ja võrdlemise, seltsimeheliku üksteise abistamise jm. - alusel".⁴⁹ Rõhutati, et kommunistliku töö kollektiivid ja eesrindlased peavad õigustama oma nimetust heade

⁴⁷ ЕКРА, ф. 1, н.п. 210, с.-д. 6, л. 171.

⁴⁸ "Õhtuleht" nr. 280, 27. novembril 1965.

⁴⁹ "Rahva Hääli" nr. 225, 28. septembril 1966.

näitajatega töös ja õpingutes ning moraalinormidest kinnipidamisega, kusjuures peeti vajalikuks vastava nimetuse omistamist mitte kvartali ega poolaasta, vaid aasta töötulemuste järgi. Ühtlasi märgiti, et töödistsipliini rikkumise, väärade käitumise, huligaansuse ja teiste üleastumiste eest võivad organisatsioonid, kellel on õigus anda nimetusi, töölistelt, kolhoosnikutelt ja teenistujatelt aunistuse ära võtta.

Vabariigi parteiorganisatsiooni suurest tähelepanust tööstuse arendamisele kõneleb asjaolu, et vastavaid probleeme käsitleti korduvalt EKJ Keskkomitee pleenumitel, partei- ja majandusaktiivi vabariiklikel koosolekutel ja Keskkomitee presiidiumi (büroo) istungitel. Nii arutati EKJ Keskkomitee IV pleenumil (1964. aasta juulis) küsimust "NLKP Keskkomitee detsembripleenumi (1963) otsuse täitmisest vabariigi partei-, majandus-, ametiühingu- ja komsomoliorganisatsioonide poolt keemiatööstuse arendamisel"⁵⁰ ning Keskkomitee IX pleenumil (1965. aasta oktoobris) olid päekorras vabariigi parteiorganisatsiooni ülesanded NLKP Keskkomitee 1965.a. septembripleenumi otsuste täitmisel.⁵¹ Akutsete tööstusküsimuste lahendamise ja koordineerimisega tegeles pidevalt EKJ Keskkomitee tööstuse ja transpordi osakond.

Tööstuse arendamise probleemid leidsid käsitlemist ka partei linna- ja rajoonikomiteede pleenumitel, aktiivi koosolekutel ja büroo istungitel. Nii arutas EKJ Kohtla-Järve Linnakomitee büroo 1962. aasta veebruaris abinõusid tootmisprotsesside edasiseks mehhaniseerimiseks ja automatiseerimiseks trustis "Eesti Põlevkivi"⁵², sama aasta aprillis aga linna tööstusettevõtete juhtimise ja töö edasise parandamise ülesandeid.⁵³ Mõlemas küsimuses võeti vastu konkreetsed otsused, mis nägid ette rea samme esinevate kitsaskohtade likvideerimiseks.

Partei Narva linnakomitee pööras vaadeldaval perioodil eri-

⁵⁰ EKPA, f. 1, nim. 234, s.-ü. 8, l. 1.

⁵¹ EKJ, f. 1, nim. 234, s.-ü. 12, l. 1.

⁵² EKPA, f. 1, nim. 239, s.-ü. 1, l. 168.

⁵³ EKPA, f. 1, nim. 239, s.-ü. 4, l. 134-135.

list tähelepanu tootmisprotsesside mehhaniseerimisele ja automa-
tiseerimisele linna tööstusettevõtetes. EKP Narva Linnakomitee
VIII pleenum (1963. aasta juunis) arutas küsimust NLKP Keskkomi-
tee novembripleenumi (1962) otsuse täitmise käigust kombinaadis
"Kreenholmi Manufaktuur" ja Balti Soojuselektrijaama Ehitusvalit-
suses ning abinõusid 1963. aasta tootmisplaanide ja sotsialistli-
ke kohustuste täitmiseks.⁵⁴ Nimetatud küsimuse kohta vastuvõetud
otsuse täitmise käigust kombinaadis "Kreenholmi Manufaktuur" te-
gi EKP Narva Linnakomitee büroo kokkuvõtte 1964. aasta jaanua-
ris. Seejuures võidi konstateerida, et vananenud tehnika uuenda-
misel, tootmisprotsesside mehhaniseerimisel, automatiseerimisel
ja tehnoloogia parandamisel, tööviljakuse tõstmisel ning toodan-
gu kvaliteedi parandamisel on ära tehtud nimetamisväärne töö. Lä-
biviidud ürituste tulemusena saavutas kombinaat kokkuhoidu 87,8
tuhande rubla ulatuses.⁵⁵

Partei Narva Linnakomitee tegevuses tööstuse juhtimise
alal oli tähtsal kohal ka toodangu omahinna alandamine ja tootmi-
se rentaabluse tõstmine.

EKP Kohtla-Järve Linnakomitee korraldas 1962. aasta 1. ap-
rillist kuni 1. juulini hoogtöö linna ettevõtete majandusliku re-
žiimi edasiseks parandamiseks.⁵⁶ Partei linnakomitee majandusliku
analüüsi nõukogu tegi 1962. aasta juulis kokkuvõtte selle üritu-
se tulemustest ja märkis, et mitmetes ettevõtetes vähenes tundu-
valt toodangu omahind, hakati ratsionaalsemalt kasutama vahen-
deid, toorainet, elektrienergiat.⁵⁷

Tööstuse arendamise küsimuste lahendamise tegelesid pi-
valt ka EKP Tallinna, Tartu ja Pärnu linnakomitee ning Valga,
Viljandi, Võru ja teised rajoonikomiteed.

⁵⁴ EKPA, f. 16, nim. 47, s.-ü. 2, l. 44-61.

⁵⁵ EKPA, f. 16, nim. 51, s.-ü. 4, l. 40-43.

⁵⁶ EKPA, f. 1, nim. 239, s.-ü. 2, l. 32.

⁵⁷ EKP Kohtla-Järve LK majandusliku analüüsi nõukogu 1962. aasta
materjalid.

EKP Keskkomitee ning partei linna- ja rajoonikomiteed pöörasid vaadeldaval perioodil suurt tähelepanu ka kapitaalehituse plaanide täitmise kindlustamisele. Tunduvalt suurenes kapitaalehitustööde maht. Pidevalt tõusis tööde mehhaniseerimise tase, võeti tarvitusele industriaalseid töömeetodeid ning järjest ulatuslikumalt rakendati uusi progressiivseid ehitusmaterjale.

1962. aasta suvel kiitis EKP Keskkomitee heaks Tallinna Ehitustrusti eesrindliku krohvijate brigaadi (brigadir D. Onjanov) algatuse arendada sotsialistlikku võistlust tööviljakuse tõstmiseks, ehitustööde kvaliteedi parandamiseks ja maksimuse alandamiseks.⁵⁸ Selle algatusega ühinesid paljud vabariigi ehitajad, kusjuures erilist rõhku pandi paremate ehitajate kogemuste levitamisele, tootmisreservide rakendamisele ehitustel ja ehitusmaterjalide tööstuses.

Ehitustegevuse arendamisele vabariigis andsid uut hoogu NLKP Keskkomitee novembripleenumi (1962) otsused. Pleenum töötas välja abinõud ehitustegevuse juhtimise parandamiseks. Ka Eesti NSV-s reorganiseeriti Ehituskomitee ning talle allutati kõik projekteerimisinstituudid. See samm aitas projekteerimistegevust tunduvalt parandada ja spetsialiseerida. Aastail 1962-1965 toimus vabariigi ehitus- ja montaažiorganisatsioonide ühendamine ning suurenes spetsialiseeritud ehitus- ja montaažiorganisatsioonide arv. Kõige selle tulemusena paranes ehitustegevuse juhtimine, senisest täpsemalt määratleti ehitajate ja tellijate suhted ning suurendati kummagi poole vastutust.

Novembripleenumi otsustest juhindudes pöörasid ehituste partei-algorganisatsioonid suuremat tähelepanu sisemiste reservide väljaselgitamisele ja kükurakendamisele ning eesrindlike töömeetodite levitamisele.

Tõsisid raskusi esines ehitustegevuses maal. Põllumajandusobjektide ekspluatatsiooniamdmise aastaplaan jäi pidevalt täitmata. Näiteks täideti 1963. aasta esimesel poolel riiklike kapitaalmahutuste plaanist maal ainult 32 protsenti.⁵⁹ Plaani mitte-

⁵⁸ EKPA, f. 1, nim. 199, s.-ü. 184, l. 106.

⁵⁹ EKPA, f. 1, nim. 210, s.-ü. 7, l. 197.

täitmine oli tingitud töö ebarahuldavast organiseerimisest ning tootmisvalitsuste, majandite juhtide ja parteiorganisatsioonide mitteküllaldasest tähelepanust sellele lõigule. EKP Keskkomitee Presiidium juhtis oma otsuses (juuli 1963) nimetatud organite tähelepanu vajadusele tunduvalt parandada ehitustegevust maal.⁶⁰ Võitluses selle otsuse ellurakendamise eest panid parteikomiteed, partei-algorganisatsioonid ning teised spetsiaalselt ehituse küsimustega tegelevad organisatsioonid suurt rõhku sellele, et kiirendada tootmishoonete eksploatatsiooniammist, likvideerida sel alal tekkinud mahajäämus ja kindlustada põllumajandusliku ehituse plaanide tingimusteta täitmine. Parteiorganid parandasid maal töötavate ehitajate sotsialistliku võistluse organiseerimist ning nende hulgas tehtavat kasvatustööd.

1963. aasta aprillis arutas kapitaalehituse parandamise abinõusid EKP Keskkomitee VI pleenum.⁶¹ Pleenum märkis, et mõningatele saavutustele vaatamata esineb ehitusorganisatsioonide töös tõsiseid puudusi. 1961. ja 1962. aastal ei suutnud vabariigi ehitusorganisatsioonid toime tulla ehitus-montaažitööde plaani täitmisega. Vähe pöörati tähelepanu ehitustegevuse industriaalse baasi rajamisele. Väga suur oli kaadri voolavus, aasta-aastalt suurenes ehitusorganisatsioonide töolistest vabariigi teistesse rahvamajandusharudesse siirdujate protsent.^x Kuna eesrindlikke töövõtteid rakendati väga aeglaselt, jäid tööviljakuse tõstmise ülesanded aastast aastasse täitmata.⁶²

Pleenum märkis, et ehitusorganisatsioonide juhtijad ja parteiorganisatsioonid ei pea vajalikku võitlust ehitustööde kvaliteedi tõstmise eest. Enamik objekte antakse eksploatatsiooni

⁶⁰ EKPA, f. 1, nim. 210, s.-ü. 7, l. 199.

⁶¹ EKPA, f. 1, nim. 205, s.-ü. 13, l. 1-42.

^x Kui 1962. aastal siirdus 42 protsenti vabariigi ehitusorganisatsioonide töolistest teistesse rahvamajandusharudesse, siis 1964. aastal juba 60 protsenti (ENSV Ministrite Nõukogu juures asuva Statistika Keskvalitsuse andmed ja "Rahva Hääli" nr. 17, 22. jaanuaril 1965).

⁶² EKPA, f. 1, nim. 205, s.-ü. 13, l. 30.

aasta lõpus, mis põhjustab tormamist, tehniliste eeskirjade rik-
kumist, praaki ja ümbertegemist.⁶³

EKP Keskkomitee pleenum kohustas parteiorganeid rohkem kontrollima ehitajate tegevust, andma neile konkreetset abi ja uurima üksikasjalikult põhjusi, mis häirivad normaalset tööd, ning rakendama abinõud nende kõrvaldamiseks.⁶⁴ Partei linna- ja rajoonikomiteede tähelepanu suunati vajadusele parandada ehituste partei-algorganisatsioonide tööd, tugevdada neid organisatsiooniliselt.

Pleenumi otsuste elluviimise käigus saavutatigi ehituste parteiorganisatsioonide märkimisväärne tugevumine. Kui 1962. aasta jaanuaris oli 81 ehitusettevõtte partei-algorganisatsioonis 1994 kommunisti, siis 1965. aasta detsembris olid vastavad arvud juba 110 ja 2964.⁶⁵

Paranes ka ehitusettevõtete töö: suurenes ehitus-montaaži-tööde maht, astuti rida samme tööviljakuse tõstmiseks. Industriaalmeetodite juurutamine, monteeritavate konstruktsioonide, tehasest valmistatud detailide ja suurpaneelide laialdane kasutamine, tööde ulatuslik mehhaniseerimine ning ehitusorganisatsioonide ühendamine ja spetsialiseerimine võimaldas aastail 1955-1965 tõsta tööviljakuse ehitustegevuses kahekordseks.⁶⁶ Kuid see polnud küllaldane. Ehituste parteiorganisatsioonide peaaülesandeks jäi endiselt tööviljakuse järsk tõstmine, ehitustööde kvaliteedi parandamine ja alalise kaadri loomine.

Seitse aastaku jooksul said vabariigi ehitusorganisatsioonid täiesti uue industriaalse baasi. Nii ületas 1965. aastal suurte raudbetoonitehaste võimsus 1958. aasta taseme 3,5-kordselt. Ehitati kaks suurpaneelitsehhi võimsusega 105 000 ruutmeetrit elamispiinda aastas.⁶⁷

⁶³ ВКРА, f. 1, nim. 205, s.-ü. 13, l. 30.

⁶⁴ ВКРА, f. 1, nim. 205, s.-ü. 13, l. 40-41.

⁶⁵ ВКРА, f. 1, nim. 207, s.-ü. 31, l. 15.

⁶⁶ Развитие народного хозяйства и культуры Эстонской ССР в цифрах. Таллин 1966 (edaspidi: Развитие народного хозяйства и культуры...), lk. 135.

⁶⁷ "Eesti Kommunist" 1965, nr. 11, lk. 2.

Parteiorganisatsioonide poolt aastatel 1964-1965 rakendatud abinõude tulemusel paranes mõnevõrra ka ehitustegevus maal. Kolhoosides teostasid töid Kolhoosidevaheliste Ehitusorganisatsioonide Nõukogu ehitajad, sovhoosides aga peamiselt mehhaniseeritud rändkolonnid. Erilist tähelepanu pöörati loomakasvatushoone-
nete rajamisele. Seitseaastakul ehitati lautu 166 000 veisele, sigalaid 532 500 seale ning lindlaid ja linnuvabrikuid 1 181 400 linnule.⁶⁸

Seitsme aasta plaani täitmisest vabariigi tööstuses ja ehitustegevuses tegi kokkuvõtte Eestimaa Kommunistliku Partei XV kongress. Kongress märkis, et NLKP XXI ja Eestimaa KP XI kongressi poolt püstitatud ülesanded vabariigi tööstuse arendamiseks aastail 1959-1965 täideti edukalt.⁶⁹ Juba 1964. aastal ületati tootmistase, mis oli kavandatud seitseaastaku lõpuks.⁷⁰

Seitseaastakul lasti käiku 1 600 000-kilovatilise võimsusega Balti Soojuelektrijaam⁷¹ ja tsemenditehas "Punane Kunda" mis toodab ligi miljon tonni tsementi aastas, samuti põlevkivi tootmise ettevõtteid võimsusega 5 240 000 tonni⁷² ning kümneid teisi käitisi. Anti eksploatatsiooni Oru Turbafabrikitehas ning täiendavad võimsused turba tootmiseks Tootsi Turbakombinaadis, paberi tootmiseks V. Kingissepa nimelises Tselluloosi- ja Paberikombinaadis ning tselluloosi tootmiseks Kehra Tselluloosi- ja Paberikombinaadis. Lasti käiku raudbetootodete tsehh Ahtme Ehitusmaterjalide Kombinaadis.⁷³ Üldse ehitati vabariigis seitsme aasta jooksul 200 uut tööstusettevõtet ja tsehhi.⁷⁴

68 Народное хозяйство Эстонской ССР..., lk. 130.

69 ЕКРА, f. 1, nim. 234, s.-ü. 17, l. 19.

70 ЕКРА, f. 1, nim. 234, s.-ü. 9, l. 5.

71 "Rahva Hääl" nr. 305, 26. detsembril 1965.

72 Народное хозяйство Эстонской ССР..., lk. 131.

73 СССР и союзные республики..., lk. 240.

74 ЕКРА, f. 1, nim. 234, s.-ü. 17, l. 20.

Nõukogude Eesti tööstuse kogutoodang kasvas seitsme aasta jooksul kahekordseks,⁷⁵ kusjuures tähtsamata tootmisharude järgi oli kasv järgmine: masinaehituses enam kui kolmekordne, keemia- tööstuses 2,2- ja ehitusmaterjalide tööstuses 2,7-kordne.⁷⁶

Suured kapitaalmahutused suunati energeetika arendamiseks. Kni 1958. aastal andsid vabariigi elektrijaamad 1,2 miljardit kilovatt-tundi elektrienergiat, siis 1965. aastal juba 7,1 miljardit kilovatt-tundi.⁷⁷

Enamiku tööstustoodete osas täideti ja ületati kontrollarvudega aastaiks 1959-1965 püstitatud ülesanded. Tunduvalt ületati mineraalväetise, väävelhappe, põlevkivi, ekskavaatorite, autogreiderite väljalaske ning elektrienergia tootmise ülesanne. Märkimisväärset edu saavutati bensooli, elavhõbealaldite, mineraalvati ja sellest valmistatavate toodete valmistamisel.

Kriti kiiresti kasvas metallitöötlemine, masina- ja aparaaditööstus. 1958. aastal oli see peaaegu 17 korda ja 1965. aastal 50 korda suurem 1945. aasta tasemest.⁷⁸

Seitsme aasta jooksul kasvasid vabariigi tööstuse põhifondid 2,3-kordseks.⁷⁹ Seega loodi seitsme aastaga uusi tootmisfonde rohkem, kui neid 1958. aastal üldse oli. Märkatavalt muutus ka põhifondide struktuur.

Tootmise kasvu kõrval paranesid seitseaastakul ka tööstuse kvalitatiivsed näitajad. Tunduvalt kiirenes tehniline progress (rakendati uusi masinaid ja juurutati eesrindlikumat tehnoloogiat), teostus tootmise märkimisväärne kontsentreerimine ja tootlike jõudude paigutuse parandamine.

Nagu märkis Bestimaa KP XV kongress, esines vabariigi tööstuses edusammude kõrval ka tõsiseid puudusi. Mitmed ettevõtted ei

⁷⁵ СССР и союзные республики..., lk. 229; A. Veimer, Eesti NSV tööstuse..., lk. 21.

⁷⁶ Народное хозяйство Эстонской ССР..., lk. 61-62.

⁷⁷ Развитие народного хозяйства и культуры..., lk. 31.

⁷⁸ A. Rannes, Auf neuen Wegen, Tallinn 1966, lk. 21

⁷⁹ "Eesti Kommunist" 1965, nr. 11, lk. 2

suutnud kindlustada kuu- ja aastaplaanide täitmist toodangumahu, tööviljakuse suurendamise ja omahinna alandamise osas.⁸⁰ Eba-
piisavalt arenes ehitusmaterjalide tootmine.

Seitse aastakul süvenesid ja laienesid majanduslikud side-
med liiduvabariikide vahel ning tihenesid Bestimaa KP asjalikud
töölalased kontaktid vennasvabariikide parteiorganisatsioonidega.

Besti NSV kujunes majanduslikus vahetuses vennasvabariiki-
dele võrdvõimeliseks partneriks. Vabariik lõi tihedad ja mitme-
külgsed majanduslikud sidemed kõikide NSV Liidu vennasvabariiki-
dega. Väljapoole vabariiki realiseeriti masina- ja metallitööstu-
se, keemia- ja kergetööstuse, metsa-, puidu- ja paberitööstuse
ning toiduainete tööstuse toodangut.⁸¹ Suur oli vennasvabariikide
panus meie vabariigi rahvamajanduse, eriti aga tööstuse arenda-
misse. Pool vabariigi tööstusest töötas sisseveetaval toorainel.⁸²
Seitse aastaku jooksul eksploatatsiooni antud tootmisvõimsused, na-
gu tehaste "Punane Kunda", "Punane Ret", "Besti Kaabel", Tallinna
Piimakombinaadi ja teiste ettevõtete uute korpuste sisseseaded,
saadi suuremalt jaolt vennasvabariikidest.⁸³ Eriti suur oli ven-
nasvabariikide abi Balti Soojuselektrijaama ehitamisel.

Tähtsaks sisseveoartikliks oli ka kerge- ja toiduainete
tööstuse valmistoodang.⁸⁴ Sisse veeti veel kombaine, traktoreid,
optilisi, meditsiini- ja füüsikaliste uurimuste aparate, mitme-
suguseid agregate ja mehhanisme, samuti kalalaevu, autosid ja
nende tagavaraosi, autokumme jne.⁸⁵

⁸⁰ J.Käbin, Bestimaa KP Keskkomitee aruanne Bestimaa Kommunist-
liku Partei XV kongressile. "Besti Kommunist", 1966, nr.3, lk.3.

⁸¹ Besti NSV majanduslikud sidemed NSV Liidu rahvamajanduse süs-
teemis, Tallinn 1965, lk. 20, 40.

⁸² Sealsamas, lk. 30.

⁸³ "Rahva Häääl" nr. 120, 23. mail 1965.

⁸⁴ A.Veimer, Besti NSV tööstuse..., lk. 247.

⁸⁵ Besti NSV majanduslikud sidemed NSV Liidu rahvamajanduse süs-
teemis, Tallinn 1965, lk. 30.

Tööstustoodangu ja tooraine vahetuse kõrval on suur tähtsus tootmiskogemuste, teaduse ja tehnika saavutuste ning kvalifitseeritud kaadri vahetamisel. See on üheks konkreetselt näiteks lenniliku rahvuspoliitika ellurakendamisest.

Säärasest koostööst võiks tuua palju näiteid. Riia Keemikombinaadi töötajad aitasid Tartu kolleegidel omandada puutõrva töötlemise tehnoloogia, tekstiilikombinaadi "Rigas Audums" ja Riia õmblusvabrikute töötajad vahetasid korduvalt töökogemusi oma Tallinna kolleegidega.⁸⁶ Kombinaadis "Balti Manufaktuur" monteeriti Riia eeskujul vooluliin, riialased aga võtsid Eesti NSV spetsialistidelt üle kedruse mehaanilise etteandmise.⁸⁷

Tunduvalt laienesid ka vabariigi majandussidemed vennalike sotsialismimaade ja kapitalistlike riikidega. Sotsialistlikul maailmaturul leidsid tunnustuse meie elektrimootorid, mitmesugused mõõteaparaadid ja ekskavaatorid,⁸⁸ samuti kerge- ja toiduainete tööstuse tooted.

Tihedad majandussidemed NSV Liidu vennasvabariikidega ja teiste sotsialismimaadega aitasid veelgi tugevdada rahvaste sõprust ja süvendada internatsionalismitunnet.

Seitse aastaku viimastel aastatel leidis kogu meie maa rahvamajanduses aset arengu teatav aeglustumine, mis kajastus ka meie vabariigis. Teatavasti oli tekkinud vastuolu tootlike jõude ja tootmissuhete arengu objektiivsete vajaduste ning majandamise konkreetsete vormide ja meetodite vahel. See tõi kaasa tootmise efektiivsuse vähenemise tendentsi. Nõrgenes töötajate materiaalne huvi oma töötulemuste suhtes. Rahvamajanduse juhtimises esines subjektivismi elemente, s.t. lahenduste otsimist teaduslikult põhjendamata, suvaliste otsuste kaudu, suuremastaabilist ja kulukat eksperimenteerimist, mis sageli ei andnud soovitud tulemusi.

⁸⁶ "Eesti Kommunist" 1965, nr. 6, lk. 7.

⁸⁷ "Советская Эстония" nr. 135, 10. juunil 1964.

⁸⁸ "Eesti Kommunist" 1963, nr. 4, lk. 38

Subjetivismi likvideerimisel ja rahvamajanduse juhtimise viimisel rangelt teaduslikele alustele oli määrav tähtsus NLKP Keskkomitee 1964.a. oktoobri- ja novembripleenumi otsustel.⁸⁹

Tööstuse parteilise juhtimise põhjalik arutamine leidis aset NLKP Keskkomitee 1965. aasta septembripleenumil, kus võeti vastu üksikasjalik otsus.⁹⁰ Pleenumil lahendati tööstuse aktuaalseid ülesandeid rangelt teaduslikul, realistlikul alusel, vastavalt sotsialistliku tootmise arenemise objektiivsetele seadustele, kusjuures tähelepanu tulipunktis oli tööstusliku tootmise juhtimise struktuur, planeerimismeetodid ja tootmise arendamise majanduslikud stimuleerimisvahendid.

Tööstuse ja ehitustugevuse juhtimise reorganiseerimine, mis toimus 1957. aastal, oli etendanud teatavat positiivset osa. Seda kinnitas ka Besti NSV Rahvamajanduse Nõukogu tegevus. Nagu märkis oma kõnes NSV Liidu Ülemnõukogu kuuendal istungjärgul (oktoober 1965) Besti NSV Ministrite Nõukogu esimees V.Klauson, soodustas Rahvamajanduse Nõukogu rea abinõude ellurakendamist⁹¹: laienes tootmisharude vaheline spetsialiseerimine ja kopereerimine, tsentraliseeriti vabariigi ulatuses paljude materjalide ning poolfabrikaatide tootmine, samuti seadmete ja ehitiste remontimine ja moderniseerimine. Kuid viimasel ajal tuli ilmsiks rida tegureid, mis andsid tunnistust sellest, et rahvamajanduse nõukogud on oma aja ära elanud ja hakanud tööstusliku tootmise arengut pidurdama. "Tööstusharu kui tootmistehnilise ühtse terviku juhtimine," märkis NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimees A.N.Kossõgin ettekandes septembripleenumil, "killustati paljude majandus-

⁸⁹ "Rahva Hääl" nr. 246, 16.oktoobril 1964, nr. 272, 17. novembril 1964.

⁹⁰ A.N.Kossõgin, Tööstuse juhtimise parandamisest, planeerimise täiustamisest ja tööstusliku tootmise majandusliku stimuleerimise intensiivistamisest. NLKP Keskkomitee Presiidiumi liikme, NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimehe seltsimees A.Kossõgini ettekanne. - NLKP Keskkomitee pleenumi otsus, vastu võetud 29.septembril 1965, Tallinn 1965, lk. 49-55.

⁹¹ V.Klauson, Kõne NSV Liidu Ülemnõukogu kuuendal istungjärgul 1. oktoobril 1965, Vt. "Rahva Hääl" nr.235, 5.oktoobril 1965.

piirkondade vahel ja juhtimine läks täiesti käest ära.⁹² See tõi endaga kaasa tööstusharude juhtimise nõrgenemise, tehnikapoliitika ühtsuse kadumise üksikute tootmisharude piires ning pidurdas spetsialiseerumist.

NLKP Keskkomitee septembripleenum rõhutas, et tööstuse arengut pidurdas kogu ettevõtete majandusliku tegevuse reglementeerimine ülaltpoolt, administratiivsete meetodite domineerimine tööstuse juhtimises, majandusseaduste sagedane ignoreerimine. Ülaltpoolt kinnitatakse plaaniliste näitajate suure arvu ja ettevõtete enda õiguste piiramise tingimustes aheldati kollektiivide initsiatiivi ja vähenes nende vastutustunne. Planeerimise ja materiaalse stimuleerimise süsteem ei soodustanud sisemiste reservide väljaselgitamist, tootmise efektiivsuse tõstmist ega toodangu kvaliteedi parandamist.

Septembripleenum pidas vajalikuks organiseerida tööstuse juhtimine tootmisharu printsiibi kohaselt. Lähtudes pleenumi otsusest moodustati tööstusharude kaupa 11 uut liidulis-vabariiklikku ministeeriumi ja 9 uut üleliidulist ministeeriumi,⁹³ kelle alluvusse anti vastavate tööstusharude ettevõtted, teadusliku uurimise asutused, konstrueerimis- ja projekteerimisorganisatsioonid.

Lähtudes EKP Keskkomitee IX pleenumi (oktoober 1965) poolt väljatöötatud abinõudest,⁹⁴ moodustati 20. oktoobril 1965 Eesti NSV seadusega vabariigis 5 liidulis-vabariiklikku ministeeriumi: Metsa-, Tselluloosi-, Paberi- ja Puidutööstuse Ministeerium, Ehitusmaterjalide Tööstuse Ministeerium, Kergetööstuse Ministeerium, Liha- ja Piimatööstuse Ministeerium ning Toiduainete Tööstuse Ministeerium. Peale nimetatute loodi vabariiklik kohaliku Tööstuse

⁹² A.N.Kossõgin, Tööstuse juhtimise parandamisest, planeerimise täiustamisest ja tööstusliku tootmise majandusliku stimuleerimise intensiivistamisest. NLKP Keskkomitee Presiidiumi liikme, NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimehe seltsimees A.Kossõgini ettekanne. - NLKP Keskkomitee pleenumi otsus, vastu võetud 29. septembril 1965, Tallinn 1965, lk. 31.

⁹³ "Ведомости Верховного Совета Союза Советских Социалистических республик" № 39, 6 октября 1965 г., art. 558, lk. 892-894.

⁹⁴ ЕКРА, f. 1, nim. 234, s.-ü. 13, l. 1-14.

Ministeerium, liidulis-vabariikliku alluvusega Materiaal-Tehnili-
se Varustuse Peavalitsus ning Keemiatööstuse Valitsus.⁹⁵

Uute, tootmisharuprintsiibilil rajatud ministeeriumide esma-
järguline ülesanne seisnes mitte ettevõtete ja nende juhtide hool-
damises, vaid selles, et lahendada ettevõtete toomis- ja majanduste-
gevuse tähtsamaid printsiipiaalseid küsimusi ning koondada kogu
tähelepanu ühtse tehnikapoliitika teostamisele, tootmise kõrge teh-
nilise ja majandusliku taseme saavutamisele, kapitaalmahutuste rat-
sionaalsemale kasutamisele, nende efektiivsuse suurendamisele ning
ettevõtete ja organisatsioonide kindlustamisele kvalifitseeritud
kaadriga.

Septembripleenumi otsuses nähti ette liiduvabariikide õi-
guste tunduv suurendamine kõigi antud vabariigi territooriumil
asuvate liidulis-vabariiklike ja üleliidulise alluvusega ettevõtte-
te tegevuse planeerimisel. Tunduvalt laiendati liiduvabariikide õi-
gusi finantseerimise, töö ja töötasu, hindade määramise, kapitaalre-
mondi ja kultuurilis-elukondlike objektide ehitamise valdkonnas.

Lähtudes NLKP Keskkomitee septembripleenumi otsuses püsti-
tatud ülesannetest, võtsid NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite
Nõukogu 30. septembril 1965 vastu määruse "Tööstuse juhtimise pa-
randamisest" ning 4. oktoobril 1965 määruse "Planeerimise täius-
tamisest ja tööstusliku tootmise majandusliku stimuleerimise in-
tensiivistamisest".⁹⁶

Määrused nägid ette tööstuse juhtimise ümberkorraldamise
ja tööstuse planeerimise meetodite muutmise selleks, et tagada
tsentraliseeritud riikliku planeerimise kõige õigem ühendamine
ettevõtete majandusliku algatusvõime laialdase arendamisega ja
tööstusliku tootmise stimuleerimise intensiivistamisega. Nähti et-
te olulisel määral laiendada ettevõtete õigusi ning vähendada et-
tevõtetele kõrgemalseisvate organite poolt kinnitatavate plaani-
näitajate arvu.

⁹⁵ "Besti NSV Ülemnõukogu Teataja", 29. oktoobril 1965, nr. 43,
art. 178.

⁹⁶ "Собрание постановлений правительства Союза Советских Социали-
стических республик", 1965, № 19-20, art. 152 ja 153, lk. 346-
386.

BKP Keskkomitee IX pleenumil (oktoober 1965), kus arutati vabariigi parteiorganisatsioonide ülesandeid NLKP Keskkomitee septembripleenumi otsuse valguses, märgiti, et pleenumi otsuste elluviimine aitab igati kaasa vabariigi rahvamajanduse edasiarendamisele, kindlustab tööstusliku tootmise veelgi kõrgema arengutaseme ning aitab kaasa rahva elujärje edasisele parandamisele.

Rääkides parteiorganisatsioonide ülesannetest septembripleenumi otsuste elluviimiseks tehtavas kasvatustöös, märkis BKP Keskkomitee esimene sekretär J. Käbin, et selle töö põhiülesanne seisab selles, et töötajad mõistaksid oma kõrget kohust ja vastutust nii omaenda kui ka kogu kollektiivi töö tulemuste eest. Parteiorganisatsioonid peavad tagama laiade hulkade aktiivse osavõtu igas ettevõttes leiduvate reservide väljaselgitamisest, tehnilise progressi kiirendamisest, toodangu kvaliteedi parandamisest.⁹⁷

BKP Keskkomitee IX pleenumi otsusest juhindudes tegid vabariigi parteiorganisatsioonid ära suure organisatsioonilise töö selleks, et kindlustada rahvamajanduse häireteta üleviimine uuele juhtimisstruktuurile.

Seega oli Eesti Kommunistliku Partei tähelepanu aastail 1962-1965 suunatud organisatsioonilise töö edasisele parandamisele, et kindlustada seitseaastaku ülesannete ennetähtaegne täitmine vabariigi tööstuses ja ehitustegevuses ning anda võimalikult suurem panus kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomisse.

Eriline koht tööstuse arendamises kuulub NLKP Keskkomitee septembripleenumi (1965) otsusele. Selle elluviimine tugevdab meie maa majandust, aitab kaasa kõigi liiduvabariikide tööstuse edasisele arendamisele ning kindlustab tootmise arendamise põhiküsimuste (juhtimisstruktuur, planeerimismeetodid, majanduslikud stimuleerimisvahendid) õige, teaduslikult põhjendatud lahendamise.

⁹⁷ "Rahva Hääl" nr. 248, 20. oktoobril 1965.

2. VABARIIGI PARTEIORGANISATSIOONI TEGEVUS PÕLLUMAJANDUSE JUHTIMISEL JA RAHVA HEAOLU TÕSTMISEL

Põllumajanduse edasiarendamise põhiülesanded olid püstita-
tud seitsme aasta plaani kontrollarvudes, partei XXII kongressi
otsustes ja partei uues programmis. Partei programm seadis meie
maa põllumajanduse ette kaks teineteisega tihedalt seotud põhi-
ülesannet: esiteks saavutada elanikkonna jaoks kõrge kvaliteediga
toiduainete ja tööstuse jaoks toorainete küllus, ning teiseks ta-
gada nõukogude küla järkjärguline üleminek kommunistlikele ühis-
kondlikele suhetele ja likvideerida põhilised erinevused linna
ja maa vahel.

Seitsme aasta plaani kontrollarvudes nähti ette suurendada
vabariigis põllumajandussaaduste toodangut 1965. aastaks 1958.
aastaga võrreldes järgmises ulatuses: teraviljatoodang 1,6 - 1,8,
lihatoodang 1,6, piimatoodang 1,8 - 1,9 ja kartulitoodang 1,9-
kordseks.¹ Nende põhiülesannete elluviimine kujunes põllumajan-
dustöötajate hulgas tehtava organisatsioonilise ja massilise po-
liitilise töö sisuks ja eesmärgiks.

Põhiliste põllumajandussaaduste toodangu suurendamise alu-
seks pidi saama põllumajanduse igakülgne mehhaniseerimine ja jär-
jekindel intensiivistamine, nagu märgiti NLKP programmis.² Sellest
lähtudes loodi avarad võimalused teaduse saavutuste ja eesrindli-
ke kogemuste juurutamiseks, parandati põllumajanduse igakülgset
tehnilist varustamist ning taotleiti väsimatult töö õiget organi-
seerimist, tootmisprotsesside mehhaniseerimist, toodangu omahinna
vähendamist ja tööviljakuse tõusu.

¹ NSV Liidu rahvamajanduse arendamise kontrollarvud aastaiks
1959-1965, Tallinn 1959, lk. 73.

² Vt. Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tallinn
1961, lk. 71.

Seitse aastaku kahe esimese aastaga saavutas vabariigi põllumajandus mõningat edu. Kolhoosides ja sovhoosides suurenes teravilja- ning kartulisaak, samuti munatoodang. Kuid 1961. aastal tulid loomakasvatussaaduste, eriti liha ja piima tootmises ja varumises ilmsiks tõsised puudused.³ EKP XIII kongress rõhutas, et kohalikud parteiorganid peavad need puudused kõrvaldama, kusjuures erilist tähelepanu tuli pühendada söödabaasi tugevdamisele.⁴

1962. aasta aprillis arutas EKP Keskkomitee III pleenum NLKP Keskkomitee märtsipleenumi tulemusi ja vabariigi parteiorganisatsiooni ülesandeid põllumajanduse juhtimise parandamisel.⁵ Ettekandega esines J. Käbin. Pleenumil vaeti eriti tähelepanelikult loomakasvatussaaduste toodangu kasvu ja külvipindade struktuuri. Nii ettekandes kui ka sõnavõttudes rõhutati, et vabariigi põllumajandustöötajad ei kasuta ühisloomakasvatuse arendamiseks ära kõiki võimalusi. Peamised puudused tulenesid nii objektiivsetest põhjustest (materiaalse huvitatuse põhimõtte rikkumine, tähtsamate põllumajandussaaduste madalad kokkuostuhinnad jne.), kui ka töö halvast organiseerimisest ja maa ebaõigest kasutamisest. Asjaolu, et söödabaasi tugevdamist ei peetud piisavalt silmas, tõi kaasa loomakasvatussaaduste tootmise kasvutempo aeglustumise.

EKP Keskkomitee III pleenum püstitas vabariigi põllumajandustöötajate ette konkreetsed ülesanded põllumajandussaaduste tootmise suurendamiseks lähematel aastatel. Seati eesmärgiks saada kolhoosides ja sovhoosides hektarilt teravilja 20 - 25 ja kartuleid 150 - 200 tsentnerit ning toota 1963. aastal 75 tsentnerit liha ja 600 tsentnerit piima põllumaa iga 100 hektari kohta.⁶ Peab aga märkima, et selle tasemini jõuti alles 1965. aastal, ja ka siis mitte kõigi näitajate osas. Planeeritust aeglasem edasimineku tulenes nii ebasoodsatest ilmastikutingimustest kui ka põllumajanduse juhtimises esinenud raskustest, millele juhtis tähelepanu NLKP Keskkomitee 1965. aasta märtsipleenum.

³ "Eesti Kommunist" 1964, nr. 11, lk. 9.

⁴ EKPA, f. 1, nim. 205, s.-ü. 3, l. 136.

⁵ "Rahva Häääl" nr. 88, 13. aprillil 1962.

⁶ EKPA, f. 1, nim. 205, s.-ü. 9, l. 19.

Õigesti hinnates kaadrialase töö määravat tähtsust, panid EKP Keskkomitee, partei rajoonikomiteed, kolhooside ja sovhooside parteiorganisatsioonid suurt rõhku põllumajanduskaadri valikule, paigutamisele ja kasvatamisele. 1961. aasta detsembris töötas vabariigi rahvamajanduses 6122 põllumajandusspetsialisti,^x neist kõrgema haridusega 2221 inimest.⁷ Kuna olemasolev kaader ei olnud eesseevate suurte ülesannete lahendamiseks küllaldane, astusid parteikomiteed rea samme kvalifitseeritud põllumajanduskaadri ettevalmistamise laiendamiseks.

1962. aasta mais võtsid EKP Keskkomitee ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu vastu määruse põllumajanduse mehhanisaatorite kaadri ettevalmistamise parandamise abinõude kohta.⁸ Märgiti, et põllumajanduse mehhanisaatorite väljaõpetamise senine süsteem ei vasta elu nõuetele: puudulikud õppekavad ja lühike õppeaeg ei võimaldanud omandada kõiki vajalikke teadmisi, mistõttu valmistati ette kitsa profiiliga spetsialiste. Vastavalt sellele määrusele hakati poolteise- ja kaheaastase õppeajaga põllumajanduse mehhaniseerimise koolides ja maa-kutsekoolides ette valmistama laia profiiliga mehhanisaatoreid. Parandati ka praktikute kvalifikatsiooni tõstmist lühiajalistel kursustel.

Et veelgi tõsta põllumajandustöötajate erialast kvalifikatsiooni ning hoogustada teaduse saavutuste tundmaõppimist ja eesrindlaste kogemuste juurutamist, loodi vastavalt EKP Keskkomitee otsusele 1963. aasta jaanuaris näidiskatsemajandite juures alaliselt tegutsevad eesrindlike kogemuste juurutamise koolid.⁹ Seal omandasid kolhoosnikud, sovhoositöötajad, brigadirid, osakonna- ja farmijuhatajad ning teised spetsialistid väärtuslikke kogemusi, mida nad hiljem oma töökohtades edukalt kasutasid.

^x Välja arvatud põllumajanduse mehhaniseerimise ja elektrifitseerimise spetsialistid.

⁷ Народное хозяйство Эстонской ССР ..., lk. 174 ja ENSV Ministrite Nõukogu juures asuva Statistika Keskkvalitsuse andmed (edaspidi: ENSV SKV andmed).

⁸ "Rahva Häääl" nr. 109, 10. mail 1962.

⁹ EKP, f. 1, nim. 210, s.-ü. 1, l. 34.

Paljud põllumajandusspetsialistid täiendasid oma teadmisi ka kuuekuulistel kursustel kolhooside ja sovhooside juhtiva kaadri ettevalmistamise vabariikliku kooli juures. 1963. aastal loodi Eesti Põllumajanduse Akadeemia juures kõrgema haridusega spetsialistide jaoks aastase õppeajaga kaugõppekursus põllumajandusökonoomika alal.¹⁰ Teadusliku uurimise instituutides korraldati ühe- ja kahekuulised kursused paljude erialade spetsialistidele.¹¹ Märkimisväärset tööd keskharidusega põllumajanduse spetsialistide ettevalmistamisel tegid ka 1964. aasta septembris organiseeritud sovhoos-tehnikumid.¹²

Erialaste teadmiste rikastamise eesmärgil korraldati parteiorganisatsioonide initsiatiivil kursusi ka paljudes kolhoosides ja sovhoosides. Rakvere rajooni R.Pälsoni nimelises sovhoosis näiteks said 1963. aastal toimunud atesteerimisel 60 inimest mehhanisaatori kvalifikatsioonitunnistuse.¹³

Kuigi põllumajanduse mehhaniseerimise koolid valmistasid ette 900 mehhanisaatorit aastas,¹⁴ tunti vabariigi põllumajanduses traktoristidest, mehhaanikutest ja brigadiridest teravat puudust. Teatavat osa etendas siin asjaolu, et mitmel pool ei pööratud küllaldest tähelepanu spetsialistide töö- ja elutingimuste parandamisele, ei loodud vajalikke tingimusi õppimiseks. Nii kujunes näiteks Pärnu Kolhoosi- ja Sovhoositootmise Valitsuse tööpiirkonnas välja olukord, kus edasi õppisid üksnes vähesed mehaanikud, kuigi enamikul neist oli kõigest algharidus.¹⁵

Parteiorganisatsiooni pideva töö tulemusena paranes põllumajandusliku kaadri ettevalmistamine aasta-aastalt. 1965. aastal töötas vahetult kolhoosides, sovhoosides ning teistes riiklikes

¹⁰ EKPA, f. 1, nim. 210, s.-ü. 1, l. 35

¹¹ E.Tõnurist, Eesti NSV Põllumajanduse sotsialistlik rekonstrueerimine, Tallinn 1967 (edaspidi: E.Tõnurist, Eesti NSV põllumajanduse...), lk. 134.

¹² ENSV Ministrite Nõukogu määruste ja korralduste kogu nr. 32, 11. augustil 1964, art. 117, lk. 858-859.

¹³ "Eesti Kommunist" 1963, nr. 9, lk. 4.

¹⁴ "Rahva Hääl" nr. 109, 10. mail 1962.

¹⁵ "Eesti Kommunist" 1964, nr. 5, lk. 73.

majandis kokku 137 600 inimest, kusjuures üle poole nendest olid erialase kvalifikatsiooniga töötajad.¹⁶ Nende hulgas oli 9667 mehhanisaatorit ja 5113 autojuhti.¹⁷

Bestimaa Kommunistliku Partei XIV kongressi (jaanuar 1964) otsuseid ellu viies tegi vabariigi parteiorganisatsioon ära suure töö kolhooside ja sovhooside juhtijate ja spetsialistide kaadri tugevdamiseks. Saavutati olukord, et igas majandis töötas keskmiselt 7-8 spetsialisti. 1965. aasta detsembris oli Eesti NSV kolhoosides, sovhoosides ja teistes riiklikes majandites 5187 kõrge- ja kesk-eriharidusega põllumajandusspetsialisti.¹⁸ Mahajäänud majanditesse suunati rohkem kui 250 juhtivat töötajat ja spetsialisti, kusjuures ühtlasi tugevdati tunduvalt ka põllundus- ja loomakasvatuse brigadiride kaadrit.¹⁹ 1966. aasta jaanuaris oli 90 protsenti sovhoosidirektoreist ja 60 protsenti kolhoosiesimeestest kõrgema või keskharidusega.²⁰

Vastavalt NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusele 22. märtsist 1962 korraldati ümber ka vabariigi põllumajanduse juhtimine.²¹ Loodi 14 territoriaalset kolhoosi- ja sovhoositootmise valitsust,²² kelle tähtsamad ülesanded seisnesid majandite kaadri õiges valikus ja paigutamises, põllumajandussaaduste tootmise ja varumise juhtimises ning plaanide täitmise tagamises, eesrindlike töökogemuste ning teaduse saavutuste tundmaõppi-

¹⁶ E. Tõnurist, Eesti NSV põllumajanduse..., lk. 154

¹⁷ Сельское хозяйство Эстонской ССР в 1965 году. Статистический сборник, Таллин 1966 (edaspidi: Сельское хозяйство Эстонской ССР...), lk. 71.

¹⁸ Развитие народного хозяйства и культуры..., lk. 117. Kaasa arvatud spetsialistid põllumajanduse mehhaniseerimise ja elektrifitseerimise alal.

¹⁹ "Rahva Hääl" nr. 51, 2. märtsil 1966.

²⁰ ENSV SKV andmed.

²¹ "Rahva Hääl" nr. 75, 29. märtsil 1962.

²² ЕКРА, ф. 1, nim. 210, s.-ü. 1, l. 12. Esialgu loodi 15 territoriaalset kolhoosi ja sovhoositootmise valitsust. 1962. aasta detsembris vähendati nende arvu 14-le. Praegu nimetatakse neid rajooni põllumajandusliku tootmise valitsusteks.

mises, levitamises ja tootmisse juurutamises. Keskmiselt tuli iga valitsuse kohta 40 - 60 majandit.²³

Parteiorganisatsioon suunas tootmisvalitsustesse paremaid spetsialiste ja tootmise organisaatoreid. Tootmisvalitsustes asusid tõlle ka EKP Keskkomitee parteiorganisaatorid koos instruktorite grupiga.²⁴ Nende ülesandeks oli abistada kolhooside ja sovhooside parteiorganisatsioon organisatsioonilises ning massilises poliitilises töös. Tegelikult oli see aga põhjendamatu aparadi suureks paisutamine. EKP Keskkomitee parteiorganisaator koos instruktorite grupiga oli faktiliselt tarbetuks vahelülis EKP Keskkomitee ja partei rajoonikomitee vahel. EKP Keskkomitee parteiorganisaator koos instruktorite grupiga, partei rajoonikomitee instruktorid, samuti tootmisvalitsuse inspektorid kinnitati ühtede ja nendesamade kolhooside ning sovhooside peale, nad tegelesid analoogiliste küsimustega, dubleerisid üksteist ja mõnikord isegi segasid oma erinevate korraldustega majandite juhtijate ja spetsialistide tööd. 1962. aasta detsembris EKP Keskkomitee parteiorganisaatori instituut koos inspektorite grupiga kaotati.²⁵

Rajoonide kolhoosi- ja sovhoositootmise valitsuste üheks keskseks ülesandeks oli majanduslikult nõrkade majandite tugevdamine. Tootmisvalitsused ja nende parteikomiteed pöörasid suurt tähelepanu majandite spetsialiseerimisele, mis on üheks peamiseks teguriks rentaabluise kindlustamisel.²⁶ Kuni 1963. aastani ei olnud selle küsimusega küllaldaselt tegeldud. Ühe majandi piires toodeti paljusid erinevaid põllumajandussaadusi, mis aga majanduslikult enast ei õigustanud. Tootmisvalitsused ja majandite juhid koos parteiorganisatsioonidega uurisid nüüd põhjalikumalt olemasolevaid võimalusi ja tingimusi, määrates kindlaks iga majandi arendamise

²³ И.Волков, Из опыта работы колхозно-совхозных производственных управлений и первичных парторганизаций КП Эстонии по улучшению руководства сельским хозяйством (1962-1964 гг.). ЕКР ajalooost, Tõid NLKP ajaloo alalt III, Tartu 1965, lk. 122.

²⁴ "Rahva Hääli" nr. 88. 13. aprillil 1962.

²⁵ ЕКРА, f. 1, nim. 210, s.-ü. 1, l. 5.

²⁶ ЕКРА, f. 1, nim. 205, s.-ü. 15, l. 15.

põhisuunad. Käsitäes majandi kui terviku spetsialiseerimisega püsitati ülesandeks rakendada ka majandisest spetsialiseerimist jaoskondade ja brigaadide kaupa.

Tootmisvalitsuste töö analüüsimine viib järeldusele, et nad on end täielikult õigustanud. Vabariigi põllumajandustöötajate viimaste aastate märkimisväärsetes saavutustes on osa ka rajoonide kolhoosi- ja sovhoositootmise valitsuste suurel tööel. Nüüd seisab küsimus nende tegevuse edasises parandamises ja täiustamises.

1963. aasta novembris arutas EKP Keskkomitee VIII pleenum spetsiaalselt küsimust mahajäänud kolhooside ja sovhooside majanduse tõstmise abinõudest.²⁷ Pleenum kuulab ära kõigi 14 tootmisvalitsuse parteikomitee sekretäri aruanded ja kiitis heaks parteikomiteede sammud mahajäänud majandite kaadri tugevdamise alal. Samuti rõhutati, et eesrindlike majandite šeflus nõrkade majandite üle on igati vajalik, ja soovitati parteikomiteedel kohtadel seda liikumist toetada.²⁸ Pleenumi otsusest juhitud tegid parteikomiteed ja tootmisvalitsused ära suure töö üksikute majandite mahajäämuse põhjuste selgitamiseks. Selle tulemusena töötati välja abinõud 117 kolhoosi ning 25 sovhoosi majanduse edendamiseks.²⁹

Ajavahemikul 1962. aasta novembrist kuni 1964. aasta jaanuarini tugevdas vabariigi parteiorganisatsioon 40 mahajäänud kolhoosi ja 4 sovhoosi juhtkonda.³⁰ Samal ajal suunati nõrkadesse majanditesse 53 agronoomi, 30 zootehnikut, 32 raamatupidajat, 23 osakonnajuhatajat ja 84 brigadiri.³¹ Ainuüksi Pärnu rajoonis suunati 1963. aastal mahajäänud majandesse tööle 22 kommunisti, nendes 7 seltsimeest kolhoosiesimeesteks.³²

Nõrkade kolhooside ja sovhooside mahajäämuse põhjusi analüüsi ühikajasjalikult ka Eesti Kommunistliku Partei XIV kong-

²⁷ EKPA, f. 1, nim. 205, s.-ü. 15, l. 15.

²⁸ EKPA, f. 1, nim. 205, s.-ü. 15, l. 11 ja 172.

²⁹ "Eesti Kommunist" 1964, nr. 1, lk. 13.

³⁰ Sealsamas.

³¹ "Eesti Kommunist" 1963, nr. 12, lk. 3.

³² EKPA, f. 1, nim. 210, s.-ü. 15, l. 15.

ressil, kusjuures näidati kätte teed raskustest jagusaamiseks.³³ Süstemaatiliselt arutati nende majandite olukorra parandamise abinõusid partei rajoonikomiteede pleenumitel ja büroo istungitel.

Oluline koht oli siin ka nende majandite kogemuste uurimisel, üldistamisel ja levitamisel, kus oli suudetud likvideerida mahajäämus ning tõusta eesrindlike tasemele. Heaks näiteks on Harju rajooni "Tuleviku" kolhoos (esimees Ants Anupõld, parteiorganisatsiooni sekretär Herman Iva). Paljude aastate jooksul oli see majand üks mahajäänumaid rajoonis, kuid 1962. aastal tuli ta vabariigi kolhooside vahelises sotsialistlikus võistluses juba esikohale.³⁴ Mahajäämusest jagusaamise eeskuju andsid ka Pärnu rajooni "Rahu" kolhoos ja Viljandi rajooni Kärstna kolhoos. Nende saavutused olid eelkõige tingitud tublidest tootmisjuhtidest, kes suutsid elava organiseerimistegevusega õhutada inimestes huvi töö vastu ning viisid majandi kogu kollektiivi pingutuste viljana mõne aastaga eesrindlike tasemele. Tähtsat osa etendas selles ka nende kolhooside partei-algorganisatsiooni töö.

Veenvaks näiteks, kuidas suhteliselt lühikese aja jooksul võib tootmise taset ja rentaablust märksa tõsta, on Pärnu rajooni Audru sovhoosi kogemused. Aastail 1956-1961 töötas sovhoos suure kahjumiga. 1962. aastal hakati aga laiendama kõõgiviljakasvatust ja juba sama aasta lõpul oli tulemuseks väike kasum. Partei Pärnu rajoonikomitee ja tootmisvalitsus andsid majandile tõhusat abi kaadriküsimuse lahendamisel, mehhaniseerimistaseme tõstmisel ja agrotehnika täiustamisel. Suurenes partei-algorganisatsiooni osa tootmisküsimuste lahendamises. Rohkem pöörati tähelepanu tööliste elutingimuste parandamisele. Saagikuse tõus võimaldas suurendada tööliste palka ja maksta preemiaid, mis suurendas inimeste huvi töö vastu. 1965. aastal sai sovhoos juba 435 000 rubla kasumit ja tuli vabariigi sovhooside sotsialistlikus võistluses esikohale.³⁵

Parteiorganisatsioonide osatähtsus vabariigi põllumajanduse edasiarendamisel suurenes pidevalt. Kui 1962. aasta jaanuaris oli

³³ EKPA, f. 1, nim. 208^a, s.-ü. 1, l. 34-43.

³⁴ "Rahva Hääl" nr. 85, 10. aprillil 1963.

³⁵ "Rahva Hääl" nr. 62, 16. märtsil 1966, nr. 63, 17 märtsil 1966.

kolhooside ja sovhooside 828 partei-algorganisatsioonis 7186 kommunisti,³⁶ siis 1965. aasta detsembris kuulus 673 partei-algorganisatsiooni 9942 kommunisti.³⁷ Enamik neist töötas põllumajandusliku tootmise otsustavates lõikudes - põllunduses 1540, loomakasvatuses 1550, mehhanisaatoritena 2000, majandijuhtidena ja spetsialistidena 1400 töötajat.³⁸

Pidevalt kasvas partei-algorganisatsioonide osatähtsus majandite elus. Kolhooside ja sovhooside parteiorganisatsioonid pöörasid peatähelepanu saagikuse tõstmisele, tööviljakuse suurendamisele, õige agrotehnika juurutamisele. Rakendades ellu Eestimaa KP Keskkomitee VIII pleenumi (juuni 1965) otsust, kus rõhutati, et iga parteiorganisatsioon peab elama täisverelist, sisukat ja aktiivset elu, igakülgset mõjutama kõiki tootmistegevuse külgi, pidevalt tegema kasvatustööd elanike hulgas,³⁹ saavutasid majandite parteiorganisatsioonid organisatsioonilise töö süvendamisel häid tulemusi. Siinkohal võib positiivselt nimetada eeskätt Tartu rajooni Võrtsjärve, Harju rajooni Kuusalu, Paide rajooni "9. Mai" ja Kingissepa rajooni "Tuleviku" kolhoosi, Rakvere rajooni Vinni näidissovhoostehnikumi^x ja Viljandi rajooni J.Gagarini nimelise näidissovhoostehnikumi parteiorganisatsiooni.

Võtame näiteks Kingissepa rajooni "Tuleviku" kolhoosi partei-algorganisatsiooni. Järjekindlalt tegeles ta tähtsamate tootmisküsimuste lahendamisega. Koosolekutel arutati majandi perspektiivplaane, külvipindade struktuuri, kolhoosi spetsialiseerumist, sotsialistliku võistluse ja kolhoosnike kommunistliku kasvatami-

³⁶ EKPA, f. 1, nim. 207, s.-ü. 31, l. 14-15.

³⁷ EKP Keskkomitee jooksev arhiiv, 1965. aasta statistilised aruanded. Partei-algorganisatsioonide arvu vähenemine oli tingitud kolhooside arvu vähenemisest: vaadeldaval perioodil mitmed kolhoosid liideti või reorganiseeriti sovhoosideks.

³⁸ "Eesti Kommunist" 1965, nr. 8, lk. 1.

³⁹ EKPA, f. 1, nim. 234, s.-ü. 11, l. 11.

^x Näidissovhoostehnikumid organiseeriti 1964. aasta septembris keskaridusega põllumajanduse spetsialistide ettevalmistamiseks.

se probleeme.⁴⁰ Vastuvõetud otsuste täitmise kindlustas laialdane organiseerimistöö ja aktiivi kaasatõmbamine.

Paremate hulka kuulus ka Rakvere rajooni Vinni näidissovhoostehnikumi parteiorganisatsioon. Toome näite parteitöö praktikas sovhoosis. 1964. aasta novembris arutati parteikoosolekul loomakasvatussaaduste tootmist talveperioodil ja sellega seoses sovhoosi kommunistide ülesandeid.⁴¹ Koosoleku ettevalmistamisest võttis parteibüroo liikmete kõrval osa veel 10 kommunisti. Hoolikalt kontrolliti ja uuriti loomakasvatuse olukorda majandis, piimatootmise mahajäämuse põhjusi, olukorda loomakasvatustehnikas ja loomakasvatushoonete seisundit. Pärast seda töötati välja ettepanekud puuduste kõrvaldamiseks ning püstitati majandi kommunistide ette konkreetsed ülesanded piima- ja lihatootmise suurendamiseks. Parteibüroo kontrollis vastuvõetud otsuse täitmist ja informeeris kommuniste süstemaatiliselt otsuse täitmise käigust. Rakendatud abinõude tulemusena paranes tootmisülesannete täitmine tunduvalt.

Hoolimata partei rajoonikomiteede, tootmisvalitsuste, kolhooside ja sovhooside parteiorganisatsioonide, kõigi põllumajandustöötajate tösisest jõupingutustest ei õnnestunud 1962. aastal ebasoodsate kliimaatiliste tingimuste tõttu täita püstitatud ülesandeid. Kuid ka sel aastal tegid põllumajandustöötajad omalt poolt kõik, et saavutada võimalikult paremaid tulemusi. Märkimist vääri-
vad Paide rajooni Aravete kolhoosi (esimees R.Sisask, parteiorganisatsiooni sekretär H.Karindu) saavutused ja Kohtla-Järve rajooni Hiie kolhoosi (esimees R.Pärnaste, parteiorganisatsiooni sekretär B.Matson) tubli töö. Sovhoosidest saavutas 1962. aastal parimad näitajad Rakvere rajooni Vinni näidissovhoos (direktor H.Kallaste, parteiorganisatsiooni sekretär A.Kondoja).⁴²

Ebasoodne oli Besti põllumajandusele ka 1963. aasta. Teravilja saadi keskmiselt kõigest 12,4 tsentnerit ja kartulit 130 tsentnerit hektarilt.⁴³ Teravilja kogusaak vabariigi majandites oli

⁴⁰ "Besti Kommunist" 1963, nr. 12, lk. 2.

⁴¹ "Besti Kommunist" 1965, nr. 8, lk. 3.

⁴² "Rahva Häääl" nr. 83, 7. aprillil 1963.

⁴³ 25 aastat Nõukogude Besti. Statistiline kogumik, Tallinn 1965, lk. 51.

392 700 tonni ja kartuli kogusaak 1 155 600 tonni.⁴⁴ Positiivselt tuleb aga tähendada, et mõnevõrra paranes külvipindade struktuur, suurenes teraviljade ja kõrgesaagiliste rühvelkultuuride külvipind.

Mitmed eesrindlikud majandid tagasid ka rasketes ilmastikutingimustes põllukultuuride saagi ja loomakasvatussaaduste toodangu suurendamise. NLKP Keskkomitee 1964. aasta veebruaripleenumi otsuses tõsteti esile Tartu rajooni V.I.Lenini nimelise näidissovhoosi häid saavutusi.⁴⁵ Selles sovhoosis saadi 1963. aastal teravilja 26,9 tsentnerit, kartulit 219 tsentnerit, hübriidkaalikat 822 tsentnerit ja söödakapsast 568 tsentnerit hektarilt. Sovhoos tootis 100 hektari põllumajandusliku maa kohta 865 tsentnerit piima ja 238 tsentnerit liha.⁴⁶

Esrindlike majandite saavutustest hoolimata muutus põllumajandussaaduste toodangu juurdekasv 1962. ja 1963. aastal vabariiklikus ulatuses siiski aeglasemaks ning seitseaastaku kontrollarvudes ettenähtud ülesanded jäid täitmata.

1964. aasta märtsis arutas EKP Keskkomitee laiendatud pleenum NLKP Keskkomitee 1964. aasta veebruaripleenumi otsust ja kavandas abinõud selle ellurakendamiseks.⁴⁷ Vastuvõetud otsuses kohustas pleenum parteiorganisatsioone ja põllumajandusorganeid saavutama tootmise intensiivistamise alusel edasine hoogne tõus põllumajanduses, põllukultuuride kogusaakide tunduv suurenemine ning liha, piima ja muude loomakasvatussaaduste tootmise kasv.⁴⁸ Püstitati ülesanne muuta 1964. aasta eeskujuliku maaharimise aastaks.

1964. aastal suureneski vabariigis külvipind ja tõusid põllukultuuride saagid. Teravilja keskmiseks hektarisaagiks kujunes 16,4 tsentnerit ning kartuli hektarisaagiks 168 tsentnerit.⁴⁹ Kasvas ka söödajuurvilja ja maisi toodang. See oli põllumeeste ja loo-

⁴⁴ Развитие народного хозяйства и культуры..., lk. 61.

⁴⁵ "Rahva Hääl" nr. 40, 16. veebruaril 1964.

⁴⁶ "Rahva Hääl" nr. 68, 20. märtsil 1964.

⁴⁷ ЕКРА, ф. 1, nim. 234, s.-ü. 6, l. 5; "Rahva Hääl" nr. 65, 17.märtsil 1964 ja nr. 66, 18. märtsil 1964.

⁴⁸ ЕКРА, ф. 1, nim. 234, s.-ü. 6, l. 12-25.

⁴⁹ Eesti küla tänapäev, Tallinn 1965, lk. 8.

makasvatajate visa töö ning parteiorganisatsioonide oskusliku ja konkreetse juhtimistegevuse rõõmustav tulemus.

Kõrgelt hindas vabariigi parteiorganisatsioon teaduse osa põllumajanduse tõusu kindlustamisel. Et luua kõik eeldused teaduse kiiremaks edasiarendamiseks ja tema saavutuste praktikasse juurutamiseks, rakendasid parteiorganid mitmeid abinõusid teadusliku uurimise asutuste tegevuse laiendamiseks. Põllumajandusalane teaduslik töö koondus põhiliselt Eesti Maaviljeluse ja Maaparanduse Teadusliku Uurimise Instituuti ning Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Teadusliku Uurimise Instituuti. Ei saa märkimata jätta ka Eesti Põllumajanduse Akadeemia ja Eesti NSV Teaduste Akadeemia Eksperimentaalbioloogia Instituudi saavutusi. Teadlaste panuseks oli uute kõrgesaagiliste teravilja-, kartuli- ja teiste põllukultuuride sortide aretamine, happeliste muldade põlevkivituhaga lupjamise ning rohurikaste kultuurkarja- ja -heinamaade rajamise aluste väljatöötamine. Eesti Maaviljeluse ja Maaparanduse Teadusliku Uurimise Instituudi kollektiivi pingosa töö tulemusena said 1965. aastal kõik vabariigi kolhoosid ja sovhoosid agrookeemilised mullastikukaardid, mis etendavad kõrgete saakide kindlustamisel kaalukat osa.⁵⁰

Kriiline koht võitluses põllumajanduse tõusu eest kuulub NLKP Keskkomitee 1965. aasta märtsipleenumile.⁵¹ Pleenum töötas välja abinõud põllumajanduse edasiarendamiseks tootmise intensiivistamise, tööviljakuse ja rentaabluse suurendamise teel. Seati sisse kindlad varumisplaanid pikemaks perioodiks ja tösteti mitmete põhiliste põllu- ja loomakasvatussaaduste riiklikke kokkuostuhindu. Märtsipleenumi otsuses nähti ette põllumajanduse ulatuslikum varustamine masinate ja mineraalväetistega. Uutes tingimustes võisid majandid suure osa kasumist suunata tootmise laiendamiseks, tänu sellele aga kasvas majandites huvi toodangu suurendamise vastu. Eesti NSV seisukohalt on eriti tähtis märtsipleenumi otsus maaparandustööde kohta. Nimelt võttis riik märtsipleenumi otsuse

⁵⁰ "Коммунист". Теоретический и политический журнал Центрального Комитета КПСС, 1966, nr. 12, lk. 17.

⁵¹ NLKP Keskkomitee pleenumi otsus, vastu võetud 26. märtsil 1965, Tallinn 1965, lk. 36-39.

kohaselt alates 1965. aastast enda peale kõik maaparanduse ja turba ülestõötamise kulud, samuti happeliste muldade lupjamisega seotud kulud 50 protsendi ulatuses.^x

Märtsipleenumi otsus arutati läbi põllumajandustöötajate ja -spetsialistide vabariiklikel nõupidamistel, samuti rajooni parteiaktiivi koosolekutel ning töötajate kollektiivides, kus neil teemadel korraldati ettekandeid, vestlusi, loenguid ning poliitõppusi. Kommunistide ja teiste põllumajandustöötajate ees esinesid märtsipleenumist osavõtnud EKP Keskkomitee sekretärid ja teised vabariigi juhtivad töötajad. Parteiaktiivi koosolekutest võttis osa 3000 kommunisti. Sisukate, kohtadel valitsevat olukorda analüüsivate sõnavõttudega esines 150 seltsimeest.

Partei rajoonikomiteed töötasid välja abinõud märtsipleenumi otsuse elluviimiseks. Nii arutas 1965. aasta aprillis ka EKP Haapsalu Rajoonikomitee büroo märtsipleenumi otsuse ellurakendamist ning töötas välja vastava plaani,⁵² milles nähti ette konkreetseid abinõud partei-algorganisatsioonide töö tugevdamiseks, eeskätt mahajäänud majandites. Plaanis käsitleti üksikasjalikult propaganda- ja agitatsioonitöö tõhustamise ülesandeid. Nähti ette ka täiendavad abinõud töötajate materiaalse huvi süvendamiseks. Nii soovitas rajoonikomitee büroo viia loomakasvatajate töötasu sõltuvusse riigile müüdud saaduste kvaliteedist ja maksta üleplaani toodangu eest lisatasu.

Põllumajanduse edendamiseks tehtud töö tulemused ei lasknud end kaua oodata. Seitseaastaku viimasel, 1965. aastal kujunes vabariigis keskmiseks teraviljasaagiks 22 tsentnerit ja kartulisagaagiks 171 tsentnerit hektarilt.⁵³ Olgu siinkohal võrdluseks märgitud, et seitseaastaku esimestel aastatel oli keskmine saak teravilja osas 12-13 ja kartuli osas 120-130 tsentnerit hektarilt.⁵⁴

^x Otsus haaras ainult vabariigi kolhoose, sovhoosid aga tasuvad maaparanduse ja turba ülestõötamise kulud täies ulatuses.

⁵² "Вести Коммунист" 1965, nr. 5, lk. 61.

⁵³ Народное хозяйство Эстонской ССР ..., lk. 103.

⁵⁴ Сельское хозяйство Эстонской ССР ..., lk. 181, 210.

1958. aastal olid vastavad näitajad 11,0 ja 118.⁵⁵ Üldse toodeti 1965. aastal Eesti NSV-s teravilja 711 000 tonni ja kartulit 1 481 000 tonni.⁵⁶ 1958. aastaga võrreldes kasvas teravilja kogutoodang 1965. aastaks 2,3-kordseks ja kartulitoodang 37 protsenti.⁵⁷ Tunduvalt suurenes ka loomakasvatussaaduste tootmine. Kui 1958. aastal toodeti vabariigis 111 300 tonni liha (eluskaalus), siis 1965. aastal juba 147 700 tonni. Piima osas olid need arvud vastavalt 734 000 ja 954 800 tonni.⁵⁸ Põllumaa iga 100 hektari kohta toodeti meil 1965. aastal 507 tsentnerit piima ja 78 tsentnerit liha.⁵⁹

Tuleb märkida, et 1965. aasta tulemused kujunesid rekordilisteks Eesti põllumajanduse ajaloos.

Siinkohal on huvitav võrdluseks tuua teiste Balti liiduvabariikide töötulemused tähtsamate põllumajandussaaduste tootmisel. Nii oli Leedu NSV-s 1965. aastal keskmiseks teraviljasaagiks 16,2 tsentnerit hektarilt.⁶⁰ Saja hektari põllumajandusliku maa kohta saadi 1965. aastal keskmiselt 539 tsentnerit piima ja 99 tsentnerit liha (eluskaalus).⁶¹ Läti NSV-s oli 1965. aastal teravilja keskmine hektarisaak 15,2 tsentnerit hektarilt.⁶²

Tootmise tõusu baasil suurenes vabariigi kolhoosnike keskmine töötasu ja paranesid olustikulised tingimused.

Nagu teisteski rahvamajandusharudes, nii ka põllumajanduses etendavad tähtsat osa materiaalsed ja moraalsed tööstimulid, mille õige ühendamine on tööviljakuse tõstmise ja kõigi põllumajan-

⁵⁵ Сельское хозяйство Эстонской ССР..., lk. 181, 210.

⁵⁶ Народное хозяйство СССР в 1965 г. Статистический ежегодник, Москва 1966 (edaspidi: Народное хозяйство СССР...), lk. 312 ja 335.

⁵⁷ СССР и союзные республики..., lk. 234-235.

⁵⁸ Народное хозяйство Эстонской ССР..., lk. 104.

⁵⁹ Sealsamas, lk. 111.

⁶⁰ Народное хозяйство СССР ..., lk. 313.

⁶¹ А.Снечук, Отчет Центрального Комитета Коммунистической партии Литвы XV съезду. "Советская Литва" № 53, 4 марта 1966.

⁶² Народное хозяйство СССР ..., lk. 313.

dusharude kiire arendamise esmajärguline eeldus. Kahjuks aga ei leidnud need põhimõtted enne NLKP Keskkomitee 1965. aasta märtsi-pleenumit mõnedes oblastite ja vabariikide parteiorganisatsioonides väärilist hindamist. Ebastabiilsed varumisplaanid põhjustasid ebakindlust kolhooside ja sovhooside töös ega võimaldanud üksikute põllumajandusharude arendamist õigesti planeerida. Põllu- ja loomakasvatussaaduste madalad kokkuostuhinnad ei katnud sageli isegi nende tootmiseks tehtud kulutusi.

Tuleb tähendada, et Eesti Kommunistlik Partei tegi palju töötajate materiaalse huvi suurendamiseks. Kahtlemata on see üks põhjusi, miks vabariik suutis põhiliselt täita seitseastaku ülesanded põllumajanduses.

Arutades kolhoosnike töö tasustamise ja materiaalse ergutamise küsimust, märkis EKP Keskkomitee 1962. aasta veebruaris, et paljudes kolhoosides rakendati mitmekesiseid vorme kolhoosnike materiaalse huvi suurendamiseks; eeskätt praktiseeriti preemiate maksmist nende kultuuride kasvatamise eest, millel oli oluline tähtsus põllumajandussaaduste tootmise edasisel suurendamisel. Reas kolhoosides esines siiski lubamatut võlgnevust kolhoosnike töötasu väljamaksmisel. Mõnes majandis aga rakendati ebaõiget praktikat, kus töötasu võlgnevus kaeti järgmise aasta tuludest.

EKP Keskkomitee kohustas partei linna- ja rajoonikomiteesid tagama kolhooside finantsolukorra tugevnemise ja sisse seadma kolhoosnikele igakuise garanteeritud töötasu maksmise.⁶³

Tunduvalt aitas kolhoosnike töötasustamise paremale korraldamisele kaasa tähtsamate põllumajandussaaduste kokkuostuhindade tõstmine 1962. aasta juunis ja 1965. aasta märtsis.

Materiaalse huvi printsiibi järjekindlat elluviimist soodustasid ka EKP Keskkomitee ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu 1964. aasta 11. veebruari määruses ettenähtud abinõud. Et tõsta kolhoosiliikmete materiaalsel huvi ühistootmise arendamise suhtes ja viia kolhoosnike töötasu sõltuvusse toodangu hulgast ning kvaliteedist, kohustati kolhoosi- ja sovhoositootmise valitsuste parteikomiteesid abistama kolhoose nende majandusliku olukorra edasisel

⁶³ EKP, f. 1, nim. 199, s.-ü. 176, l. 68-73.

parandamisel, pöörates erilist tähelepanu töötasufondi suuruse õigele kindlaksmääramisele.⁶⁴

1965. aastal moodustas vabariigi kolhoosnikute keskmine töötasu ühe tööpäeva kohta 3 rubla 43 kopikat, koos preemiafondist makstava tasuga aga 3 rubla 49 kopikat,⁶⁵ seega kaks korda rohkem kui 1958. aastal. Läti NSV-s moodustas samal ajal keskmine töötasu ühe inimpäeva kohta 2 rubla 83 kopikat⁶⁶ ja Leedu NSV-s 2 rubla 82 kopikat.⁶⁷

Tänu kõigi eespool nimetatud abinõude rakendamisele tugevnesid kolhoosid organisatsiooniliselt ja majanduslikult ning neile loodi vajalikud eeldused tootmise jätkuvaks suurendamiseks.

Märkimisväärseks stiimuliks oli siin sotsialistlik võistlus seitseaastaku ülesannete täitmise nimel. Kokkuvõtteid võistluse käigust ja tulemustest tehti rajoonide, sovhooside ja kolhooside kaupa eraldi. Rajoonidevahelises sotsialistlikus võistluses saavutasid aastail 1962–1965 paremaid tulemusi Paide (parteikomitee sekretär Ago Madik, täitevkomitee esimees Erich Elevant), Harju (parteikomitee sekretär Harald Ilves, täitevkomitee esimees Enn Lehepuu) ja Kingissepa rajoon (parteikomitee sekretär Eduard Kruusmägi, täitevkomitee esimees Jüri Suurhans), kes tulid järjest rajoonide sotsialistliku võistluse võitjateks.⁶⁸ Nende rajoonide parteiorganisatsioonidele oli iseloomulik parteipoliitilise töö õige seostamine majanduslike ülesannete lahendamisega, aktiivi laialdane kaasatõmbamine ja organisatsioonilise töö vormide pidev mitmekesistamine. Kolhooside võistluses saavutasid vaadeldaval perioodil suuremat edu Paide rajooni "Estonia" kolhoos, Harju rajooni "Rahva Võidu" ja Rakvere rajooni Ed.Vilde nimeline kolhoos, ku-

⁶⁴ Eesti NSV Ministrite Nõukogu määruste ja korralduste kogu, 1964, nr. 8, art. 27, lk. 154–155.

⁶⁵ Народное хозяйство Эстонской ССР..., lk. 119.

⁶⁶ "Коммунист Советской Латвии", 1966, nr. 7, lk. 9.

⁶⁷ E.Tõnurist, Eesti NSV põllumajanduse..., lk. 111.

⁶⁸ ЕКРА, f. 1, nim. 237, s.-ü. 18, l. 25–32; "Rahva Hääl" nr. 83, 7. aprillil 1963, nr. 64, 15. märtsil 1964, nr. 62, 16. märtsil 1966.

na sovhoosidevahelise sotsialistliku võistluse võitjaks olid Tartu rajooni V.I.Lenini nimeline näidissovhoos, Rakvere rajooni Vinni näidissovhoostechnikum ja Viljandi rajooni J.Gagarini nimeline näidissovhoostechnikum.⁶⁹

Väärib märkimist, et 1965. aastal töötasid kõik vabariigi 172 sovhoosi rentaabliilt ning said 26 miljonit rubla kasumit.⁷⁰

Toodangu tunduva suurendamise ja majapidamise kõrge rentaaluse saavutasid seitseaastakul näiteks Rakvere rajooni Ed.Vilde nimeline kolhoos ning Paide rajooni "Estonia" ja "9. Mai" kolhoos, Harju rajooni Mitšurini-nimeline ja Kuusalu kolhoos, Pärnu rajooni Audru sovhoos, Tartu rajooni V.I.Lenini nimeline näidissovhoos, Viljandi rajooni J.Gagarini nimeline näidissovhoostechnikum, Rakvere rajooni Vinni näidissovhoostechnikum ja Hulja sovhoos.⁷¹

Üha laialdasema ulatuse omandasid seitseaastakul maaparandustööd. Viie aastaga (1961-1965) kuivendati vabariigis 140 000 hektarit liigniiskuse all kannatavat maad.⁷² Olulisi abinõusid rakendati ka mullaviljakuse ja maaviljeluskultuuri tõstmiseks. Hoogsalt arenes happeliste muldade lupjamine põlevkivituhaga: 1965. aasta lõpuks oli vabariigis lubjatud 215 200 hektarit põllumajanduslikke kõlvikuid.⁷³ Kasvas orgaaniliste väetiste osatähtsus, rohkem kasutati ka mineraalväetisi.

Aastail 1962-1965 sai vabariigi põllumajandus 5949 traktorit (füüsilises arvestuses), 1713 teraviljakombaini, 778 silokombaini ja 3026 veoautot.⁷⁴ Põllumajanduse materiaal-tehnilise baasi säärane märgatav tugevnemine sai võimalikuks tänu Kommunistliku

⁶⁹ EKPA, f. 1, nim. 237, s.-ü. 18, l. 25-23; "Rahva Hääl" nr. 83, 7. aprillil 1963, nr. 64. 15. märtsil 1964, nr. 62, 16. märtsil 1966; EKPA, f. 1, nim. 237, s.-ü. 7, l. 84-93.

⁷⁰ E.Tõnurist, Eesti NSV põllumajanduse..., lk. 24.

⁷¹ "Eesti Kommunist" 1966, nr. 3, lk. 7; "Rahva Hääl" nr. 62, 16. märtsil 1966.

⁷² ENSV SKV andmed.

⁷³ Сельское хозяйство Эстонской ССР ..., lk. 111.

⁷⁴ ENSV SKV andmed.

Partei ja Nõukogude valitsuse pidevale hoolitsusele põllumajanduse edasiarendamise eest ning üha laienevatele majandussidemetele ven-nasvabariikidega ja teiste sotsialismimaadega.

Samal ajal suurenes ka elektrienergia kasutamine põlluma-janduses. EKP XV kongress (märts 1966) võis konstateerida, et juba kõik vabariigi kolhoosid ja sovhoosid on lülitatud riiklikku elektrivõrku.⁷⁵ Kahjuks aga ei suudetud elektrienergiat veel kül-laldaselt rakendada tootmisotstarbel, eriti loomakasvatuses. Siis-ki võimaldas ulatuslik mehhaniseerimine ja elektrifitseerimine tunduvalt vähendada töökulu põllumajandussaaduste tootmisel ja suurendada tööviljakust.

Seitseaastaku lõpuks saavutatud võrdlemisi kõrge arengutase oli kõigepealt partei ja valitsuse põllumajanduspoliitika õige el-luviimise tulemus. Tähtsat osa etendas siin ka põllumajanduse juh-timisega seotud küsimuste oskuslik lahendamine parteikomiteede ning kolhoosi- ja sovhoositootmisvalitsuste poolt, samuti kolhoo-side ja sovhooside juhtkondade ning parteiorganisatsioonide iga-päevane energiline tegevus konkreetsete tootmisprobleemide lahend-amiseks, teaduslikult põhjendatud agro- ja zootehniliste võtete ulatuslikuks juurutamiseks. Tänu kõigele sellele kandis maarahva tubli töö järjest rohkem vilja^x ja seitseaastaku esimestel aasta-tel esinenud raskustest hoolimata suudeti täita seitseaastaku üles-anded põhiliste põllumajandussaaduste tootmisel, paljudel aladel aga isegi ületati esialgu kavandatud näitajad tunduvalt.

Põllumajanduses tehtud tööd seitsme aasta plaani täitmisel analüüsis üksikasjalikult EKP XV kongress.⁷⁶ Kongress märkis vaba-riigi kolhoosnike ja sovhoositöötajate häid tulemusi põllumajan-

⁷⁵ J. Käbin, EKP Keskkomitee aruanne Bestimaa Kommunistliku Partei XV kongressile, "Eesti Kommunist" 1966, nr. 3, lk. 12.

^x Ühe põllumajandustöötaja keskmine toodang kasvas seitseaasta-kul 2,4-kordseks (vt. "Rahva Hääl" nr. 50, 1. märtsil 1966), kus-juures tähtsamate põllumajandussaaduste ühe tsentneri tootmi-seks kulutati vabariigis, kui võrrelda üleliiduliste ja Balti naabervabariikide näitajatega, kõige vähem inimtööpäevi (vt. Развитие народного хозяйства и культуры ..., lk. 55).

⁷⁶ J. Käbin, EKP Keskkomitee aruanne Bestimaa Kommunistliku Partei XV kongressile. "Eesti Kommunist" 1966, nr. 3, lk. 6-10; EKPA, f. 1, nim. 234, s.-ü. 17, l. 1-350.

dussaaduste tootmise suurendamisel. Nii kasvas vabariigi kolhoosides, sovhoosides ja teistes riiklikes majandites seitseaastakul põhiliste põllumajandussaaduste toodang järgmises ulatuses: teravili 2,3-kordseks, liha 2,2-, piim 1,7- ja munad 2,1 kordseks.⁷⁷ Kahtlemata on see tunnistuseks parteiorganisatsiooni edukast tööst parteipoliitika elluviimiseks kohtadel.

Nüüd seisis partei- ja põllumajandusorganite, kolhooside ja sovhooside parteiorganisatsioonide ees ülesanne mitte rahulduda saavutatuga, vaid kiiresti kõrvaldada puudused, kindlustada põllumajandussaaduste tootmise taseme jätkuv tõstmine. Tuli pöörata rohkem tähelepanu majandisisesele spetsialiseerumisele. loomakasvatushoonete ehitamisele, karja produktiivsuse tõstmisele. Samuti oli vaja laiendada elamute ning kultuurilis-elukondlike hoonete ehitamist kolhoosides ja sovhoosides, kõigiti parandada olustikuliselt ja kultuuriliselt tingimusi maal.

Pingsas töös kerkisid esile sajad ja tuhanded tööeesrindlased. Silmapaistvate töötulemuste eest vaadeldaval perioodil anti vabariigi 19 põllumajandustöötajale sotsialistliku töö kangelase nimetus.⁷⁸ NSV Liidu ordenite ja medalitega autasustati 585 kolhoosi- ja sovhoositöötajat.⁷⁹ Paljusid põllumajanduse eesrindlasi autasustati Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirjaga. Eesrindliku tööga paistavad silma Harju rajooni Habaja sovhoosi kombainer Johannes Viira. Rapla rajooni Märjamaa sovhoosi traktorist Vallot Kristal, Tartu sovhoosi lüpsja Linda Saar, Triigi sovhoosi lüpsja Laine Valksalu, Tori sovhoosi seakasvataja, Eesti NSV Ülemnõukogu saadik Naima Saar, Roela sovhoosi linnukasvataja Elfriede Sõna ja paljud teised. Kogu vabariigis on tuntud suurte kogemustega tootmisjuhid - kommunistid Harald Faelman, Endel Lieberg, Kalev Raave,

77 Народное хозяйство Эстонской ССР ..., lk. 110. Vabariigis teravikuna kasvas põllumajandussaaduste toodang seitseaastakul: teravili 2,3-kordseks, liha (eluskaalus) 1,3-, piim 1,3- ja munad 1,2-kordseks (KNSV SKV andmed).

78 "Ведомости Верховного Совета Союза Советских Социалистических Республик" № 40, 13 октября 1965 г., art. 601, lk. 926; № 26, 29 июня 1966, art. 511, lk. 514-515.

79 "Rahva Hääl" nr. 238, 8. oktoobril 1965; nr. 239, 9. oktoobril 1965; nr. 240, 10. oktoobril 1965.

sotsialistliku töö kangelased Anton Konijärv, Rudolf Mannov, Heino Marrandi, Aleksander Preemet ja teised.

Nagu eeltoodust nähtub, saavutas Bestimaa Kommunistlik Partei aastail 1962-1965 põllumajanduse edasiarendamisel ja seitsme aasta plaani täitmisel märkimisväärseid tulemusi. Pearõhk oli asetatud tootmise edasisele intensiivistamisele. Paranes põllumajandust juhtivate organite töö. Tunduvalt suurenes põhiliste põllumajandussaaduste toodang, laienes külvipind ja tugevnes põllumajanduse materiaal-tehniline baas.

Kuid saavutatud edusammud ei tähenda sugugi seda, nagu poleks põllumajanduse juhtimises esinenud puudusi. Partei rajoonikomiteed ning kolhoosi- ja sovhoositootmise valitsused ei suutnud kindlustada kõigi majandite jõudmist eesrindlike tasemele, ei kasutatud täielikult ära kõiki reserve ja võimalusi tööviljakuse tõstmiseks. Tõsiseid puudujääke esines põllumajanduse tehnilise varustamise alal. Mitmete kolhooside ja sovhooside parteiorganisatsioonid ei suutnud nõrga organiseerimis- ja kasvatustöö tõttu kindlustada majandi ees seisvate ülesannete täitmist.

Teataval määral raskendasid vabariigi põllumajanduse arengut ka need vead ja puudused, mis esinesid kogu meie maa põllumajanduse juhtimises enne NLKP Keskkomitee 1964. aasta oktoobri- ja novembripleenumit. Need väljendusid sotsialismi majandusseaduste ning maatöötajate materiaalse huvi printsibi rikkumises, samuti isiklike ja ühiskondlike huvide mittekuulaldases ühendamises, planeerimise puudujääkides jne. Vajaliku põhjalikkusega ei analüüsitud tarvituselevõetud organisatsiooniliste ja majanduslike abinõude tegelikku efektiivsust. Vigu oli ka juhtimismeetodites.

Põllumajanduse parteilise juhtimise edasine täiustamine jääb ka käesoleval viisaastakul vabariigi parteiorganisatsiooni aktuaalseks ülesandeks.

Seitse aastakul toimus nõukogude rahva materiaalse heaolu ja kultuuritaseme edasine tõus. "Kõigepealt tuleb märkida," kirjutab V.Klauson vabariigi töötajate heaolu küsimuste vaatlemisel, "et Nõukogude Eesti töörahva elatustaseme, ainelise heaolu tõusu tendentsil on kogu sõjajärgsel perioodil olnud stabiilne iseloom."⁸⁰

⁸⁰ V.Klauson, Rahva hüvanguks, Tallinn 1967, lk. 30.

Vabariigi elanikkonna rahalised sissetulekud suurenesid seitseaastaku kuue aasta (1959-1964) jooksul 143 protsenti,⁸¹ rahvatulu kasvas seitseaastaku jooksul 1,8-kordseks.⁸² Samaaegselt laiendati elanikkonnale ühiskondlikest tarbimisfondidest antavaid soodustusi ja väljamakseid. Kui näiteks 1958. aastal sai riigilt pensioni 108 000 inimest,⁸³ siis 1965. aastal oli neid juba 230 000.⁸⁴ Erilise tähtsusega aktiks oli siinkohal NSV Liidu Ülemnõukogu poolt 15. juulil 1964. aastal vastuvõetud kolhoosiliikmete pensionide ja toetuste seadus. Vabariigis kulges märgitud seaduse rakendamine edukalt. 1. jaanuaril 1966 sai Bestis pensioni juba 49 169 kolhoosnikut.⁸⁵

Parteiorganid rakendasid rea abinõusid rahvatarbekaupade tootmise laiendamiseks ja nende kvaliteedi edasiseks parandamiseks. Seitseaastakul kasvas vabariigi kergetööstuse toodang 1,5-kordseks.⁸⁶ Seejuures astuti mitmeid olulisi samme tarbijate vajaduste paremaks tundmaõppimiseks ja nende tähelepanelikumaks arvestamiseks tootmises. Olgu näitena toodud ainult üks fakt: alates 1965. aasta teisest kvartalist viidi partei linnakomitee initsiatiivil Tallinna tekstiili-, õmblus- ja jalatsitööstuse ettevõtted üle valmistoodete väljalaskmisele kaubandusorganisatsioonide tellimuste põhjal.⁸⁷

Tehtud tulemusrikkale tööle vaatamata ei suudetud elanikkonna vajadusi kvaliteetsete rahvatarbekaupade järele siiski täielikult rahuldada. Paljude laiatarbekaupade kvaliteedi suhtes oli tarbijatel põhjendatud pretensioone. Kullalt operatiivselt ei organiseeritud toiduainete ja tööstuskaupade hooajalist müüki, ebarahuldavalt oli korraldatud uute kaupade reklaam.

⁸¹ 25 aastat Nõukogude Besti. Statistiline kogumik, Tallinn 1965, lk. 99.

⁸² СССР и союзные республики ..., lk. 241.

⁸³ Развитие народного хозяйства и культуры ..., lk. 185.

⁸⁴ Народное хозяйство Эстонской ССР..., lk. 292.

⁸⁵ E. Tõnurist, Besti NSV põllumajanduse..., lk. 153.

⁸⁶ СССР и союзные республики..., lk. 30.

⁸⁷ "Rahva Hääl" nr. 269, 14. novembril 1965.

Kõrvuti toodangu kvaliteedi parandamisega on kergetööstuse ettevõtete kollektiivid ja parteiorganisatsioonid kutsunud energiliselt taotlema toodangu pidevat täiustamist ja uuendamist, analüüsima kohaliku tooraine ja mitmesuguste tootmisjätkide täielikuma kasutamise võimalusi rahvatarbekaupade valiku suurendamiseks.

Rahvatarbekaupade tootmise suurenemise ja töötajate materiaalse heaolu paranemise tulemusena kasvab kaubakäive vabariigis seitseaastaku jooksul 58 protsendi võrra.⁸⁸ Olulised muutused toimusid kaubakäibe struktuuris. Aasta-aastalt müüdi elanikkonnale tunduvalt rohkem toidu-, kultuuri- ja elutarbeline kaupu.

Märkimisväärset edu saavutas vabariigi parteiorganisatsioon vaadeldaval perioodil ka elanikkonna kaubandusliku teenindamise parandamisel nii linnas kui ka maal. Uut hoogu andis kaubandusliku teenindamise ja ühiskondliku toitlustamise parandamisele NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrus 13. märtsist 1965 "Kaubanduse ja ühiskondliku toitlustamise parandamisest meie maal".⁸⁹

Tähtsaks sammuks rahva materiaalse heaolu edasise tõusu teel olid NSV Liidu Ülemnõukogu kuenda koosseisu neljanda ja viienda istungjärgu otsused hariduse ja tervishoiu, elamu- ja kommunaalmajanduse, kaubanduse ning ühiskondliku toitlustamise alal töötajate töötasu tõstmise kohta.

Pidevalt laienes elamuehitus, tunduvalt tõusis tema industrialiseerituse tase. Parteiorganisatsioonid pühendasid seejuures erilist tähelepanu ehitustööde kvaliteedi tõstmisele, saavutades märgatavat edu. Siiski ei suuda uued elamud oma kvaliteedi poolest elanikkonna kasvavate nõudmistega alati sammu pidada, ja see probleem on jäänud ikka veel teravalt päevakorda. Seitseaastaku jooksul anti Nõukogude Eestis eksploatatsiooni elamispinda 3 706 000 m², seega 2,2 korda rohkem kui eelnenud seitsme aasta (1952-1958) jooksul.⁹⁰

⁸⁸ ENSV Kaubandusministeeriumi andmed.

⁸⁹ Собрание постановлений правительства СССР, 1965, № 6, art. 33, lk. 82-93.

⁹⁰ Народное хозяйство Эстонской ССР..., lk. 135.

Vabariigi parteiorganisatsioon kandis pidevalt hoolt maa-elanikkonna elutingimuste edasise parandamise eest. Tööviljakuse kiire kasvu tulemusena paranes kiiresti maatöötajate materiaalne heaolu. Aasta-aastalt suurenes kolhoosipere keskmine sissetulek. Suurt tööd tehti vaadeldaval perioodil selleks, et asendada endised amortiseerunud üksiktalud heakorrastatud asulatega. Seitseaastakul ehitati sovhoosides ja teistes riiklikes majandeis 138 000 m² ning kolhoosides üle 200 000 m² uut elamispiinda.⁹¹

Vabariigi parteiorganid tegelesid seitseaastakul järjekindlalt elanikkonna meditsiinilise teenindamise parandamisega. Suurenes voodikohtade arv haiglates. Kui 1958. aastal oli vabariigis 11 005 haiglakohta, siis 1965. aastaks suurenes nende arv 14 285-le, arstide arv kasvas samal ajavahemikul 2728-lt 3833-le.⁹² Suuremat rõhku pandi ambulatoorse ravi paremale korraldamisele. Laiendati sanatooriumide, puhkekodude ja lasteasutuste võrku.

Seitseaastaku jooksul rakendatud abinõudes leidis uuesti kujuka väljenduse Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse väsimatu hoolitsus rahva heaolu tõusu eest.

⁹¹ E. Tõnurist, Eesti NSV põllumajanduse..., lk. 155.

⁹² Развитие народного хозяйства и культуры..., lk. 183; Eesti NSV rahvamajanduse areng. Lühike statistiline kogumik, Tallinn 1967, lk. 91.

3. EKP PARTEIORGANISATSIOONILINE TÖÖ

Partei programm näeb ette, et kommunismi laiahaardelise ehitamise perioodil peab partei lakkamatult täiustama oma tegevuse vorme ja meetodeid, et tema töö tase rahvahulkade juhtimisel, kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomisel, ühiskonna vaimuelu arengu juhtimisel vastaks kommunismi ehitamise ajastu kasvavatele nõuetele.¹ Nendest ülesannetest juhendus EKP oma parteiorganisatsioonilise töö korraldamisel partei XXII kongressi järgsel perioodil.

Lähtudes leninlikust õpetusest partei programmi ja põhikirja ühtsuse kohta, võttis NLKP XXII kongress vastu NLKP uue põhikirja. Põhikirjas öeldakse, et "Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei on nõukogude rahva läbiproovitud võitlusavangard, mis ühendab vabatahtlikkuse alusel NSV Liidu tööliklassi, kolhoositalurahva ja haritlaskonna eesrindliku ja kõige teadlikuma osa."²

Partei XXII kongressil vastuvõetud NLKP uude põhikirja viidi sisse rida sätteid, mis veelgi suurendavad parteiorganisatsioonide vastutust uute liikmete vastuvõtmisel partei ridadesse. Loodi täiendavaid eeldusi parteisisese demokraatia edasiarendamiseks, kohalike parteiorganite osatähtsuse tõstmiseks, nende initsiatiivi arendamiseks. Suurt tähelepanu pööratakse põhikirjas ka kommunistide vastutustunde tõstmisele, nende teoreetilisele enesetäiendamisele ja ideelisele karastamisele, printsiipiaalsuse ja nõudlikkuse süvendamisele.

NSV Liidu majandusliku põhiülesande lahendamise nõuab kõigilt parteiorganisatsioonidelt oma töö säärast korraldamist, et

¹ Vt. Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tallinn 1961, lk. 126.

² Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei põhikirja, Tallinn 1961, lk. 5.

partei oleks veelgi tihedamini seotud töötajate laiade hulkadega, suudaks kiiresti ületada raskused ja kitsaskohad, veelgi suurendada töötajate loominguulist aktiivsust, üha edukamalt kasvatada neis kommunistiajastu iseloomujooni.

Vabariigi tööstusettevõtete parteiorganisatsioonide ees seis ülesanne koondada oma jõud tootmise säärase põhiprobleemide lahendamisele, nagu tööviljakuse tõstmine, toodangu kvaliteedi parandamine ja tingimuste loomine kõigi plaaniülesannete täitmiseks. Selleks mobiliseerisid parteiorganisatsioonid kõigi tööliste, inseneride, tehnikute, konstruktorite, tehnoloogide, ökonomistide jõupingutused. Vabariigi kolhooside ja sovhooside parteiorganisatsioonide ülesanne seisnes selles, et aidata majandeil saavutada kõrgeid saake ning toota rohkem loomakasvatussaadusi, levitada eesrindlaste töökogemusi, pidevalt parandada maaelanikkonna elutingimusi. Ideoloogiliste asutuste parteiorganisatsioonide kommunistid suunasid oma peatähelepanu töötajate kommunistliku kasvatamise tõhustamisele.

Parteiorganisatsioonilise töö üheks oluliseks lõiguks on partei ridade kasvu reguleerimine, individuaalse valiku leninliku printsiibi range elluviimine.

Vabariigi parteiorganisatsiooni read täienesid pidevalt eesrindlike töötajatega. Kui 1962. aasta jaanuaris oli EKР ridades 42 453 kommunisti, siis 1966. aasta 1. jaanuariks oli vabariigi parteiorganisatsioonis juba 59 094 kommunisti.³ Kui vaadelda parteiliikmete jagunemist ühiskondliku elu alade järgi, siis näeme, et materiaalse tootmise sfääris tegutses 1965. aastal 65 protsenti kommunistidest, sealhulgas tööstuses 29,5 protsenti, põllumajanduses 19 protsenti, transpordi, side ja ehituse alal 16,5 protsenti.⁴ Seega näeme, et suurem osa vabariigi kommuniste oli otseselt seotud tootmisega, materiaalsete hüvede loomisega. See omakorda aitas kaasa rahvamajanduse ees seisvate ülesannete edukale ja ennetähtsusele täitmisele.

³ А.Панкseeв. На основе ленинских организационных принципов (О деятельности Компартии Эстонии по регулированию своего количественного и качественного состава, по расстановке партийных сил), Таллин 1967, lk. 390.

⁴ EKРA, f. 1, nim. 236, s.-ü. 1, l. 10.

Vaadeldaval perioodil paranes tunduvalt ka kommunistide paigutus üksikutes rahvamajandusharudes. Kui 1962. aasta jaanuaris tegutses vabariigi tööstuses 12 603 ja põllumajanduses 7186 kommunisti,⁵ siis 1965. aasta detsembris olid vastavad arvud 17 855 ja 9942.⁶ Loomulikult aitas see suuresti kaasa parteiorganisatsioonilise töö edasisele parandamisele neis rahvamajandusharudes.

Paremini hoolitsesid partei ridade kasvu eest EKP Paide, Rakvere ja Viljandi rajoonikomitee. Nendes parteikomiteedes õpiti hoolikamalt tundma parteitut aktiivi, inimeste tööalaseid, poliitilisi ja moraalseid omadusi ning valmistati eesrindlikumaid neist ette parteisse astumiseks. 1964. aastal näiteks võeti Viljandi rajoonis partei liikmekandidaadiks vastu 274 inimest, neist 93 töölist, 76 kolhoosnikut, 24 inseneri ja tehnikut, 5 põllumajanduse spetsialisti, 31 õpetajat ja 5 meditsiinitöötajat.⁷

EKP Keskkomitee juhtis pidevalt partei linna- ja rajoonikomiteede tähelepanu sellele, et partei ridu tuleb täiendada tööliklassi, kolhoositalurahva ja intelligentsi parimate esindajatega.

Kuigi vabariigi parteiorganid pöörasid antud lõigule tööstis tähelepanu, esines partei ridade kasvu alal tehtavas töös olulisi kitsaskohti. Nii peab märkima, et ebarahuldavalt oli see töö korraldatud paljudes haridus- ja tervishoiuasutustes. Tartu linna tervishoiuasutuste partei-algorganisatsioonid näiteks võtsid kahe aasta jooksul (1962-1963) parteisse vastu kõigest 17 töötajat, neist arste ainult 5.⁸ Ka mõnes teises linnas ja rajoonis võis näha ligikaudu niisamasugust pilti. Vabariigi tervishoiuasutuste töö arutamisel 1964. aasta juulis märkis EKP Keskkomitee Presiidium, et 2-3 viimase aasta jooksul ei ole parteisse vastu võetud ühtki tervishoiutöötajat Kohtla-Järve, Pärnu, Rapla ja Tartu parteikomi-

⁵ EKPA, f. 1, nim. 207, s.-ü. 31, l. 15.

⁶ EKP Keskkomitee jooksev arhiiv. 1965. aasta statistilised aruanded.

⁷ EKP Viljandi Rajoonikomitee jooksev arhiiv. 1964. aasta statistilised aruanded.

⁸ EKPA, f. 148, nim. 56, s.-ü. 8, l. 80.

tees, ja juhtis ühtlasi kõigi parteiorganite tähelepanu sellealase töö intensiivistamise vajadusele.⁹

Haridus- ja tervishoiuasutuste parteiorganisatsioonide ridade kasv oli mitteküllaldane seetõttu, et neis organisatsioonides ei tegeldud töötajate kommunistliku kasvatamisega süstemaatiliselt ja kogu parteiorganisatsiooniline töö oli madalal tasemel. Muidugi langes omajagu süüd selles ka partei linna- ja rajoonikomiteedele.

EKP Keskkomitee Presiidium rõhutas, et partei Tartu linna- komitee ja üksikud partei-algorganisatsioonid olid nõrgendanud tähelepanu eesrindlike töolistete, tootmisspetsialistide ning kultuuritöötajate parteisse vastuvõtmisele. Partei rajooni- ja linnakomiteede ning algorganisatsioonide ette seati ülesanne parandada tööd sel alal.

Vabariigi parteiorganisatsiooni eriline hool oli vaadeldaval perioodil suunatud maal asuvate parteiorganisatsioonide tugevdamisele. Suuremad parteiorganisatsioonid olid Harju, Rakvere, Rapla, Paide, Pärnu, Tartu ja Võru rajoonis, kus igapähe oli kommunistide rohkem kui tuhat.¹⁰ Tänu partei ridade kasvule ja kommunistide õigemale paigutamisele vähenes väikeste partei-algorganisatsioonide arv. Kui 1964. aasta jaanuaris oli 71 protsenti kolhooside ja sovhooside partei-algorganisatsioonidest vähem kui viieteist-liikmelised, siis 1966. aastaks oli vastav protsent vähenenud juba 51-ni.¹¹ Maa parteiorganisatsioonid muutusid kompaksemateks ja elujõulisemateks ning suutsid rohkem kaasa rääkida majandi tootmistevõttes.

Samas ei saa aga jätta märkimata ka puudusi mitmete partei rajoonikomiteede ning kolhooside ja sovhooside partei-algorganisatsioonide tegevuses. Sageli ei pööratud küllaldast tähelepanu partei ridade täiendamisele juhtivate tootmisharude eesrindlike töötajatega. 1962. ja 1963. aastal tegeldi partei ridade kasvu probleemidega mitteküllaldaselt Kohtla-Järve, Jõgeva, Hiiumaa, Paide,

⁹ EKPA, f. 1, nim. 237, s.-ü. 10, l. 121.

¹⁰ EKP Keskkomitee jooksev arhiiv. Informatsioonisektori 1965. aasta materjalid.

¹¹ "Eesti Kommunist" 1965, nr. 6, lk. 41-44; EKP Keskkomitee jooksev arhiiv. 1965. aasta statistilised aruanded.

Põlva, Rapla ja Valga rajooni sovhooside ja kolhooside partei-algorganisatsioonides.¹² Tänu rakendatud abinõudele saavutasid partei Paide ja Rapla rajoonikomitee 1965. aastaks olukorra tunduva paranemise.¹³

Vaatamata NLKP põhikirja seisukohtadele nõudlikkuse suurendamisest parteisse astujate suhtes hoolitsesid mitmed partei-algorganisatsioonid, rajooni- ja linnakomiteed vaadeldaval perioodil peamiselt partei ridade arvulise kasvu eest, võttes sageli parteisse inimesi ilma nende poliitiliste, tööalaste ja moraalsete omaduste hoolika kontrollimiseta ja unustades, et parteile ei ole peamine mitte lihtsalt uute liikmete vastuvõtmine, vaid tema ridade täiendamine tõeliste kommunismi eest võitlejatega. Seepärast juhtis NLKP Keskkomitee oma otsusega "Tõsisest puudustest Harkovi oblasti parteiorganisatsiooni töös parteisse vastuvõtmisel ja noorte kommunistide kasvatamisel" (juuli 1965)¹⁴ parteiorganite tähelepanu sellele, et nad kvalifitseeritumalt korraldaksid tööd kõnesolevates lõikudes, suurendaksid nõudlikkust parteisse vastuvõetavate suhtes, viiksid rangemini ellu individuaalse valiku lennilikku printsiipi. See NLKP Keskkomitee juhtnõör kehtis täielikult ka Eesti parteiorganisatsiooni suhtes ning sellest tehti kohtadel tarvilikud järeldused.

Mõnede kolhooside ja sovhooside partei-algorganisatsioonides arvati ekslikult, nagu seisneks parteitöö pesasjalikult koosolekute läbiviimises ja jooksvate majandusülesannete lahendamises. Seejuures ei peetud silmas peamist: tootmisülesannete täitmise parteilist kindlustamist, vajalike organisatsiooniliste ja poliitiliste abinõude rakendamist võimalikult kõigi kommunistide osavõtul. Sellepärast kohustas EKP Keskkomitee VIII pleenum (juuni 1965) partei rajoonikomiteesid tugevdama sidet kõigi partei-algorganisatsioonidega, rohkem tegelema sekretäride õpetamise ja kasvatami-

¹² "Eesti Kommunist" 1963, nr. 6, lk. 41-44.

¹³ "Eesti Kommunist" 1965, nr. 8, lk. 4.

¹⁴ vt. В Центральном Комитете КПСС. О серьезных недостатках в работе Харьковской областной партийной организации по приему в партию и воспитанию молодых коммунистов. "Партийная жизнь", № 15, август 1965 г., lk. 23-25.

sega, osutama neile pidevat abi. Pleenum rõhutas, et partei rajoonikomiteed ei tohi nõrgendada tähelepanu majanduslikult nõrkade kolhooside parteiorganisatsioonidele, vaid peavad taotlema seda, et nad aitaksid aktiivselt kaasa tootmise edendamisele ja majandiorganisatsioonilisele tugevdamisele.¹⁵

Selleks, et tugevdada parteilist mõju põllumajandusliku tootmise otsustavates lõikudes, moodustati reas kolhoosides ja sovhoosides 1965. aastal parteigrupid. Loomakasvatustesfarmides, põllundusbrigaadides jm. loodi ühtekokku 219 parteigruppi.¹⁶ Parteigrupid seisavad lähemal tootmisele ja töötajatele, neil on võimalik päev-päevalt töötada iga inimesega, mõjutada otseselt elu vastavas jaoskonnas, farmis või brigaadis. Kuid kahjuks töötasid paljud parteigrupid esialgu halvasti; nende aktiveerimine nõudis partei-algorganisatsioonide ja rajoonikomiteede pidevat tähelepanu.

Üldse töötas 1965. aastal vabariigi maarajoonides 23000 kommunisti.¹⁷ Nendest kümme tuhat seltsimeest olid arvel kolhooside, sovhooside ja teiste põllumajandusettevõtete partei-algorganisatsioonides.

Parteitöö parandamiseks mahajäänud majandites praktiseeriti partei-algorganisatsiooni vabastatud sekretäri ametikohtade üleviimist eesrindlikest majandest majanduslikult nõrgematesse. Parteiorganisatsioonilise töö süvendamisele maal aitas ka vabastatud partei-algorganisatsiooni sekretäri ametikoha täiendav sisseviimine 30 sovhoosis ja 20 kolhoosis 1965. aasta juunis.¹⁸

Märkimisväärseid tulemusi saavutas Eesti parteiorganisatsioon ka algorganisatsiooni sekretäride kaadri tugevdamisel. Partei-algorganisatsioonide sekretäride kaadri kasvu iseloomustab järgnev tabel (andmed aasta algul):¹⁹

¹⁵ EKPA, f. 1, nim. 234, s.-ü. 11, l. 6-16.

¹⁶ "Eesti Kommunist" 1965, nr. 8, lk. 3.

¹⁷ A.Vader, Suurendada maaparteiorganisatsioonide võitlusvõimet. "Eesti Kommunist" 1965, nr. 8, lk. 1

¹⁸ EKPA, f. 1, nim. 237, s.-ü. 32, l. 16-18.

¹⁹ EKPA, f. 1, nim. 235, s.-ü. 13, l. 18; nim. 207, s.-ü. 31, l. 15 ja EKP Keskkomitee jooksev arhiiv. 1963., 1965. ja 1966. aasta statistilised aruanded.

Tabel 1

	1962	1963	1964	1965	1966
Partei-algorganisatsioonide sekretäre	2366	2447	2584	2650	2673
Neist:					
kõrgema haridusega	362	397	491	578	628
lõpetamata kõrgema haridusega	179	171	171	165	187
keskharidusega	784	877	955	1110	1132
lõpetamata keskharidusega	521	518	536	498	454
algharidusega	520	484	431	299	272

Nagu tabelist nähtub, vähenes aasta-aastalt algharidusega partei-algorganisatsioonide sekretäride arv. Kui 1962. aasta jaanuaris oli kõrgema, lõpetamata kõrgema ja keskharidusega 52 protsenti partei-algorganisatsioonide sekretäridest, siis 1966. aastal moodustas see juba 72 protsenti. Need kvalitatiivsed muutused sekretäride haridustasemes aitasid tunduvalt kaasa loominguilise aktiivsuse edasisele tõusule ettevõtetes, sovhoosides ja kolhoosides.

Tunduvalt suurenes partei-algorganisatsioonide, tsehi parteiorganisatsioonide ja parteigruppide arv. Nende kasvudünaamika Bestis oli vaadeldaval perioodil järgmine:²⁰

Tabel 2

Aastad (aasta algul)	Partei-algorganisatsioonide	Tsehi parteiorganisatsioonide	Partei-gruppe
1962	2369	534	305
1963	2450	527	226
1964	2592	618	440
1965	2650	705	891
1966	2673	813	1038

²⁰ EKPA, f. 1, nim. 207, s.-ü. 31, l. 15; nim. 235, s.-ü. 13, l. 18 ja EKP Keskkomitee jooksev arhiiv, 1965.-1966. aasta statistilised aruanded.

Nagu näeme, suurenes partei-algorganisatsioonide arv vaa-
deldaval perioodil 13 protsendi, tsehhi-parteiorganisatsioonide
arv 52 protsendi ja parteigruppide arv 240 protsendi võrra. Kui
1962. aasta jaanuaris oli vabariigis 2369 partei-algorganisatsioo-
ni, nendest tööstuse, transpordi, side ja ehituse alal 582, sovhoos-
sides 156 ning kolhoosides 672,²¹ siis 1966. aasta jaanuaris oli
juba 2673 partei-algorganisatsiooni, neist tööstuse-, transpordi-,
side- ja ehitusettevõtetes 800, sovhoosides 174 ja kolhoosides
499.²²

Suurt tähelepanu pööras EKP Keskkomitee parteiaparaadi kaad-
ri tugevdamisele ja kasvatamisele. 1963. aasta jaanuaris oli par-
teiaparaadi töötajaist linnades ja rajoonides kõrgema haridusega
19,2 protsenti, lõpetamata kõrgema haridusega 21,1 protsenti, kesk-
haridusega 39,9, lõpetamata kesk- ja algharidusega 19,8 protsen-
ti.²³ Järgnenud aastaid iseloomustab kõrgema haridusega töötajate
arvu tunduv kasv. 1966. aasta jaanuaris oli parteiaparaadi tööta-
jaist linnades ja rajoonides kõrgema haridusega juba 29,2 protsen-
ti, lõpetamata kõrgema haridusega 17,2, keskharidusega 43,1, lõpe-
tamata kesk- ja algharidusega 10,5 protsenti.²⁴ Märkatavalt suure-
nes erialase kvalifikatsiooniga töötajate osatähtsus parteiaparaa-
dis. Kui 1963. aastal oli 40 protsenti partei linna- ja rajooniko-
mitede töötajaist rahvamajanduse mitmesuguste harude spetsialis-
tid, siis 1965. aasta detsembris oli neid juba 50,9 protsenti par-
teiaparaadi töötajate üldarvust. Toodud andmed näitavad märkimis-
väärset edu parteiaparaadi kaadri kvalifikatsiooni tõstmisel.

Vabariigi parteikomiteedes töötasid kõnesoleval ajal suurte
kogemustega parteitöötajad Harald Ilves, Richard Keer, Ago Madik,
Kalev Nõmm, Harri Raag, Albert Tükk, Aleksander Valkonen, Vaino

²¹ EKPA, f. 1, nim. 207, s.-ü. 31, l. 15.

²² EKP Keskkomitee jooksev arhiiv. 1965. aasta statistilised aru-
anded. Kolhooside partei-algorganisatsioonide arvu vähenemine
oli tingitud kolhooside üldarvu vähenemisest vaadeldaval pe-
rioodil.

²³ EKPA, f. 1, nim. 236, s.-ü. 1, l. 10.

²⁴ EKP Keskkomitee jooksev arhiiv. Parteiorganite osakonna 1966.
aasta materjalid.

Väljas ja paljud teised. Juhtivale parteitööle suunati Vladimir Meister, Zoja Siškina ja teised.

Organiseerimistöö parandamiseks aitas tõhusalt kaasa parteikomiteede moodustamine suuremates partei-algorganisatsioonides. Aastail 1962-1965 moodustati parteikomiteed M.I.Kalinini nimelises Elavhõbealaldite Tehases, V.I.Lenini nimelises Põlevkivitöötlemise Kombinaadis, Kiviõli Põlevkivikeemia Kombinaadis,²⁵ Tallinna Masi-natehases, kombinaadis "Balti Manufaktuur", tehases "Punane Ret", naha ja jalatsite tootmiskoondises "Kommunaar", H.Pöogelmanni nimelises Raadiotehnika Tehases ning Tallinna Vineeri- ja Mööblivabrikus, samuti suuremates kolhooside ja sovhooside parteiorganisatsioonides.²⁶

Regulaarselt viidi vaadeldaval perioodil läbi EKP kongresse, Keskkomitee pleenumeid, partei rajooni- ja linnaorganisatsioonide konverentse ja pleenumeid. Partei-algorganisatsioonides tõusis üldkoosolekute tase, kusjuures tootmisküsimuste lahendamise kõrval pöörati suuremat tähelepanu kommunistliku kasvatuse probleemidele.

Märgatavalt tõusis partei linna- ja rajoonikomiteede pleenumite osatähtsus partei-algorganisatsioonide juhtimisel ja abistamisel. Nii arutas EKP Viljandi Rajoonikomitee pleenum 1965. aasta aprillis rajoonikomitee tööd partei-algorganisatsioonide juhtimisel ning võimalusi algorganisatsioonide organiseerimis- ja poliitilise töö parandamiseks. Juba pleenumi ettevalmistamine tõi algorganisatsioonide töösse uut hoogu. Kohapeal tutvus partei-algorganisatsioonide tööga 52 rajoonikomitee liiget.²⁷ Nad aitasid algorganisatsioonide sekretäridel lahendada mitmeid praktilisi küsimusi, kõrvaldada puudusi. Arutelu rajoonikomitee pleenumil kulges asjalikus ja printsipiaalses õhkkonnas, parteiorganisatsioonide tööd analüüsiti konkreetse materjali alusel. Pleenumil vastuvõetud otsuses juhiti tähelepanu kitsaskohtadele ja kohustati kommuniste tegema kõik nende likvideerimiseks.

²⁵ EKPA, f. 1, nim. 199, s.-ü. 193, l. 34-35 ja 85.

²⁶ EKPA, f. 1, nim. 237, s.-ü. 8, l. 10; s.-ü. 24, l. 95; s.-ü. 32, l. 72.

²⁷ "Besti Kommunist" 1965, nr. 8, lk. 7.

NLKP XXII kongressi otsuste elluviimise tähe all toimus 7. ja 8. jaanuaril 1964. aastal Bestimaa Kommunistliku Partei XIV kongress. Kongressist võttis osa 682 otsustava ja 87 nõuandva hääleõigusega delegaati, kes esindasid 53 441 NLKP liiget ja 6567 NLKP liikmekandidaati.²⁸

Kongress kuulab ära ja arutab läbi EKP Keskkomitee aruande, millega esines Keskkomitee esimene sekretär J. Käbin. Samuti kuulati ära ja arutati läbi Bestimaa Kommunistliku Partei Revisjonikomisjoni aruanne (aruandja komisjoni esimees G. Aleksejev) ning valiti EKP Keskkomitee ja Revisjonikomisjoni uus koosseis.

Tehes kokkuvõtet EKP organisatsioonilisest tööst aruandeperioodil, märkis kongress, et kohtadel intensiivistus parteiorganisatsioonide ja -algorganisatsioonide tegevus, paranes töö kaadriga, partei direktiivide täitmine ja parteipoliitiline töö. See omakorda avaldas soodsat mõju rahvamajandusplaanide täitmisele.

EKP Keskkomitee aruandes märgiti, et kahe kongressi vahelisel perioodil kasvasid vabariigi parteiorganisatsiooni read 9490 NLKP liikmekandidaadi võrra.²⁹ Aruandeperioodil loodi 280 uut partei-algorganisatsiooni.³⁰

Vastuvõetud otsuses kohustus kongress parteiorganisatsioone veelgi süvendama tehtavat organisatsioonilist tööd, et kindlustada seitsme aasta plaani ennetähtaegne täitmine rahvamajanduse kõigil aladel.

Märkides positiivseid nihkeid enamiku parteikomiteede töös, stillis ja meetodeis, kohustas kongress EKP Keskkomiteed, linna- ja rajoonikomiteesid tugevdama elavat poliitilist ja organisatsioonilist tööd kohtadel, likvideerima sel alal esinevad puudused.

Parteikomiteesid kutsuti parandama partei-algorganisatsioonide juhtimist, saavutama nende edasine organisatsiooniline tugevnemine. Seejuures juhiti eraldi tähelepanu vajadusele hoogustada parteigruppide tegevust.

²⁸ EKPA, f. 1, nim. 208-a, s.-ü. 1, l. 141.

²⁹ EKPA, f. 1, nim. 208-a, s.-ü. 1, l. 141.

³⁰ "Besti Kommunist" 1964, nr. 1, lk. 22

Kongressil toodi esile puudused mõnede parteikomiteede töös kaadriga ja rõhutati, et on lubamatu lasta töötada juhtivatel koh-tadel isikutel, kes ei ole õigustanud osutatud usaldust ja ei tule toime neile pandud ülesannetega.

EKP XIV kongressil valiti Keskkomiteesse 109 liiget, seega kümne võrra rohkem kui eelmisel kongressil. EKP Keskkomitee liik-mekandidaatide arv suurenes 35-lt 41-le.³¹ Revisjonikomisjoni va-lis kongress 25-liikmelises koosseisus (esimees A.Norak). 8. jaa-nuaril 1964 toimus Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee esi-mene pleenum. Pleenumil valiti EKP Keskkomitee esimeseks sekretä-riks J.Käbin. EKP Keskkomitee teiseks sekretäriks valiti A.Vader ja sekretärideks L.Lentsman, F.Ušanjov ja K.Vaino.³²

Lähtudes NLKP Keskkomitee 23. novembri 1962.a. otsusest, mis nägi ette partei juhtivate organite ülesehitamise tootmisprint-siibi järgi, reorganiseeriti ka EKP parteiaparaat. Peale EKP Keskkomitee Presiidiumi moodustati Keskkomitee tööstusliku tootmise juhtimise büroo ja Keskkomitee põllumajandusliku tootmise juhtimi-se büroo. Tootmisbüroode tegevust koordineeris EKP Keskkomitee Presiidium, kes lahendas ka muid vabariikliku tähtsusega küsimusi.

Seniste maarajoonide parteikomiteede asemele moodustati põllumajandusliku tootmise parteikomiteed,³³ mis põllumajanduse kõrval pidid suunama ka antud piirkonnas paiknevate uurimisinsti-tutute, kultuuri-, meditsiini-, õppe- jt. asutuste parteiorgani-satsioonide tegevust. Vastavalt uuele struktuurile allusid Tallinna, Tartu, Pärnu, Narva, Kohtla-Järve ja Sillamäe linna läheduses asu-vate tööstusettevõtete parteiorganisatsioonid vastavate linnade parteikomiteedele. Loodi ka Viljandi, Valga, Haapsalu ja Tapa piir-kondlikud tööstusliku tootmise parteikomiteed.³⁴

Ka nõukogude, ametiühingu- ja komsomoliorganid reorganisee-riti tootmisprintsibi alusel.

³¹ EKPA, f. 1, nim. 208-a, s.-ü. 1, l. 303-306; nim. 205, s.-ü. 4, l. 28-29.

³² "Rahva Hääl" nr. 7, 9. jaanuaril 1964.

³³ EKPA, f. 1, nim. 205, s.-ü. 10, l. 10.

³⁴ EKPA, f. 1, nim. 205, s.-ü. 10, l. 10.

Parteiorganisatsioonide jagunemine tööstuslikeks ja põllu- majanduslikeks tekitas palju raskusi ja komplikatsioone. Elu näitas, et praktikas on võimatu nende tegevussfääride vahele piiri tõmmata. Rajoon kui haldus- ja majandusüksus osutus reorganiseerimise tagajärjel parteilise ja riikliku juhtimise suhtes tükeldatuks. Reas majandusliku ülesehitustöö tähtsates lõikudes nõrgenes parteiorganite mõju tootmistevõimele. Parteikomiteede praktika ei kinnitanud selle reorganiseerimise õigsust ja otstarbekohasust. Taas kord tõendas elu, et õigus oli V.I.Leninil, kui ta kirjutas: "Ei ole vaja hakata otsast peale, pole vaja ikka ja jälle ümber korraldada, vaid osata seda, mis on juba loodud, maksimaalselt ära kasutada. Võimalikult vähem üldisi ümberkorraldamisi, võimalikult rohkem asjalikke, praktiliselt läbi proovitud, juba saavutatud tulemustega kontrollitud abinõusid, meetodeid, viise, juhtnõure, et saavutada meie peaesmärk..."³⁵

Kujunenud olukorda tõi lahenduse NLKP Keskkomitee oktoobri- ja novembripleenum (1964). Keskkomitee novembripleenumi otsuses öeldakse: "Partei ja tema juhtiva osa suurendamiseks kommunistlikus ülesehitustöös ning iga oblasti, krai ja vabariigi majandusliku ja kultuurilise arendamise ülesannete edukaks lahendamiseks pidada vajalikuks tagasi pöörduda printsipi juurde, mille põhjal parteiorganisatsioon ja nende juhtivaid organeid asutatakse territoriaal-tootmisalase põhimõtte järgi, mis kuulub tähtsa koostisosana partei XXII kongressil vastuvõetud NLKP põhikirja."³⁶

NLKP Keskkomitee oktoobripleenum vabastas N.S.Hruštšovi NLKP Keskkomitee esimese sekretäri, NLKP Keskkomitee Presiidiumi liikme ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimehe kohustest. Pleenum valis NLKP Keskkomitee esimeseks sekretäriks L.I.Brežnevi.³⁷

Pärast NLKP Keskkomitee 1964. aasta oktoobri- ja novembripleenumit muutus tunduvalt partei linna- ja rajoonikomiteede tööpraktika. Seni olid partei linna- ja rajoonikomiteede bürood püüdnud läbi arutada võimalikult palju küsimusi, mistõttu büroo istun-

35

V.I.Lenin, Teosed, 30. kd., lk. 375.

36 "Rahva Häääl" nr. 272, 17. novembril 1964.

37 "Rahva Häääl" nr. 246, 16. oktoobril 1964.

gid toimusid 3-4 korda kuus ning päevakord oli üle koormatud. Võtame näiteks EKJ Viljandi Rajoonikomitee, kus bürool arutati tavaliselt rohkem kui 40 põhilist küsimust aastas. 1963. aastal esines rajoonikomitee bürool aruandega 27 majandijuhti.³⁸ Sellise praktika juures ei saanud muidugi olla juttu küsimuste põhjalikkust ettevalmistamisest ja asjalikust arutamisest. Parteikomitee töötajad aga olid bürooistungite ettevalmistamisega sageli niivõrd koormatud, et ei saanud pühendada kuigi palju aega organiseerimistöle kohtadel ja vastuvõetud otsuste täitmise kontrollimisele.

NLKP Keskkomitee 1964. aasta oktoobri- ja novembripleenumi järel kujunes parteikomiteedes tavaks pidada büroo istungeid mitte rohkem kui kaks korda kuus, kusjuures iga kord oli päevakorras üks või kaks põhilist, kogu linna või rajooni parteiorganisatsiooni seisukohast suure tähtsusega küsimust. Senisest rohkem hakati panna rõhku organiseerimistöle vahetult partei-algorganisatsioonides, nende osatähtsuse tõstmisele.

Juhtimise kollektiivsuse printsiibi järjekindlamaks elluviimiseks hakkasid paljud partei linna- ja rajoonikomiteed, näiteks Tallinnas, Tartus ja Rakvere rajoonis,³⁹ andma oma tegevusest kommunistidele aru ka konverentsidevahelisel perioodil. Niisuguste aruannetega esineti suuremates partei-algorganisatsioonides või mitme väikese organisatsiooni ühisel koosolekul.

Bestimaa Kommunistliku Partei organisatsioonilise töö üheks peamiseks puuduseks vaadeldaval perioodil tuleb lugeda seda, et partei linna- ja rajoonikomiteed liiga harva (kord või kaks aastas) arutasid vastuvõetud otsuste täitmise kontrolliga seotud küsimusi. Sageli oli nõnda, et parteikomitee võttis mingi tähtsa küsimuse kohta vastu küll väärtusliku otsuse, kuid teatava aja möödudes tuli konstateerida otsuse ebarahuldavat täitmist. Lähemal tutvumisel ilmnes, et otsuse vastuvõtmisele ei järgnenud aktiivset organiseerimistööd, täitjate suhtes ei ilmutatud küllaldast nõudlikkust ega kindlustatud järjekindlat kontrolli. Seepärast rõhutas EKJ XV kong-

³⁸ "Rahva Häääl" nr. 205, 3. septembril 1966.

³⁹ EKPA, f. 1, nim. 208, s.-ü. 1, l. 57; "Eesti Kommunist" 1962, nr. 3, lk. 80; "Rahva Häääl" nr. 205, 3. septembril 1966.

ress (märts 1966), et parteiorganid peavad sellele tööloigule rohkem tähelepanu pühendama.

Tähtsaks sammuks partei- ja riigielu leninlike normide ning kollektiivse juhtimise printsiibi sügavamal juurutamisel oli NLKP Keskkomitee novembripleenumi (1962) otsus rahvakontrolli organiseerimise kohta. EKP Keskkomitee V pleenum (jaanuar 1963) kiitis heaks partei sammud partei- ja riigikontrolli loomisel.⁴⁰ EKP Keskkomitee, Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu otsusega 22. jaanuarist 1963 moodustati EKP Keskkomitee ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu Partei- ja Riigikontrolli Komitee.⁴¹ Töötati välja komitee ja tema organite struktuur. Partei- ja riigikontrolli komiteed loodi vabariigi kõigi parteikomiteede juures ja kaastöögrupid partei-algorganisatsioonides; selle tööga jõuti lõpule 1963. aasta aprillis-mais. Partei- ja riigikontrolli kaastöögruppide ring-postide tööst osavõtjaist olid 30 protsenti kommunistid, 15 protsenti kommunistlikud noored ja 55 protsenti parteituid aktivistid.⁴² Seega tõmmati rahvakontrolli tegevusse laiad rahvahulgad ning kindlustati kontrolli tõeliselt üldrahvalik iseloom.

Vastavalt partei- ja riigikontrolli organite põhimäärusele oli nende ülesandeks organiseerida partei ja valitsuse direktiivide tegeliku täitmise süstemaatilist kontrolli, täiustada majanduse juhtimist, hoolitseda parteilisest ja riiklikust distsipliinist ning sotsialistlikust seaduslikkusest kinnipidamise eest. Partei- ja riigikontrolli aktivistide read kasvasid pidevalt. 1964. aasta aprillis-mais korraldati linnades ja rajoonides parteiaktiivi koosolekud, kus tehti esimesi kokkuvõtteid partei- ja riigikontrolli organite tööst. Neist võttis osa ligi 4500 kaastöögrupi esimeest ja liiget, partei-algorganisatsiooni sekretäri ning ettevõtte ja majandi juhatajat. Ettekannetega esinesid partei- ja riigikontrolli komiteede esimehed. Rohkem kui 200 sõnavõtus üldistati kogemusi,

⁴⁰ EKPA, f., 1, nim. 205, s.-ü. 12, l. 2.

⁴¹ "Rahva Hääli" nr. 19, 23. jaanuaril 1963.

⁴² Kogumik "Partei aktiivsed abilised. Eesti NSV partei- ja riigikontrolli organite töökogemustest", Tallinn 1964, lk. 6.

kritiseeriti puudusi ja tehti asjalikke ettepanekuid töö parandamiseks.⁴³

Partei- ja riigikontrolli kaastöögrupid tegid ära suure töö rahvamajanduses esinevate puuduste avastamisel ja kõrvaldamisel. Nii aitasid partei- ja riigikontrolli kaastöögrupid kolhoosides ja sovhoosides palju kaasa vabariigi põllumajanduse ees seisvate ülesannete lahendamisel. 1965. aasta märtsis tegutses nendes kaastöögruppides üle 12 000 inimese.⁴⁴ Kolhooside ja sovhooside partei- ja riigikontrolli kaastöögrupid korraldasid mitu massilist kontrolli kevadkülviks valmisoleku üle; kahel puhul kontrolliti majandite valmisolekut karja ületalvepidamiseks; 1963. aastal toimus ülevabariigiline kontroll külvide hooldamise, karja suvise pidamise ning piimatoodangu suurendamiseks ja kvaliteedi tõstmiseks ettenähtud abinõude elluviimise üle. Avastati ja kõrvaldati palju puudusi põllutööde organiseerimisel. 1964.-1965. aastal läbiviidud kontrolli tulemusel paranes tunduvalt põllumajandustehnika ja mineraalväetiste hoidmine ja kasutamine.⁴⁵

Paljud kaastöögrupid saavutasid oma töös häid tulemusi. Üheks eesrindlikumaks oli Tartu rajooni Kambja sovhoosi partei- ja riigikontrolli kaastöögrupp, kuhu (koos kaastööpostidega) kuulus 43 inimest. Sovhoosi osakondades ja kõigis tähtsamates tootmisloikudes moodustati 9 kontrolliposti, keda juhtisid kaastöögrupi liikmed. Grupi operatiivseks juhtimiseks valiti viieliikmeline büroo.⁴⁶ Kontrollörid paigutati selliselt, et nad oma põhitöö kõrval saaksid pidevalt jälgida tööde käiku antud lõigus. Kaastöögrupp andis kaaluka panuse majandi tootmisülesannete edukasse täitmisse 1964. aastal.

Olulist osa etendasid kaastöögrupid ka tööstusettevõtetes. Märkimist väärib näiteks tootmiskoondise "Kommunaar" partei- ja riigikontrolli kaastöögrupi tegevus. 1964. aastal kuulus gruppi

⁴³ "Besti Kommunist" 1964, nr. 7, lk. 4.

⁴⁴ "Besti Kommunist" 1965, nr. 3, lk. 77.

⁴⁵ "Rahva Hääl" nr. 14, 18. jaanuaril 1966.

⁴⁶ "Besti Kommunist" 1965, nr. 3, lk. 79.

ligi 100 inimest, sealhulgas 30 kommunisti ja 17 kommunistlikku noort.⁴⁷ Tema tähelepanu keskpunktis olid tootmislõigud, millest otsustavalt sõltus plaani täitmine ja toodete kvaliteet. Ainuüksi 1964. aasta vältel organiseeris kaastöögrupp 30 mitmesugust kontrollimist.

Mitmetes parteiorganisatsioonides aga ei suudetud kohe luua õigeid tööalaseid kontakte partei- ja riigikontrolli kaastöögruppidega, esines paralleelismi ja vastastikust mittemõistmist küsimuste lahendamisel. Nii märgiti EKP Pärnu linna organisatsiooni XV konverentsil (detsember 1964), et mõneski ettevõttes (õmblusvabrik, tekstiilivabrik "1. Detsember", mehhaniseerimisvalitsus jt.) ei süvene partei-algorganisatsioon partei- ja riigikontrolli kaastöögrupi töösse ega tugine temale oma ülesannete lahendamisel.⁴⁸

Parteikomiteed hoolitsesid pidevalt partei- ja riigikontrolli organite töö jätkuva parandamise eest. Sageli olid need küsimused partei linna- ja rajoonikomiteede pleenumite päevakorras. 1963. aasta oktoobris kuulas EKP Keskkomitee Presiidium ära partei Pärnu linnakomitee sekretäri Aleksander Valkoneni ettekande Partei- ja Riigikontrolli Komitee kaastöögruppide juhtimisest partei linnakomitee poolt.⁴⁹ Vastuvõetud otsuses konstateeriti, et mõned partei-algorganisatsioonid juhtisid kaastöögruppe ebarahuldavalt. Mitmed kaastöögrupid tegelesid peamiselt teisejärguliste küsimustega ja jätsid põhilised tootmisprobleemid tähele panemata. Samas kohustati partei linna- ja rajoonikomiteesid suuremat tähelepanu pöörama partei- ja riigikontrolli kaastööpostide loomisele ja nende tegevusele ning paremini korraldama aktiivi õppust, kasvatama kaastöögruppide ja -postide liikmetes vastutustunnet neile usaldatud ülesannete täitmise eest. EKP Keskkomitee Presiidium pidas samuti vajalikuks üldistada kaastöögruppide juhtimise positiivseid kogemusi.

Partei- ja riigikontrolli organid tegid ära suure töö rahvamajanduse eest seisvate ülesannete lahendamisel. 1964.-1965.aas-

⁴⁷ "Eesti Kommunist" 1965, nr. 1, lk. 2.

⁴⁸ EKPA, f. 147, nim. 45, s.-ü. 1, l. 40.

⁴⁹ EKPA, f. 1, nim. 210, s.-ü. 9, l. 110.

tal viidi läbi üldrahvalik kontroll mustade ja värviliste metallide hoidmise ja kasutamise üle, kontrolliti veoste hoidmise ja väljaveo olukorda raudteejaamades ja sadamates, teostati elektri- ja soojusenergia ning kütuse kasutamise üldrahvalik kontroll.⁵⁰ Märkimisväärset abi tööde kvaliteedi ja organiseerimise parandamisel osutasid ehitusel töötavad rahvakontrolörid. Nendest üritustest võtsid osa tuhanded aktivistid ja see andis vabariigi rahvamajandusele suurt kasu. Taas kord kinnitas praktika täielikult V.I. Lenini õpetust: "Ärge kartke rahvahulkade initsiatiivi ja iseseisvust, usaldage rahvahulkade revolutsioonilisi organisatsioone..."⁵¹

Pidevalt tihenesid partei- ja riigikontrolli organite side-
med ühiskondlike organisatsioonidega, laalade hulkadega, kõigi erinevamate rahvamajandusharude spetsialistidega. 1965. aasta jaanuaris tegutses vabariigi partei- ja riigikontrolli süsteemis üle 37 000 aktivisti,⁵² kelledest valdava osa (65 protsenti) moodustasid kommunistid.⁵³ Paljud aktivistid on oma tööga saavutanud suure autoriteedi.

Tõhusat abi osutasid partei- ja riigikontrolli organitele vabariigi komsomoliorganisatsiooni initsiatiivil loodud "komsomoli-prožektorid" löökrühmad. Lenini ordenit omavas "Kreenholmi Manufaktuuri" tekstiilikombinaadis, trusti "Eesti Põlevkivi" kaevanduses nr. 2, tehases "Volta", tekstiilivabrikus "1. Detsember", Narva Mööblivabrikus ja teistes ettevõtetes selgitasid "komsomoliprežektori" rühmad aktiivselt välja tootmisreserve, kõrvaldasid puudusi töö organiseerimises ja tootmisvõimsuste kasutamises.⁵⁴ Need rühmad aitasid kaasa uue tehnika ja eesrindlike kogemuste juurutamisele, võitlusele toodangu eeskujuliku kvaliteedi ja kõrge tootmiskultuuri eest.

Et täiustada kontrolli organiseerimist laalade hulkade osavõtul, otsustas NLKP Keskkomitee detsembrileenum (1965) muuta

⁵⁰ "Rahva Hääle" nr. 14, 18. jaanuaril 1966 ja nr. 251, 23. oktoobril 1965.

⁵¹ V.I. Lenin, Teosed, 25. kd., lk. 345.

⁵² "Eesti Kommunist" 1965, nr. 1, lk. 1.

⁵³ "Eesti Kommunist" 1965, nr. 8, lk. 17.

⁴ EKPA, f. 1, nim. 199, s.-ü. 183, l. 164.

partei- ja riigikontrolli organid rahvakontrolli organiteks.⁵⁵ Ümberkorraldamise eesmärk seisnes esiteks selles, et tugevdada kontrolli kõigis majanduselu sfäärides; teiseks, tõmmata tööliste, kolhoosnikute, põllumajanduse spetsialistide, inseneride ja tehnikute laiad hulgad osa võtma rahvakontrolli tööst; kolmandaks, tõmmata aktiivsesse tegevusse kõik rahvakontrolli gruppide ja postide liikmed, ja neljandaks, viia kontrollorganite nimetus täielikku vastavusse nende tegevuse iseloomuga. Vastavalt NLKP Keskkomitee pleenumi otsusele toimus reorganiseerimine ka Eesti NSV-s. Moodustati Eesti NSV Rahvakontrolli Komitee, mille esimeheks kinnitati Otto Merimaa,⁵⁶ kes varem oli pikemat aega olnud juhtival parteitööl. Reorganiseeriti ka kohalikud partei- ja riigikontrolli organid. Viimased allutati Eesti NSV Rahvakontrolli Komiteele ja annavad oma tegevusest aru nii vabariiklikule komiteele kui ka partei linna- ja rajoonikomiteedele ning vastavatele täitevkomiteedele.

NLKP XXII kongressi otsustes, partei programmis ja põhikirjas pööratakse suurt tähelepanu parteitöö organisatsiooniliste vormide arendamisele ja ühiskondlike aluste laialdasemale rakendamisele.

Aastast aastasse on kasvanud ka meie vabariigi parteikomiteede aktivistide read. Kui 1961. aastal töötas parteikomiteedes 51 mitmesugust alalist komisjoni 845 liikmega,⁵⁷ siis 1962. aastal oli juba 105 alalist komisjoni, mille koosseisu kuulus 1512 aktivisti. Mittekoosseisuliste instruktoritena töötas 347 NLKP liiget ning rajooni- ja linnakomiteede mittekoosseisuliste lektoritena 588 inimest.⁵⁸ 1962. aastal tutvus EKP Keskkomitee ühiskondlike aluste rakendamisega ja aktiivi töökogemustega mitmes vabariigi linna ja rajooni parteiorganisatsioonis. Kontrollimisel selgus, et pahatihti ei mõistatud kohtadel täielikult parteitöös ühiskondlike

⁵⁵ "Rahva Hääli" nr. 288, 7. detsembril 1965.

⁵⁶ EKPA, f. 1, nim. 234, s.-ü. 14, l. 6-7.

⁵⁷ EKPA, f. 1, nim. 211, s.-ü. 10, l. 195.

⁵⁸ EKP Keskkomitee jooksev arhiiv. Informatsioonisektori 1962. aasta materjalid.

aluste rakendamise sisu ja mõtet. Alati ei lähtunud konkreetsetest vajadustest, vaid kalduti ülemäära agaralt organiseerima kõikvõimalikke komisjone, mis lõppkokkuvõttes ei aidanud tööd edasi viia, vaid teinekord isegi takistasid seda. Esines paralleelismi: nii partei-, nõukogude kui ka komsomoliaparaadis loodi samalaadseid komisjone, mis tegelesid ühtede ja nendesamad küsimuste lahendamisega.

Ühiskondlike aluste rakendamist ja sel alal saavutatud kogemusi üldistati 1962. aastal ka mitme parteiorgani pleenumitel.⁵⁹ Ettekannetes, sõnavõttudes ja otsustes märgiti, et mõnigi kord ei osuta rajoonikomiteede sekretärid mittekoosseisulistele instruktoritele piisavat abi ja juhivad ühiskondlike komisjonide tegevust veel halvasti. Vähe tegelevad komisjonid perspektiivsete probleemidega, parteiorganisatsioonide töökogemuste üldistamisega. Pleenumitel kohustati parteiorganeid mitmesuguste komisjonide loomisel lähtuma vajadusest ja otstarbekusest, mitte aga taga ajama kõrgeid arvulisi näitajaid.

Arutades 1964. aasta juulis ühiskondlike aluste arendamise praktikat vabariigi partei-, nõukogude, ametiühingu- ja komsomoliorganite töös, märkis EKP Keskkomitee Presiidium oma otsuses, et EKP linna- ja rajoonikomiteedel on sel alal märkimisväärsed saavutusi. Rõhutati vajadust vältida niisuguste mittekoosseisuliste komisjonide, tehnikanõukogude ja osakondade moodustamist, mida ei dikteeri elu nõuded. Samuti nõuti paralleelismi ja dubleerimise kõrvaldamist ühiskondlike organite tegevuses.⁶⁰

Mitte kõik parteiorganid ei teinud sellest otsusest vajalike järeldusi. EKP Tallinna Mererajooni Komitee näiteks läks liiale mitmesuguste üksteist dubleerivate, kunstlikult väljamõeldud komisjonide ja nõukogude asutamisega.

Vastavalt EKP Keskkomitee Presiidiumi otsusele likvideeriti paljud tarbetud komisjonid ja nõukogud. Allesjäänute töö korraldati ümber ja see muutus palju konkreetsemaks ja sisukamaks. 1965.

⁵⁹ "Eesti Kommunist" 1962, nr. 7, lk. 62; "Rahva Hääl" nr. 233, 3. oktoobril 1963.

⁶⁰ EKPA, f. 1, nim. 237, s.-ü. 10, l. 6-11.

aastal töötas vabariigi parteikomiteedes ühiskondlikel alustel 237 instruktorit, 680 lektorit, 4000 alaliste komisjonide ja nõukogude liiget.⁶¹

Võrreldes toodud arve 1962. aasta vastavate näitajatega näeme, et mõnevõrra vähenes parteikomiteedes ühiskondlikel alustel töötavate instruktorite arv. See oli tingitud sellest, et parteikomiteed ei suutnud esialgu korraldada seda tööloiku küllalt läbi mõeldult. Pahatihti muudeti need seltsimehed jooksvate ülesannete täitjateks, selle asemel et kinnitada nad ühe või teise konkreetse tööloigu eest vastutavaks. Esines ka juhtumeid, kus instruktoritena rakendati kommuniste, kellel puudusid selleks tööks vajalikud eeldused.

Parteikomiteede tööpraktika kinnitab, et ühiskondlikel alustel töötavate instruktorite instituut tervikuna on end täielikult õigustanud. Inimeste valikul tööks ühiskondlike instruktoritena tuleb aga alati põhjalikult kaaluda iga seltsimehe võimeid ja oskusi ning sellest lähtudes kavandada ka neile antavaid ülesandeid.

Kommunistide rakendamine ühiskondlikel alustel töötavates komisjonides avaldas positiivset mõju parteikomiteede kogu tegevusele, võimaldas märkimisväärselt koondada nende koosseise ning mitmekesistada töövorme, aitas kaasa parteisisese demokraatia ja juhtimise kollektiivsuse edasisele süvendamisele, kommunistide aktiivsuse tõstmisele, oli partei-, nõukogude ja majandusaparaa- di kogemustega kaadri ettevalmistamise heaks kooliks.

Kõnesolevatel aastatel paranes tunduvalt rahva hulgas teostatav kasvatustöö, mis omakorda tõi kaasa hulkade teadlikkuse kasvu ja kultuuritaseme pideva tõusu. See omakorda sillutas teed üha laiemate rahvahulkade aktiivsele osavõtmisele riigivalitsemisest.

Juba Restimaa Kommunistliku Partei XIII kongressi (september 1961) resolutsioonis märgiti, et vabariigi kohalikud nõukogud on hakanud paremini täitma oma ülesandeid majanduslikus ja kultuurilises ülesehitustöös, et alaliste komisjonide tegevus on elavnenu- ning kohalike nõukogude ja rahvasaadikute sidemed valijatega tihe- nenud. Samal ajal juhtis kongress tähelepanu ka puudustele: paljud

⁶¹ BKP Keskkomitee jooksev arhiiv. Informatsioonisektori 1965. aasta materjalid.

nõukogud tegid ikka veel ebarahuldavalt organiseerimistööd vastu võetud otsuste elluviimiseks, uurisid mitteküllaldaselt töötajate vajadusi ja nõudmisi, ei tõmmanud töösse piisavalt kaasa aktiviste tööliste, kolhoosnikute ja haritlaste hulgast.⁶² Briti rõhutati vajadust pidada leppimatut võitlust bürokratismi, asjaajamisega venitamise ja elanikkonna vajadustesse hoolimatu suhtumise vastu.

Need EKP kongressi juhtnõõrid ja partei programmi seisukohad sellest, et "kommunistliku ülesehitustöö käigus hakkavad järjest suuremat osa etendama nõukogud, kes on rahva kõikehõlmavad organisatsioonid, tema ühtsuse kehastajad",⁶³ said parteiorganisatsioonidele tegevusjuhendiks nõukogude organite initsiatiivi arendamisel. Suuri võimalusi nõukogude tegevuse edasiseks parandamiseks avasid NLKP Keskkomitee 1964. aasta oktoobri- ja novembripleenumi otsused. Ühtsete nõukogude organite taastamine ja rajoonilüli tugevdamine läi tingimused selleks, et kohalikud nõukogud võiksid edukamalt lahendada majanduse, kultuuri ja rahva heaolu edendamise probleeme.

Rahvahulkade üha laienevat osavõttu riigivalitsemisest näitab ilmekalt Eesti NSV nõukogude organite koosseis. 1959. aasta märtsis valiti vabariigi Ülemnõukogusse 125 saadikut, neist töölisti 20 protsenti, kolhoosnikuid 20,8 protsenti ja haritlasi 59,2 protsenti.⁶⁴ 1963. aasta märtsis valiti aga juba 178 saadikut, sealhulgas töölisti 21,9 protsenti, kolhoosnikuid 25,3 protsenti ja intelligentsi esindajaid 52,8 protsenti.⁶⁵ Nagu näeme, kasvas Eesti NSV Ülemnõukogu saadikute üldarv veerandi võrra, kusjuures suurenes tööliste, eriti aga kolhoosnikute osa.

⁶² ЕКРА, f. 1, nim. 205, s.-ü. 3, l. 144.

⁶³ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tallinn 1961, lk. 94.

⁶⁴ Очерки развития государственности Советских прибалтийских республик 1940-1965 гг., Таллин 1965 (edaspidi: Очерки развития государственности...), lk. 175.

⁶⁵ Народное хозяйство Эстонской ССР..., lk. 52. Eesti NSV Ülemnõukogu VI koosseisu saadikute arvu suurenemine oli tingitud esindusnormi muutmisest 1963. aasta jaanuaris. Kui varem valiti üks saadik iga 10 000 elaniku kohta, siis nüüdsest peale üks saadik iga 7000 elaniku kohta.

Samasugust pilti pakub ka kohalike nõukogude valimiste kohta käivate andmete võrdlemine. Kui 1961. aasta märtsis valiti kohalike nõukogude koosseisu 11 769 saadikut, neist vahetult tootmisega tegelevaid töölisi 26,2 protsenti, kolhoosnikuid 28,5 protsenti ning intelligentsi esindajaid 45,3 protsenti, siis 1965. aasta märtsis valiti 11 941 saadikut,⁶⁶ sealhulgas vahetult tootmisega tegelevaid töölisi 31,3 protsenti, kolhoosnikuid 26,9 protsenti ning intelligentsi esindajaid 41,8 protsenti.⁶⁷ Saadikute hulgas oli 4757 NLKP liiget ja liikmekandidaati ning 7184 parteitut ehk 60,2 protsenti.⁶⁸ Neistki andmetest näeme, et töölisi ja kolhoositalurahvast esindavate saadikute osatähtsus on tunduvalt kasvanud. Võib kõhklematult öelda, et mitte kunagi varem ei ole nii laiad rahvahulgad osa võtnud riigi ja ühiskonna juhtimisest kui tänapäeval. Olulist osa etendavad siin ka niisugused abinõud, nagu tööpäeva lühendamine, olustikuliste tingimuste pidev parandamine jne., mis loovad töötajatele avaramad võimalused osavõtuks ühiskondlikust elust.

Märkimisväärset tööd tegid vabariigi parteiorganisatsioonid ametiühingute parteilise juhtimise parandamisel. Tunduvalt kasvas ametiühinguliikmete arv, küündides 1966. aasta märtsis 533 000-ni, mis moodustab 97 protsenti vabariigi tööllistest ja teenistujatest.⁶⁹ Vaadeldaval perioodil kasvas ametiühinguliikmete arv 75 000 inimese võrra. Hinnatavat tööd tegid ametiühingud selleks, et haarata kõiki töötajaid üha aktiivsemalt kaasa kommunismi ülesehitamise. Paranes sotsialistliku võistluse organiseerimine, tootmiskultuur ja töökaitse. Ametiühinguorganisatsioonid hakkasid põhjalikult süvenema planeerimise, töö organiseerimise ja juhtimise, rentaabluse ja toodangu kvaliteedi parandamise küsimustesse.

Parteiorganisatsioonide ülesanne seisneb selles, et aidata ametiühingutel üle saada veel esinevatest raskustest - siin-seal

⁶⁶ "Rahva Hääl" nr. 71, 26. märtsil 1965.

⁶⁷ Очерки развития государственности..., lk. 176.

⁶⁸ "Rahva Hääl" nr. 71, 26. märtsil 1965.

⁶⁹ J. Käbin, ЕКР Keskkomitee aruanne Bestimaa Kommunistliku Partei XV kongressile. "Besti Kommunist" 1966, nr. 3, lk. 22

ilmnevast formalismist sotsialistliku võistluse organiseerimisel ja kommunistliku töö liikumises. Senisest suuremat tähelepanu tuleb pöörata tootmiskultuuri tõstmisele, suurendada ettevõtete, kolhooside ja sovhooside kollektiivide vastutust oma töö tulemuste eest, igati arendada ametiühinguorganisatsioonide omaalgatust, suurendada nende osatähtsust töötajate kommunistlikus kasvatamises. Ametiühingute parteilise juhtimise pidev parandamine aitab veelgi suurendada nende osa meie ühiskonna elus.

Tähtsal kohal vabariigi parteiorganisatsiooni töös oli noore põlvkonna kasvatamine. Kui 1959. aasta jaanuaris oli vabariigi komsomoliorganisatsioonis 63 695 liiget,⁷⁰ siis 1965. aasta detsembris ELKNÜ ridadesse juba 107 819 noort, kellest üks kolmandik oli tootval tööl.⁷¹ Seitsme aasta plaani täitmisest võttis Eesti komsomol aktiivselt osa ja andis omapoolse panuse tööstuse, põllumajanduse ning kultuuri arendamisse. Eriti tuleb esile tõsta noorte tööd energeetika ja suurkeemia objektide rajamisel. Maanoored saavutasid häid tulemusi sotsialistlikus võistluses suurte saakide ja loomakasvatuse produktiivsuse tõstmise eest. Rakvere rajooni Ed. Vilde nimelise, Harju rajooni Kirovi-nimelise, Viljandi rajooni "Koidu", Tartu rajooni Võrtsjärve kolhoosi, Paide rajooni Viisu sovhoosi ja paljude teiste majandite komsomoliorganisatsioonis pulbitises sisukas ja huvitav elu, noored võtsid seal aktiivselt osa tootmisprobleemide lahendamisest.⁷² Paranes parteikomiteede töö komsomoliorganisatsioonide juhtimisel. Parteiorganisatsiooni aktiivseteks abilisteks kujunesid Balti Soojuselektriijaama, "Kreenholmi Manufaktuuri", M.I. Kalinini nimelise Elavhõbealaldite Tehase ja mitmete teiste ettevõtete kommunistlikud noored. EKP linna- ja rajoonikomiteede pleenumitel ja büroo istungitel, samuti partei-algorganisatsioonide koosolekutel arutati korduvalt noorsoo ning komsomoliorganisatsioonide autoriteedi ning võitlusvõime tõstmise küsimusi.

⁷⁰ EKP, f. 30, nim. 83, s.-ü. 4, l. 1.

⁷¹ ELKNÜ Keskkomitee jooksev arhiiv. ELKNÜ XIII kongressi protokoll (11.-12. veebruaril 1966).

⁷² Sealsamas.

Kuid vabariigi parteiorganisatsiooni töös komsomoli juhtimisel leidus ka tõsiseid vigu ja puudusi. Noorte tõelise kaasatõmbamise asemel majanduslikku ülesehitustöösse esines mitmel pool formalismi ja tühjade sõnade tegemist. Tihti püüdsid komsomoliorganisatsioonid lahendada puht tootmisalaseid küsimusi, unustades oma peamise ülesande - iga noormehe ja neiu kommunistliku kasvatamise, noorte enesetäiendamise ja ühiskondlik-poliitilise tegevuse korraldamise.

1965. aasta septembris arutas EKP Keskkomitee Presiidium Bestimaa LKNÜ Keskkomitee tööd komsomoli siseorganisatsioonilise töö tõhustamisel.⁷³ Presiidium märkis, et komsomolikomiteed ei tegele pidevalt ja läbimõeldult noormeeste ja neidude ettevalmistamisega komsomoli vastuvõtmiseks. Vajalikku tähelepanu ei pöörata kommunistlike noorte vastutustunde tõstmisele ÜLKNÜ põhikirja ja siseorganisatsioonilise distsipliini nõuete range täitmise suhtes. Mõned EKP rajooni- ja linnakomiteed ei süvenenud veel küllaldaselt vastavate komsomolikomiteede tegevusse, analüüsisid komsomolitööd pealiskaudselt. Partei-, nõukogude ja majandusjuhid tegelevad veel vähe noortega. Vastuvõetud otsuses kohustati partei rajooni- ja linnakomiteesid ning algorganisatsioone pidevalt tõstma komsomoli juhtimise taset ning täiustama noorte hulgas tehtava töö stiili ja meetodeid. Peeti vajalikuks, et partei ja nõukogude töötajad, ettevõtete, asutuste, kolhooside ja sovhooside juhtijad võtaksid isiklikult osa komsomoli üritustest ning esineksid süstemaatiliselt noorte ees loengute, ettekannete ja vestlustega. EKP Keskkomitee Presiidium rõhutas, et komsomoliorganisatsioonide esmane ülesanne on pidevalt hoolitseda kommunistlike noorte ja noorte poliitilise kasvatamise eest, nende marksistlik-leninliku maailmavaate kujundamise eest.

Märgiti ka, et ELKNÜ Keskkomitee, rajooni- ja linnakomiteed ei kanna küllaldaselt hoolt komsomolikaadri kasvatamise eest. Komsomolitöötajate sagedane vahetamine tingis järjepidevuse kadumise ja komsomoli siseorganisatsioonilise töö nõrgenemise.

Viimastel aastatel esinenud tõsistele vigadele komsomolikaadri valikul juhtis partei- ja komsomoliorganite tähelepanu ka

⁷³ BKPA, f. 1, nim. 237, s.-ü. 22, l. 196-200.

NLKP Keskkomitee oma otsusega "EKP Keskkomitee tööst juhtiva kaadriga" (jaanuar 1967),⁷⁴ kus märgiti, et sageli edutati juhtivale komsomolitööle sobimatuid, vahel isegi juhuslikke inimesi. NLKP Keskkomitee kohustas EKP Keskkomiteed võtma tarvitusele konkreet-
sed abinõud komsomolikaadri tugevdamiseks ja komsomoliorganisatsiooni tegevuse parandamiseks.

Vabariigi parteiorganisatsiooni tööst, rahvamajanduse ja kultuurielu saavutustest seitseaastakul tegi kokkuvõtte Eestimaa Kommunistliku Partei XV kongress, mis toimus 1.-3. märtsini 1966.⁷⁵ Kongressile oli valitud 690 otsustava ja 80 nõuandva hääleõigusega delegaati, kokku 770 inimest. EKP Keskkomitee aruande esitas Keskkomitee esimene sekretär J. Käbin.

Aruandeperioodil oli vabariigi parteiorganisatsioon märksa kasvanud. Kongressil oli esindatud 60 000 kommunisti. Vabariigis oli 2673 partei-algorganisatsiooni.⁷⁶

Kongressi päevakorras olid järgmised küsimused: EKP Keskkomitee aruanne ja Revisjonikomisjoni aruanne, NLKP Keskkomitee projektist "NLKP XXIII kongressi direktiivid NSV Liidu rahvamajanduse arendamise viie aasta (1966-1970) plaani kohta", Keskkomitee ja Revisjonikomisjoni valimised ning delegaatide valimine NLKP XXIII kongressile.

Kongress rõhutas, et aruandeperioodi iseloomustab EKP Keskkomitee, linna- ja rajoonikomiteede ning partei-algorganisatsioonide tähelepanu suurenemine organisatsioonilise töö küsimuste suhtes. Kasvas parteiorganisatsioonide osa poliitiliste ja majanduslike ülesannete lahendamisel, tugevnesid nende sidemed töötajatega, paranes ühiskondlike organisatsioonide juhtimine. Samuti märkis kongress, et parteiorganisatsioonid on aruandeperioodil teinud tõhusat tööd rahva kommunistlikul kasvatamisel.

Vastuvõetud otsuses kohustas kongress Eestimaa KP Keskkomiteed ning partei linna- ja rajoonikomiteesid ka edaspidi oma tege-

⁷⁴ Vt. В Центральном Комитете КПСС. О работе ЦК Компартии Эстонии с руководящими кадрами. "Партийная жизнь" № 6, март 1967 г., lk. 8-12.

⁷⁵ ЕКРА, f. 1, nim. 234, s.-ü. 17, l. 1-350.

⁷⁶ ЕКРА, f. 1, nim. 234, s.-ü. 17, l. 52.

vuses pidevalt täiustama partei organisatsioonilise töö stiili ja meetodeid nii, et see töö toimuks ranges vastavuses partei elu leninlike printsiipidega ning kannaks rikkalikku vilja.

Kongress kohustas parteiorganisatsioone tugevdama kontrolli vastuvõetud otsuste täitmise üle, parandama tööd kaadriga ja ühiskondlike organisatsioonide parteilist juhtimist.

Kongressil valiti Bestimaa parteiorganisatsiooni otsustava hääleõigusega delegaatideks NLKP XXIII kongressile 25 kommunisti: P.Beljajev, R.Gontšarova, M.Jangolenko, J.Kabkov, H.Kallaste, V.Kassatonov, V.Klauson, J.Klimova, J.Käbin, L.Langholts, A.Madik, R.Metsar, A.Müürisepp, P.Neerot, V.Nugis, K.Rebane, N.Saar, J.Smuul, L.Tammelaan, F.Ušanjov, A.Vader, A.Vahtraorg, L.Vammus, A.Vunk ja V.Väljas. Nõuandva hääleõigusega delegaatideks valiti P.Kobets ja V.Meister.⁷⁷

Bestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee uue koosseisu esimesel pleenumil 3. märtsil 1966 valiti Keskkomitee Presiidiumi liikmeteks V.Klauson, J.Käbin, L.Lentsman, O.Merimaa, A.Müürisepp, F.Ušanjov, A.Vader, K.Vaino ja V.Väljas.⁷⁸ Bestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee esimeseks sekretäriks valiti J.Käbin, teiseks sekretäriks A.Vader ning sekretärideks L.Lentsman, F.Ušanjov ja K.Vaino.⁷⁹

Analüüsidest Bestimaa Kommunistliku Partei organisatsioonilist tööd aastail 1962–1965 tervikuna, tuleb märkida parteiorganisatsioonide osatähtsuse pidevat kasvu vabariigi ühiskondlik-politilises elus. Märgatavalt tõusis tööstus-, transpordi- ja ehitusettevõtetes ning asutustes, kolhoosides ja sovhoosides tehtava parteiorganisatsioonilise ja massilise poliitilise töö tase. See aga etendas olulist osa selles, et NLKP XXII kongressi ja Keskkomitee pleenumite ning EKP XIV kongressi otsuseid ellu viies täitsid vabariigi töötajad edukalt põhilised seitsme aasta plaaniga püstitatud ülesanded, mõnel alal aga isegi ületasid need.

⁷⁷ EKPA, f. 1, nim. 234, s.-ü. 17, l. 310.

⁷⁸ "Rahva Hääl" nr. 53, 4. märtsil 1966.

⁷⁹ Sealsamas.

4. EESTIMAA KOMMUNISTLIKU PARTEI IDEOLOOGILINE TÖÖ

Suurt tähelepanu pühendas NLKP seitseaastakul ideoloogilise töö parandamisele, selle mõju ja osatähtsuse suurendamisele kommunistlikus ülesehitustöös.

NLKP XXII kongressil püstitatud ulatuslike majanduslike ülesannete täitmine nõudis Eestimaa Kommunistlikult Parteilt ideoloogilise töö üha paremat korraldamist. NLKP programmis rõhutatakse, et peamised ülesanded ideoloogilises töös kommunismi ehitamise perioodil seisnevad selles, et "kasvatada kõigis töötajates kõrget ideelisust ja ustavust kommunismile, kommunistlikku suhtumist töösse ja ühiskondlikku majandusse, täielikult jagu saada kodanlike vaadete ja kommete jäänustest, igakülgselt, harmooniliselt arendada isiksust, luua tõeline vaimse kultuuri rikkus. Eriti tähtsaks peab partei sirguva põlvkonna kasvatamist."¹

Vabariigi parteiorganisatsioon lähtus ideoloogilise töö korraldamisel leninlikest printsiipidest: teooria ja praktika, sõna ja teo ühtsus, revolutsioonilise teooria loov rakendamine ja edasiarendamine, oskus sulatada laiade rahvahulkade poliitilise teadlikkuse tõstmine ning marksistlik-leninlik kasvatamine ühte nende organiseerimisega aktuaalsete poliitiliste ja majanduslike ülesannete lahendamisele.

NLKP XXII kongressi järel teenis kogu parteipropaganda ja -agitatsioon eesmärgi viia kongressi otsused ja partei programmi põhimõtted kõigi kommunistide ja laialdaste rahvahulkade teadvusse, õhutada üldrahvalikku võitlust nende elluviimise eest.

14. novembril 1961 toimus vabariigi parteiaktiivi koosolek, kus arutati NLKP XXII kongressi tulemusi ja vabariigi parteiorga-

¹ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tallinn 1961, lk. 107-108.

nisatsiooni ülesandeid.² Vastuvõetud otsuses märgiti, et vabariigi parteiorganisatsiooni kohus on selgitada rahvahulkadele kongressi materjale ja organiseerida töötajaid kongressi poolt püstitatud ülesannete elluviimisele. Samuti viidi läbi linnade ja rajoonide parteiaktiivi koosolekud. Neist võttis ühtekokku osa 6332 ja sõnavõtuga esines 288 kommunisti.³ 1961. aasta novembris-detsembris toimusid 1959 partei-algorganisatsioonis parteikongressi materjalide arutamise koosolekud, milledest võttis osa 35 017 kommunisti.⁴ Nad arutasid kongressi otsuste valgusel üksikasjalikult oma kollektiivi senist tööd ja kavandasid konkreetseid abinõud üha paremate tulemuste saavutamiseks tööstuse, põllumajanduse, elukondliku teenindamise, teaduse, hariduse ja kultuuri alal.

Parteiorganisatsioonid panid suurt rõhku propagandistide ja lektorite kaadri kvalifikatsiooni tõstmisele ja suunamisele: seisis ju neil ees suur töö kongressi materjalide tutvustamisel rahvahulkadele. Propagandistide ja lektorite seminarid 1880 osavõtjaga,⁵ keda põhjalikult tutvustati kongressi tulemustega, toimusid Tallinnas, Tartus, Kohtla-Järvel⁶ ja teistes linnades.

Kogu oma ideoloogilise töö organiseerimisel kongressi järgsel perioodil lähtus EKPA põhimõttest, et "... praegusel ajal on ideoloogilises töös kõige tähtsam põhjalikult selgitada NLKP programmi, relvastada nõukogude ühiskonna töötajad kommunismi võidu nimel peetava võitluse suure plaaniga ning mobiliseerida kõik töötajad partei uue programmi elluviimisele".⁷

Märkimisväärset tööd tegi partei programmi selgitamisel ja töötajate mobiliseerimisel programmi elluviimisele Eesti NSV Poliitiliste ja Teadusalaste Teadmiste Levitamise Ühing (praegu Ees-

² EKPA, f. 1, nim. 211, s.-ü. 10, l. 246.

³ Sealsamas, l. 254.

⁴ Sealsamas, l. 287.

⁵ Sealsamas, l. 294.

⁶ "Eesti Kommunist" 1961, nr. 12, lk. 2.

⁷ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongress. Stenogramm III, Tallinn 1963, lk. 210.

ti NSV Ühing "Teadus"), mille ridadesse kuulus üle 9500 eesrindliku linna- ja maatöötaja. Juba 1962. aasta veebruaris, seega mõne kongressijärgse kuu jooksul olid nad neil teemadel pidanud üle 18 000 loengu ning korraldanud sadu mitmesuguseid temaatilisi üritusi.⁸

Kongressi otsuste viimisel rahvahulkade teadvusse etendasid märkimisväärset osa Eestimaa parteiorganisatsiooni delegaatide H. Ilvese, V. Klausoni, A. Konijärve, J. Käbini, K. Käerberi, L. Lentsmani, A. Müürisepa, A. Valdovi, A. Veimeri, V. Väljase ja teiste rohked esinemised parteiorganisatsioonides ja rahvakoosolekutel. Nad jutustasid sellest suurest elamusest, mille andis osavõtt kongressist, ning andsid põhjaliku ülevaate kongressi käigust ja tulemustest.

EKP Keskkomitee II pleenum (veebruar 1962) arutas küsimust "NLKP XXII kongress ja vabariigi parteiorganisatsiooni ülesanded ideoloogilise töö intensiivistamise alal".⁹ Ettekandega esines EKP Keskkomitee sekretär L. Lentsman. Pleenumil märgiti, et ideoloogilises töös on veel olulisi puudusi. Esineb fakte, kus see töö on elust irdunud, sageli minnakse mööda konkreetsetest ülesannetest ja teravatest küsimustest, täielikult ei ole veel lahti saadud formalismist ja tähenärimisest. Samal ajal märgiti positiivselt, et massilises agitatsioonitöös on hakatud rohkem tähelepanu pöörama ettevõtete, ehituste, kolhooside ja sovhooside igapäevasele tööle ja ülesannetele, eesrindlike töömeetodite juurutamisele, võitlusele toodangu kvaliteedi tõstmise ja omahinna alandamise eest.

Pleenum kohustas parteiorganisatsioone ideoloogilises töös lähtuma järgmistest põhiülesannetest: kõigi töötajate marksistlik-leninliku maailmavaate kujundamine; inimeste kasvatamine moraalinõuete vaimus, mis on sõnastatud kommunismiehitajate moraalkodeeksis; võitluse intensiivistamine kodanliku ideoloogia mõju ning kodanliku natsionalismi retsiidiivide vastu; töötajate kasvatamine proletaarse internatsionalismi ja sotsialistliku patriotismi vaimus.

Vastuvõetud otsuses kohustati partei linna- ja rajoonikomiteesid ning algorganisatsioone likvideerima puudused ja kitsasko-

⁸ EKPA, f. 1, nim. 205, s.-ü. 8, l. 7; "Eesti Kommunist" 1961, nr. 12, lk. 3

⁹ EKPA, f. 1, nim. 205, s.-ü. 8, l. 4.

had NLKP XXII kongressi materjalide tutvustamisel ja elanikkonna hulgas tehtavas ideoloogilises töös tervikuna.¹⁰

EKP Keskkomitee pleenumi otsus arutati läbi kõigis partei linna- ja rajoonikomiteedes ning algorganisatsioonides. Ideoloogilise töö küsimustele pühendatud partei linna- ja rajoonikomitee pleenumitel kavandati praktilised abinõud selle töö sisukamaks ja konkreetsemaks muutmiseks.

Parteipropaganda tähtsaks koostisosaks on parteiharidusvõrgu^x töö. 1961/62. õppeaastal oli poliitringide ja seminaride peatähelepanu pööratud NLKP XXII kongressi materjalide tundmaõppimisele. Poliitharidusvõrk hõlmas 117 974 kuulajat, nende hulgas kommuniste 35 501. Võrdluseks olgu märgitud, et 1958/59. õppeaastal oli poliitharidusvõrgus 47 736 kuulajat, neist kommuniste 24 954.¹¹ Seega oli kuulajate arv nimetatud ajavahemikul kasvanud rohkem kui kahekordseks. Lisaks olemasolevate poliitkoolide ja -ringide ning seminaride võrgule loodi üle 250 uue õpiringi spetsiaalselt parteikongressi materjalide omandamiseks.¹²

Seoses töötajate poliitilise aktiivsuse ja teadlikkuse pideva kasvuga suurenes järjest nende huvi ühiskondliku elu mitmesuguste probleemide, eriti konkreetse ökonoomika, poliitika ja ideoloogia aktuaalsete probleemide vastu. Poliitharidusvõrgus õppijate arvu suurenemine ning tema muutumine massiliseks poliitilise hariduse omandamise vormiks võimaldas parteiorganisatsioonidel tunduvalt parandada kommunistide ja laialdase parteitu aktiivi kommunistlikku kasvatamist.

Parteiharidusvõrgu eduka töö eelduseks on propagandistide kaadri kõrge kvalifikatsioon. Vabariigi parteiorganisatsioon taotles pidevalt sügavate teadmiste ja laia silmaringiga propagandistide süstemaatilist ettevalmistamist. Mitmetuhandelise propagandistidekaadri õpetamisel ja abistamisel tegid suurt tööd Vabariik-

¹⁰ EKPA, f. 1, nim. 205, s.-ü. 8, l. 6-13.

^x Kuni 1965/66. õppeaastani kasutati terminit "poliitharidusvõrk".

¹¹ A.Panksejev, EKP tegevusest poliitharidusvõrgu töö juhtimisel (aastad 1956-1962). Kogumik "Tõid EKP ajaloo alalt I", Tallinn 1965, lk. 194.

¹² "Eesti Kommunist" 1961, nr. 12, lk. 4.

lik Poliitharidusmaja ja propagandistide alalised seminarid rajoonide, linnade ning tootmisvalitsuste parteikomiteede juures.

Enamik parteikomiteesid mõistis õigesti propagandisti osatähtsust parteiharidusvõrgus. Seepärast tegelesid nad järjekindlalt propagandistide teadmiste rikastamisega ja uue kaadri ettevalmistamisega. Parimatele partei linna- ja rajoonikomiteede juures töötavate teoreetiliste seminaride kuulajatele anti raskemaid ülesandeid, mis nõudsid suuremat iseseisvat tööd, valmistades neid seega ette propagandistitööks. Hiljem täiendasid nad end rajooni, linna või vabariigi propagandistide kokkutulekuil, omandasid vajaliku metoodika ja süvendasid oma teoreetilisi teadmisi.

Propagandistide hoolikas valik ja õpetamine koos kontrolli tugevdamisega nende töö üle avaldas õppuse ideelisele ja teoreetilisele tasemele positiivset mõju. Nagu märgiti EKP Keskkomitee büroo otsuses 17. augustist 1962, iseloomustas NLKP XXII kongressi materjalide tundmaõppimist poliitharidusvõrgus 1961/62. õppeaastal tihenev side kommunistliku ülesehitustöö praktikaga.¹³ Ringide ja seminaride kuulajad analüüsisid asjatundlikult ühiskondliku elu nähtusi ja protsesse, ilmutasid initsiatiivi kasutamata tootmisreservide väljaselgitamisel, tegid väärtuslikke ettepanekuid majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö plaanide realiseerimiseks.

Tänu pidevale tööle propagandistidekaadri tugevdamisel oli 1966. aasta jaanuaris 60 protsenti vabariigi propagandistidest kõrgema või lõpetamata kõrgema haridusega, partei-, nõukogude ja majandustöötajaid oli propagandistide hulgas 55 protsenti. Paremini olid propagandistide ideelis-teoreetilise taseme tõstmisel töötanud partei Paide, Põlva ja mõned teised rajoonikomiteed.¹⁴

Sügavad teoreetilised teadmised, mitmeaastase pedagoogilise tegevuse kogemused ja püsiv sihikindel töö tõid parematele propagandistidele üldise tunnustuse. Esiletõstmist väärib Zinaida Kortjakova (Narva), Alleks Vallneri (Valga), Leida Zäurami (Põlva), Rein Vergo (Harju rajoon), Rudolf George (Tartu rajoon), Ilmar Soobiku (Pärnu rajoon) ja paljude teiste propagandistide töö.

¹³ EKPA, f. 1, nim. 199, s.-ü. 190, l. 61.

¹⁴ EKP Keskkomitee jooksev arhiiv. Propagandaosakonna 1966. aasta materjalid.

Parteiharidusvõrgu tööd analüüsid juhtis EKP Keskkomitee parteiorganite tähelepanu ka olulistele puudustele kaadri marksislik-leninliku õpetamise korralduses. Märkiti, et mõnes rajoonis algas NLKP XXII kongressi materjalide tundmaõppimine hilinemisega, mis hiljem tingis kiirustamise ja järelikult ka aine pealiskaudse omandamise. Paljudes ringides polnud lõplikult välditud formalism ja dogmatism. Mõnede partei rajooni- ja linnakomiteede juures töötasid propagandistide alalised seminarid korrapäratult ja mitteküllaldasel ideelis-teoreetilisel tasemel, metoodikaküsimusi arutati harva.¹⁵

Blu nõudis ka olemasolevate õppevormide pidevat täiustamist ja uute rakendamist. 1961/62. õppeaastal tekkis Tallinna Masinatehases uus õppevorm - loodi kommunistliku töö koolid. Rööbiti marksismi-leninismi üldiste küsimuste õppimisega tutvusid kuulajad nendes koolides eesrindlike tootmiskogemuste ning kodu- ja välismaa tehnika saavutustega. 1963. aasta aprillis oli Tallinnas juba 338 kommunistliku töö kooli.¹⁶ Nende koolide kuulajate enamiku moodustasid parteitud töölised, kelle eesmärgiks oli tõsta oma poliitiliste teadmiste taset ja erialast kvalifikatsiooni.

Laialdaselt hakkasid vaadeldaval perioodil tegutsema ka kultuuri- ja rahvaülikoolid. Esimesed rahvaülikoolid loodi vabariigis 1959. aastal. Aastate jooksul omandasid nad töötajate hulgas suure populaarsuse. Eriti hästi võeti vastu kultuuriülikoolid, pedagoogilised (lastevanemate), juriidilised ja meditsiinilised rahvaülikoolid. Kui 1961/62. õppeaastal töötas vabariigis 31 rahvaülikooli 91 teaduskonna ja osakonnaga, kus õppis üle 6000 kuulaja, siis 1965/66. õppeaastal oli Bestis juba 73 mitmesuguse profiiliga rahvaülikooli 26 149 kuulajaga.¹⁷ Seega kasvas rahvaülikoolide arv rohkem kui kahekordseks ning kuulajate arv neljakordseks. 1965. aastal said kuus rahvaülikooli üleliidulisel rahvaülikoolide ülevaatusel diplomi laiades hulkades tehtud kasvatustöös saavutatud heade tulemuste eest.

¹⁵ EKPA, f. 1, nim. 199, s.-ü. 190, l. 62.

¹⁶ "Rahva Hääl" nr. 88, 13. aprillil 1963.

¹⁷ EKPA, f. 1, nim. 221, s.-ü. 90, l. 10; EKP Keskkomitee jooksev arhiiv. Propagandaosakonna 1966. aasta materjalid.

Sisukat tegevust on arendanud Tartu Rahvaulikool, mis rajati 1960. aastal. 1965/66. õppeaastal tegutses rahvaulikoolis 7 teaduskonda, kus kuulajate arv ulatus 1600-ni. Igal aastal loodi täiendavalt mõni uus fakulteet või osakond. 1964/65. õppeaastal asutati kehakultuuriteaduskond ja keemiaosakond, 1965/66. õppeaastal alustasid tegevust tootmiskultuuri, ratsionaliseerimise, kino-, žurnalistika, raamatukaubanduse ja rahvakontrolli osakond.¹⁸

Rahvaulikoolide ees seisab vastutusrikas ülesanne - anda omapoolne panus töötajate kommunistlikku kasvatamisse, nende kultuurilise silmaringi avardamisse. On tarvis väsimatult otsida uusi teid selleks, et kuulajaid veelgi paremini tutvustada sise- ja välispoliitika aktuaalsete küsimustega, partei ja valitsuse tähtsamate otsustega.

Konstateerides parteiharidustöös saavutatud edu, peab ometi mainima, et üksikutes parteikomiteedes ja -alorganisatsioonides esines poliitharidusvõrgu komplekteerimisel ikka veel formalismi. Nii võeti 1962/63. õppeaastal trusti "Besti Põlevkivi" kaevanduse nr. 10 majanduskooli inimesi erinevatest jaoskondadest ja vahetustest, mis raskendas õppetöö korraldamist. Tartu Leivakombinaadis ja Paide rajooni "Leninliku Tee" kolhoosis komplekteeriti konkreetse ökonomika seminarid erineva arengu- ja haridustasemega kuulajaist.¹⁹ Analoogilistele puudustele poliitharidusvõrgu komplekteerimisel juhitati tähelepanu ka NLKP Keskkomitee otsuses 3. septembrist 1964.

1963/64. õppeaastal õppis vabariigi poliitharidusvõrgus 112 900 inimest, sealhulgas 80 000 parteitut töelist, kolhoosnikut ja teenistujat. Kolmandik poliitharidusvõrgu kuulajaist õppis konkreetse ökonomika seminarides ja ringides.²⁰

1964/65. õppeaastal levis poliitiliste teadmiste iseseisev omandamine seminari vormis. Partei-, nõukogude, majandus-, komsomoli- ja ametiühinguaktiiv täiendas oma teadmisi alaliselt tegutsevates partei- ja majanduskoolides, komsomoliaktiivi ning propa-

¹⁸ "Rahva Häääl" nr. 25, 30. jaanuaril 1966.

¹⁹ "Rahva Häääl" nr. 162, 11. juulil 1963.

²⁰ "Rahva Häääl" nr. 191, 13. augustil 1964.

gandistide ja agitaatorite koolides. Poliitharidusvõrgus õppis umbes 12 protsenti kogu vabariigi elanikkonnast. Suurema osa neist moodustasid parteitunud töötajad: 163 001 kuulajast oli kommuniste 44 906, kommunistlikke noori ja parteituid 118 095.²¹

Poliitharidusvõrgus õppimine kasvatas kuulajaid poliitiliselt ja andis ühtlasi vajalikke teadmisi selleks, et paremini täita igapäevaseid tööülesandeid. Paljud parteitunud seltsimehed andsid õppeaasta lõppedes avalduse parteisse astumiseks. Kohtla-Järve rajooni "Tammiku" kolhoosi kommunistliku töö kooli kuulajatest näiteks astusid 1965. aastal parteisse lüpsja A.Kaste, traktoristid A.Kiilits ja A.Parves, komsomoliorganisatsiooni sekretär H.Levo ja teised.²²

Eraldi lõigu poliitharidustöös moodustas juhtiva kaadri, eriti aga viimastel aastatel edutatud noorte spetsialistide teoreetiliste teadmiste rikastamine, millele EKP linna- ja rajoonikomiteed pühendasid suurt tähelepanu. Nii alustas 1963/64. õppeaastal tegevust Tallinna Mererajooni ettevõtete juhtide seminar kommunistliku ülesehitustöö teooria ja praktika küsimustes. Juba 1962/63. õppeaastal rajati siin meistrite koolid, mille programmis olid poliitilise ökonomia, konkreetse ökonomika ja tootmisesteeatika probleemid.²³ Samasugused koolid töötasid ka linna teistes rajoonides. Maarajoonides tegutsesid aga kolhoosiesimeeste seminarid.

Palju uut tõi parteiharidussüsteemi 1965/66. õppeaasta, millal toimus töö ulatuslik ümberkorraldamine. See oli tingitud vajadusest veelgi parandada olukorda parteiharidusvõrgus. Nagu näitas viimaste aastate töö analüüs, vähenes paljudes kohtades tähelepanu partei ajaloo ja filosoofia probleemide suhtes, ebapiisavalt käsitleti poliitilise ökonomia ja teisi teoreetilisi küsimusi. Kehtivad õppeplaanid ei kindlustanud põhjalike poliitiliste teadmiste sihipärast omandamist. Halvavalt mõjus ka õppuste temaatika sagedane ja alati mitte küllalt põhjendatud muutmine õppeaas-

²¹ Töid EKP ajaloo alalt, I, Tallinn 1965, lk. 194 ja 212.

²² "Eesti Kommunist" 1965, nr. 5, lk. 57.

²³ "Eesti Kommunist" 1965, nr. 9, lk. 4.

ta kestel, paljudes partei-algorganisatsioonides ei koostatud õppuste perspektiivplaane. Asjale tuli kahjuks ka see, et poliitharidusvõrgu olukorda hinnati tihtilugu peamiselt kvantiteedi seisukohalt, mille puhul ringidesse registreeritud inimeste arvu kõrval jäeti varju peamine - õppetöö sisu. Real juhtudel esines administreerimist parteitute töötajate kaasatõmbamisel ringidesse ja seminaridesse. Sellest kõigest lähtudes töötatigi välja abinõud õppetöö täiustamiseks. Eesmärk oli luua kõik tingimused selleks, et kommunistid ja parteitud aktivistid suudaksid teatava kindla aja jooksul sügavalt ja igakülgsest omandada marksistlik-leninliku filosoofia, poliitilise ökonomia ja teadusliku kommunismi alused, õppida hästi tundma NLKP ja EKP ajalugu ning rakendama revolutsioonilist teooriat praktikas.

Esimeseks lüliks kujunes kaheaastase õppeajaga algastme poliitkool. Järgmise astmena nähti ette marksismi-leninismi aluste kool, mille programm on koostatud nelja aasta peale ja mis annab kuulajale poliitilise keskhariduse. Partei-algorganisatsioonides loodi marksismi-leninismi aluste koolid. Samuti loodi partei-algorganisatsioonides NLKP ajaloo, marksistlik-leninliku filosoofia ja poliitökonoomika õpiringe. Kõrgema poliitilise hariduse võivad kuulajad uue süsteemi kohaselt omandada Marksismi-Leninismi Õhtuülikoolis või partei linna- ja rajoonikomiteede juurde loodud koolides, mis töötavad kõrgema parteikooli programmi alusel.

1965/66. õppeaastal õppis vabariigi parteiharidusvõrgus 77 323 inimest, nende hulgas 42 910 kommunisti ehk 55,4 protsenti. Kõige arvukam oli osavõtt kaheaastastest algastme poliitkoolidest ning -ringidest. Nimetatud õppevormide 1236 koolis ja 676 ringis õppis 33 545 kuulajat, nendest kommuniste 17 546.²⁴

Ülaltoodud arvuliste näitajate analüüsimisel ei saa kuidagi pidada normaalseks seda, et peaaegu pooled vabariigi parteiharidusvõrgus õppiajaist kuulusid algastme poliitkoolidesse ja -ringidesse. Ilmselt ei arvestanud partei-algorganisatsioonid poliitkoolide ja -ringide komplekteerimisel küllaldaselt kuulajate üldharidusliku ja teoreetilise ettevalmistuse taset ega pidanud alati

²⁴ EKP Keskkomitee jooksev arhiiv. Propagandaosakonna 1966. aasta materjalid.

vajalikuks soovitada kuulajatele nende poliitilise enesetäiendamise seisukohalt kõige otstarbekohasemaid õppevorme.

Uue süsteemi rakendamine tõi kaasa tunduva edu, kuid kõiki puudusi korrigeerida juurida veel ei suudetud. Tallinna Keskrajooni, Võru ja Viljandi rajooni ning mõned teised parteikomiteed ei kontrollinud küllalt järjekindlalt kommunistide osavõttu õppetööst. Tõsiselt suhtusid õppetöö korraldamisse EKP Paide, Pärnu, Põlva, Tallinna Kalinini rajoonikomitee ning Narva linnakomitee.

NLKP XXII kongressi järgsel perioodil suurenes partei linna- ja rajoonikomiteede tähelepanu töötajate kommunistliku kasvatuses mitmesuguste vormide suhtes. 1962. aasta jaanuaris korraldati näiteks Narvas teoreetiline konverents teemal "NSV Liidu rahvaste koostöö kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomisel". Konverentsi valmistas ette EKP Narva linnakomitee koos NLKP Keskkomitee juures asuva Ühiskonnateaduste Akadeemia nõukogude ühiskonna ajaloos kateedriga. Konverentsist võttis osa ligi 500 inimest.²⁵

EKP Harju, Tartu ja Viljandi rajoonikomitee tööd analüüsisid näeme, et kui varem (aastatel 1958-1959) käsitleti pleenumitel ja bürooistungitel enamikus majandusküsimusi,²⁶ siis ajavahemikul 1962-1965.a. arutati pleenumitel ja büroodel läbi ka rida ideoloogia- ja kultuurialaseid probleeme. Samalalaadne tendents oli omane ka teiste parteikomiteede tegevusele.

Üheks olulisemaks ideoloogilise töö vormiks on loengud. Kõrvuti loengutega NLKP XXII kongressist, partei ja valitsuse otsustest, marksistlik-leninlikust teooriast olid vaadeldaval perioodil tähtsal kohal teaduslikku ateismi, rahvusvahelisi suhteid, tööstuse ja põllumajanduse konkreetset ökonoomikat ning praktikat käsitlevad loengud. Majandusalaste teadmiste propageerimist organiseerisid parteikomiteede vastavate komisjonidega tihedas kontaktis töötavad teaduslik-metoodilised tehnikanõukogud. Eriti tuleb märkida ühingu "Teadus" Tartu linna osakonna teaduslik-metoodilise nõukogu tööd sel alal. Selle nõukogu initsiatiivil viidi läbi se-

²⁵ ЕКРА, f. 1, nim. 221, s.-ü. 85, l. 12; "Советская Эстония" nr. 18, 21. jaanuaril 1962.

²⁶ EKP Harju, Tartu ja Viljandi rajoonikomitee materjalid 1958-1959 (vt. ЕКРА, f. 2641, 2643 ja 4897).

minare lektorite kvalifikatsioonile töstmiseks, koostati loengute temaatika, korraldati temaatiline õhtu "Tootmine ja tehniline progress", seminar tehnikaalase propaganda meetodikast ning kaks konverentsi inseneri osast tehnilises progressis ja tootmiskultuuri töstmises. Enne konverentsi uurisid nõukogu liikmed 18 ettevõtete majanduslikku tegevust, kusjuures avastati rida puudusi uue tehnika ja eesrindliku tehnoloogia juurutamise plaani täitmisel.²⁷ Huvitavaid üritusi korraldasid ka M.I.Kalinini nimelise Elavhõbealaldite Tehase, Tartu Autoremonditehase, "Balti Manufaktuuri" ja mitmete teiste ettevõtete lektorite grupid.

NLKP Keskkomitee 1961. aasta 5. mai otsusest "Propagandistide kaadri valiku ja ettevalmistamise parandamise abinõudest" juhindudes organiseeriti Tallinnas, Narvas, Kohtla-Järvel ja Pärnus lektorite ideelis-poliitilise, erialase ja meetodilise taseme töstmiseks lektorite koolid. EKP Keskkomitee juures tegutses alaline aastase õppeajaga kool noorte lektorite kvalifikatsioonile töstmiseks.²⁸ Tõstasid ka ateismi ja rahvusvahelise olukorra lektorite koolid.

Tuleb märkida, et partei linna- ja rajoonikomiteed ei kasutanud vaadeldaval perioodil veel kõiki võimalusi loengulise propaganda töhustamiseks, tema mõjusfääri laiendamiseks. Loengud olid sageli elust irdunud, välditi teravaid küsimusi, vähe käsitleti sääraseid väga tähtsaid probleeme, nagu kommunismi materiaaltehnolise baasi rajamine ja kommunistlike ühiskondlike suhete kujunemine. Sageli jäeti silmapaari vahele tootmise põhiküsimused: töövillakuse töstmine, töö organiseerimine ja tasustamine, toodangu omahinna alandamine ja kvaliteedi töstmine. Parteikomiteede kohuseks oli väsimatult otsida uusi teid ja vahendeid loengulise propaganda ulatuse, massilisuse ja mõju suurendamiseks. Briti tuli pöörata tähelepanu loengute organiseerimisele kolhooside brigaadides ja sovhooside osakondades.

1963. aasta jaanuaris loengulise töö olukorda arutades märkis EKP Tartu linnakomitee, et loengute temaatika on sageli ühe-

²⁷ EKP Tartu Linnakomitee jooksev arhiiv, 1963. aasta materjalid.

²⁸ EKP Keskkomitee jooksev arhiiv. Propagandaosakonna 1963. aasta materjalid.

külgne ja planeerimine juhuslik. Puudusid läbimõeldud, mitmekesised loengutsükliid.²⁹

Harju kolhoosi- ja sovhoositootmise valitsuse parteikomitee korraldas 1963. aastal koos ühingu "Teadus" rajooniosakonnaga tsoonaalsed intelligentsi päevad teemal "Uue inimese kasvatamine". Osavõtjate hulgas oli hulk põllumajanduse spetsialiste, sovhoosidirektoreid, kolhoosiesimehi, ettevõtete juhtijaid, õpetajaid. Ürituse eesmärgiks oli tõsta intelligentsi vastutust töötajate kommunistliku kasvatamise ja ettevõtetes ning asutustes läbiviidava ideoloogilise töö parandamise eest.

Loengulise töö parandamise, tema elule lähendamise andsid märkimisväärse panuse parteiorganite juurde moodustatud ühiskondlikud ideoloogilise töö komisjonid. EKP Tallinna Keskrajooni Komitee büroo tegi 1963. aasta novembris kokkuvõtte Ekskavaatoritehase, H.Pöögelmanni nimelise Raadiotehnika Tehase, Tallinna Vineeri- ja Mööblivabriku ning tehase "Estoplast" ühiskondlike ideoloogilise töö komisjonide tegevusest ja märkis ideoloogilise töö elavnemist.³⁰ Rajoonikomitee büroo kiitis ühiskondlike komisjonide moodustamise heaks ning soovitas kõikide ettevõtete ja asutuste partei-algorganisatsioonidel mainitud käitistest eeskujut võtta.

Tähtsal kohal on loengulises töös teaduslik-ateistlik propaganda. Parteiorganisatsioonid pöörasid nõukogude inimeste materialistliku maailmavaate edasisele süvendamisele ja elanikkonna mõninga osa teadvuses säilinud usuigandite likvideerimisele suurt tähelepanu. Ateistlikus töös kasutati väga mitmekesiseid töövorme ja -meetodeid: loenguid, ettekandeid, vestlusi, temaatilisi ning küsimuste ja vastuste õhtuid, ekskursioone, filme, ajakirjandust, raadiot, televisiooni.

Ateistlikel teemadel esinevate lektorite metoodiliseks abistamiseks loodi ühingu "Teadus" juurde filosoofia ja teadusliku ateismi teaduslik-metoodiline nõukogu. Paljud lektorid lõpetasid ateistide aastase kooli EKP Keskkomitee juures. Ka rajoonides töötasid ateismi koolid, seminarid ja ringid.

²⁹ EKPA, f. 148, nim. 56, s.-ü. 9, l. 98.

³⁰ "Eesti Kommunist" 1963, nr. 11, lk. 59.

1963. aastal tegutses vabariigis 8 teadusliku ateismi rahvaülikooli.³¹ Paremaid tulemusi saavutas Tartu rahvaülikool. Ta alustas tööd 1961/62. õppeaastal mõnekümne kuulajaga, kuid peagi kasvas kuulajate arv mitmekordseks ja 1962. aasta kevadel, kui ülikooli kursus pidi lõppema, oli kuulajate ühiseks sooviks jätkata ateismiprobleemide tundmaõppimist ka järgmisel õppeaastal. Kuulajate suur huvi oli tingitud eelkõige töö õigest organiseerimisest, sellest, et õppus suudeti muuta huvitavaks ja sisukaks. 1962/63. õppeaastal, kui töötati täiendatud õppekavade alusel, oli ateismi rahvaülikoolis juba 180 kuulajat.³²

Häid tulemusi saavutas ateistlikus töös ka partei Kingissepa rajoonikomitee. Rajoonikomitee juures organiseeriti ateistide klubi, kuhu koondus 250 liiget. Klubis tegutses kuus sektsiooni: noorte ateistide, nõukogulike kombetalituste, massilise kultuuri-töö ja teised sektorid.³³

Analüüsidest ateistlikku propagandat ja kaasaegsete nõukogulike traditsioonide juurutamist vabariigis, tuleb märkida, et vaa-deldaval perioodil ei saavutanud mitte kõik parteiorganisatsioonid siin võrdseid tulemusi. Mitmed partei-algorganisatsioonid ei osutanud sellele lõigule väärilist tähelepanu.

NLKP Keskkomitee Sekretariaadi otsuses 2. jaanuarist 1964 "Ateistliku kasvatustöö parandamise abinõudest elanikkonna hulgas"³⁴ rõhutati ühe põhimõendina, et on tarvis lahti saada juhuslikkusest selles töös. Ei tohi kunagi unustada, et siingi on edu aluseks läbimõeldud, süsteempärane tegevus. Ka meie vabariigi parteiorganisatsioonid on kutsutud ateistlikku propagandat veelgi tõhustama, muutma ta üha sihikindlamaks ja tulemusrikkamaks.

Kui heita pilk vabariigi parteiorganisatsiooni juhtimisel toimunud loengulisele propagandale tervikuna, siis veendume selle tundavas elavnemises ja laiendamises. Kui 1963. aastal peeti vaba-

³¹ ЕКР Keskkomitee jooksev arhiiv. Propagandaosakonna 1963. aasta materjalid.

³² Sealsamas.

³³ "Rahva Häääl" nr. 59, 12. märtsil 1965.

³⁴ Vt. "Партийная жизнь" 1964, nr. 2, lk. 22

riigis üle 59 000 loengu, siis 1965. aastal oli loenguid juba ligi 80 000 ja neid kuulas rohkem kui 4 miljonit inimest.³⁵ Enamik rajoonide juhtivaid parteitöötajaid ja partei-algorganisatsiooni sekretäre oli aktiivsete lektorite hulgas. Kuid peamine ei seisnud siin mitte lektorite ja nende poolt peetud loengute arvus, vaid nende tasemes. Juba NLKP XX kongress, eriti aga XXII kongress tõstis tunduvalt hulkade initsiatiivi, teadmishimu ja juurdlevat vaimu, mis omakorda kohustas lektoreid veelgi nõudlikumalt suhtuma loengute ettevalmistamisse ja läbiviimisesse.

Loengulise töö organiseerimisel ei suutnud mitmed parteikomiteed siiski ära kasutada kõiki võimalusi. Paljudes majanduslikult nõrkades kolhoosides peeti väga vähe põllumajandusalaseid loenguid, kuigi vastav lektoritekaader oli olemas. Rahul ei saa olla ka loengute kvaliteediga. Heade ja sisukate kõrval esines veel loenguid, mille teoreetiline tase ei vastanud nõuetele. Põhjendamatu vähe korraldati loenguid marksismi-leninismi teooriast, NLKP ja EKP ajaloost, seda eriti Kohtla-Järvel ning Paide ja Viljandi rajoonis.

Paremaid tulemusi saavutasid loengulises töös Harju, Jõgeva, Rakvere ja Võru rajooni parteiorganisatsioon. Harju rajoonis kuulus kaks kolmandikku põllumajanduse spetsialistidest ühingu "Teadus" kohaliku osakonna ridadesse. Osakonna põllumajandusseksiooni juures tegutses eesrindlike kogemuste levitamise grupp, mille koosseisus olid majandite juhtivad töötajad ja tootmisesrindlased.

Loengulises propagandas jääb parteiorganisatsioonide ülesandeks pöörata edaspidi suuremat tähelepanu marksistlik-leninlikku teooriat ja majandusküsimusi käsitlevate loengute temaatika avardamisele ning loengute kvaliteedi edasisele tõstmisele. Erilist hoolt väärrib noorsoole adresseeritud loengute huvitavamaks muutmise.

Märkimisväärse töö tegid vabariigi parteiorganid ka kaasaegsete nõukogulike olustikutraditsioonide levitamisel ja juurutamisel. Kui eelmistel aastatel hakkasid need traditsioonid alles eluõigust nõudma, siis käsitletav periood oli sel alal murranguli-

³⁵ "Rahva Hääl" nr. 71, 27. märtsil 1966. Ei ole arvestatud parteikomiteede lektorite gruppide poolt peetud loenguid.

seks. Jutt on noorte suvepäevadest, komsomolipulmadest, tööjuubelitest, tööveteranide pensionile saatmisest, laste sünnitunnistuse pidulikust kätteandmisest, ilmalikest matusetalitustest ja kalmistupäevadest. Kõik need uued nõukogulikud traditsioonid muutusid meie igapäevase elu lahutamatuks koostisosaks.

Parteiorganisatsioonid hakkasid kõnesoleval ajavahemikul paremini kasutama massilise agitatsioonitöö vorme. Ettevõtetes, asutustes, kolhoosides ja sovhoosides tegutsesid tuhanded agitkollektiivid, paranes näitlik agitatsioon. Sisukat tööd tegid partei linna- ja rajoonikomiteede näitliku agitatsiooni sektsioonid ja nõukogud. Suuremat rõhku pandi näitliku agitatsiooni sisule ja kujundamisele. Parteikomiteede juures loodi ühiskondlikel alustel töötavad koolid näitliku agitatsiooni kujundamise alal.³⁶

Oskuslikumalt hakkasid parteiorganisatsioonid töötajate mobiliseerimisel rahvamajandusplaanide täitmisele rakendama ka kultuurhariduseasutusi, ajakirjandust, raadiot ja televisiooni.

Pidevalt laienes kultuurhariduslike asutuste võrk, muutus sisukamaks nende töö. Nii näiteks oli 1965. aastal vabariigi riiklikes raamatukogudes lugejaid 438 000 ja nende poolt laenutati aasta jooksul 8,9 miljonit raamatut ja ajakirja.³⁷ Kasvas teatrietenduste, kontsertide ja kunstinäituste külastajate arv. Pandi alus selliste ürituste regulaarsele läbiviimisele, nagu teatrikuu ja kunstinäädal. Laialdaseks kujunes rahva osavõtt kunstilisest isetegevusest. Kunstilise isetegevuse kollektiivid andsid ainuüksi 1965. aastal üle 17 400 kontserdi, mida külastas rohkem kui 2,8 miljonit inimest.³⁸ Trükitoodete leviku poolest iga elaniku kohta oli Eesti NSV liiduvabariikide hulgas esikohal.

Kasvas raadio ja televisiooni osatähtsus töötajate kommunistlikul kasvatamisel. Aga nagu märgiti NLKP Keskkomitee 6. juuni 1962.a. otsuses "Raadio- ja televisioonisaadete edasise parandami-

³⁶ ЕКРА, ф. 1, nim. 234, s.-ü. 9, l. 6.

³⁷ Народное хозяйство Эстонской ССР..., lk.256.

³⁸ Народное хозяйство Эстонской ССР ... , lk. 263-264 ja ENSV Ametiühingute Nõukogu 1966. aasta andmed.

se abinõudest",³⁹ ei kasutatud kõiki võimalusi selleks, et raadio- ja televisioonisaadetes elavas vormis näidata nõukogude inimeste tööd ja igapäevast elu. Küllaldast käsitlust ei leidnud kommunistliku kasvatusprobleemid, ebapiisav oli kapitalistliku ühiskonna elulaadi ja kodanliku moraali kriitika. Nimetatud puudused esinesid ka meie vabariigi raadio- ja televisioonisaadetes.

4. jaanuaril 1963. aastal arutas EKP Keskkomitee Presiidium küsimust "Abinõudest raadiosaadete ja televisiooni edasiarendamiseks vabariigis".⁴⁰ Vastuvõetud otsuses kohustati Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riiklikku Raadio ja Televisiooni Komiteed pidama raadio- ja televisioonisaadete koostamisel põhiliseks seda, et nad mobiliseeriksid töotajaid rahvamajanduse, kultuuri ja teaduse arendamise plaanide edukale täitmisele, propageeriksid laialdaselt eesrindlikke kogemusi, paremaid eeskujusid töös ja kommunistlikus ellusuhtumises, aitaksid kaasa uue inimese - ideeliselt karastunud, aktiivse ja teadliku kommunismiehitaja kujunemisele.

Raadio- ja televisioonitöötajatel oli vaadeldaval perioodil terve rida kordaminekuid. Vastava organiseerimistöö tulemusena muutusid Eesti raadio ja televisiooni programmid oma ideelise sisu ja kunstilise taseme poolest paremaks. Tugevnes tehniline baas ja tõusis kaadri ideelis-teoreetiline ning erialane kvalifikatsioon. Tallinna Televisioonistuudio esimese programmi saated hõlmasid kogu Eesti NSV territooriumi. Kõigi vabariigi suuremate linnade elanikkonnale avanes võimalus jälgida kaht programmi. Samuti kasvas märgatavalt televisioonisaadete maht.

Vabariigi parteiorganisatsiooni ideoloogilises töös oli tähtsal kohal nõukogude patriotismi ja sotsialistliku internatsionalismi kasvatamine, kusjuures lähtuti partei programmi seisukohast, et rahvussuhete alal tuleb "ka edaspidi järjekindlalt ellu viia internatsionalismi printsiipe: tugevdada rahvaste sõprust kui üht tähtsamat sotsialismi saavutust; leppimatult võidelda igasuguse natsionalismi ja šovinismi avalduste ning igandite vastu..."⁴¹

³⁹ Parteitöötaja käsiraamat, IV, Tallinn 1964, lk. 384-389.

⁴⁰ EKPA, f. 1, nim. 210, s.-ü. 1, l. 102.

⁴¹ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Programm, Tallinn 1961, lk. 107.

Partei Keskkomitee, linna- ja rajoonikomiteed viisid läbi mitmesuguseid üritusi selleks, et veelgi tihendada sõprust ja koostööd Nõukogude Liidu vennasrahvastega. Tallinnas, Narvas, Kohtla-Järvel, Valgas, Kingissepas ja Hiiumaal korraldati nõukogude rahvaste sõprusele ja töötajate internatsionaalsele kasvatusel pühendatud teoreetilised konverentsid.⁴²

Rahvaste sõpruse ja koostöö tugevdamisele aitas kaasa ka sotsialistlik võistlus liiduvabariikide vahel. Traditsiooniliseks on kujunenud Tallinna ja Riia, Tartu ja Kaunase töötajate sotsialistlik võistlus. Sotsialistlik võistlus seob ka Pärnu ja Jelgava ning Narva ja Velikije Luki töötajaid.⁴³ Aastaid on kestnud sotsialistlik võistlus Eesti ja Läti põllumajandustöötajate vahel. Vennasvabariikide võistlevad ettevõtted õpivad tundma teineteise saavutusi, vahetavad eesrindlikke kogemusi.

Sotsialistliku võistluse organiseerimine vennasvabariikide töötajatega teenib rahvaste sõpruse kindlustamise huve, soodustab vastastikuste kontaktide tihendamist ja sõprussidemete süvendamist.

Noorsoo kasvatamisel revolutsiooniliste traditsioonide ja rahvaste sõpruse vaimus etendasid tähtsat osa vabariigi klubides ja õppeasutustes toimunud kohtumised vanade revolutsionääride, koduõja ja Suure Isamaasõja veteranidega, ekskursioonid revolutsioonilise võitlusega seotud kohtadesse ja lahingupaikadesse.

Eriline koht kultuurisidemete tihendamisel ja sõpruse tugevdamisel kuulub kunstinädalatele ja -dekaadidele. Moldaavia NSV töötajatega sõprussidemete edasiseks süvendamiseks ja vennasrahvaste kultuurisaavutuste tundmaõppimiseks viidi 1962. aasta oktoobris Moldaavia NSV-s läbi eesti kunsti nädal.⁴⁴ 1963. aasta mais-juunis aga toimus Eesti NSV-s moldaavia kunsti nädal.⁴⁵ Järgnevalt toimus kunstinädalate vahetamine Armeenia NSV-ga. 1964. aas-

⁴² EKPA, f. 1, nim. 237, s.-ü. 25, l. 120.

⁴³ I. Oram, Sotsialistlik võistlus kui rahvaste sõpruse kasvatamise vahend. Kogumik "Töid EKPA ajaloo alalt I", Tallinn 1965, lk. 166 ja 183.

⁴⁴ EKPA, f. 1, nim. 199, s.-ü. 181, l. 31.

⁴⁵ EKPA, f. 1, nim. 210, s.-ü. 2, l. 196.

ta mais-juunis toimus Eesti NSV-s armeenia kunsti nädal ja sama aasta septembris eesti kunsti nädal Armeenia NSV-s.⁴⁶

Eestimaa Kommunistliku Partei rajooni- ja linnakomiteed ning partei-algorganisatsioonid aitasid omalt poolt igati kaasa nende ürituste heaks kordaminekuks, korraldades ettevõtetes, kolhoosides, sovhoosides, asutustes ja koolides vestlusi ning ettekandeid Moldaavia ja Armeenia NSV saavutustest majanduslikus ja kultuurilises ülesehitustöös.

Suurt tööd sirguva põlvkonna kasvatamisel kommunismiehitaja moraalikodeksi, nõukogude patriotismi ja rahvaste sõpruse vaimus tehti üldhariduslikes koolides ja koolieelsetes asutustes. Paljudes õppeasutustes seostati edukalt ajaloo, ühiskonnaõpetuse, geograafia ja teiste ainete õpetamist rahvaste sõpruse ja nõukogude patriotismi kasvatamisega. Aastast aastasse tugevnevad eesti ja vene õppekeelega koolide sidemed. Tihe sõprus seob kaht Tallinna eesti ja vene õppekeelega kooli, 23. ja 42. keskkooli. On olnud ühiseid klassikoosolekuid, pioneerikoondusi, spordivõistlusi, kino- ja teatrikilastusi. Koos viidi läbi parteikoosolekuid, kus arutati rahvaste sõpruse kasvatamise ülesandeid.⁴⁷ Sellised sidemed on loodud ka paljude teiste eesti ja vene õppekeelega koolide vahel.

Vabariigi üldhariduslikes koolides muutus heaks traditsiooniks sõprusnädalate korraldamine. Märkimisväärset tööd tehti ka koolide juurde asutatud internatsionaalse sõpruse klubides.

Ka parteiharidusvõrgus olid nõukogude patriotismi ja proletarise internatsionalismi kasvatamise küsimused tähtsal kohal.

Rahvaste sõpruse heaks kooliks oli paljurahvuselistele kollektiivide ühine töö ja võitlus seitseaastaku ülesannete ennetähtaegse täitmise eest. Tallinna, Tartu, Narva, Kohtla-Järve, Pärnu ja teiste linnade kätistes töötavate erinevate rahvaste esindajate ühised pingutused ja eesmärgid tugevdasid neis internatsionalismitunnet, aitasid ületada raskusi ning liitsid nad ühtseks sõbraliikuks pereks.

Edu saavutas parteiorganisatsioon ka vabariigi töötajate

⁴⁶ ЕКРА, ф. 1, nim. 237, s.-ü. 6, l. 12-13.

⁴⁷ "Советская Эстония" nr. 135, 10. juunil 1964.

sõjalis-patriootlikul kasvatamisel. Parteikomiteede juures tegutsesid vastavad komisjonid, kes koordineerisid kõiki sellealaseid üritusi. Eriti oluline koht oli siin linnades ja rajoonides korraldatud töötajate ning noorte kohtumistel kodusõja ja Suure Isamaasõja veteranide ning Nõukogude sõjameestega.

Peamiseks puuduseks parteiorganite tegevuses rahvaste sõpruse ja nõukogude patriotismi kasvatamisel oli see, et innukalt tegeldi küll mitmesuguste ürituste korraldamisega vabariigi, linna või rajooni ulatuses; aga hoopis vähem tehti igapäevast kasvatustööd otse kollektiivides. Mõned partei-algorganisatsiooni sekretärid pidasid rahvaste sõpruse ja internatsionalismi küsimusi lahendamiseks ega tegelenud nendega põhjalikult ning konkreetselt, ei kasutanud igapäevases ideoloogilises töös kõiki olemasolevaid võimalusi.⁴⁸

NLKP XXII kongressi ajaloolistes otsustes ja partei uues programmis formuleeriti üksikasjalikult noore põlvkonna kasvatamise ülesanded. Neis dokumentides püstitatud nõuetest lähtudes tegles vabariigi parteiorganisatsioon pidevalt üldharidusliku kooli arendamise küsimustega. 1962/63. õppeaastal viidi vabariigis lõpule üleminek üldisele 8-klassilisele koolikohustusele,⁴⁹ millele pandi alus 1959. aasta koolireformiga. Vaadeldaval perioodil kasvatas tunduvalt õpilaste arv. Kui 1962/63. õppeaastal töötas vabariigis 1267 üldhariduslikku kooli 202 754 õpilasega,⁵⁰ siis 1965/66. õppeaastal oli 1068 koolis 216 700 õpilast. Aastail 1959-1965 ehitati meie vabariigis uusi koolimaju 63 700 õpilasele⁵¹ ning laiendati olemasolevaid. Märksa suurenes õpilaste arv ka internaatkoolides ja pikapäevarühmades.

1962/63. õppeaastal võeti keskkoolide ning kesk-eriõppeasutuste programmidesse sisse ühiskonnaõpetus, millel on suur tähtsus

⁴⁸ ЕКР Tallinna Linnakomitee jooksev arhiiv. ЕКР Tallinna LK VII pleenumi (aprill 1965) otsus.

⁴⁹ "Rahva Hääl" nr. 129, 3. juunil 1965.

⁵⁰ ENSV SKV andmed.

⁵¹ Народное хозяйство Эстонской ССР ..., lk. 136. Üldhariduslike koolide arvu vähenemine oli tingitud väikeste algkoolide likvideerimisest.

noorte kasvatamisel marksistlik-leninliku maailmavaate vaimus. Ühiskonnaõpetuse kursus aitab õpilastel sügavamalt mõista looduse ja ühiskonna arenguseadusi, lahti mõtestada partei sisepoliitika ja rahvusvahelise elu peaküsimusi. Õpilased saavad ühiskonnaõpetuse tundides vastuse neid huvitavatele ühiskondliku elu, teaduse, kunsti ja moraali probleemidele.

Parteiorganite pideva hoole all oli koolide partei-algorganisatsioonide tugevdamine. Kui 1962. aasta jaanuaris oli üldhariduslike koolide parteiorganisatsioonides 2335 liiget,⁵² siis 1966. aasta jaanuaris oli seal kommuniste juba 4032.⁵³ Seega suurenes koolide parteiorganisatsioonide arvuline koosseis pooleteisekordselt. Vaadeldaval perioodil viidi lõpule ka EKP Keskkomitee II pleenumi (veebruar 1962) poolt püstitatud ülesande ellurakendamine:⁵⁴ vabariigi kõigis keskkoolides loodi partei-algorganisatsioonid, mis omakorda etendas suurt osa õppe- ja kasvatustöö parandamisel koolides ning poliitilise kasvatustöö tõhustamisel õpetajate seas.

Partei linna- ja rajoonikomiteed arutasid süstemaatiliselt hariduselu küsimusi, selgitades välja puudusi ja kavandades abinõusid nende kõrvaldamiseks. 1964.a. aprillis arutas EKP Keskkomitee Presiidium haridustöö olukorda Jõgeva rajoonis.⁵⁵ Märgitigi, et Jõgeva parteikomitee on pööranud suurt tähelepanu koolide parteiorganisatsioonidele, mille tulemusena nad on hakanud töötama paremini, konkreetsemalt abistama õpetajaid. Eriti märgitigi ära Puurmanni Keskkooli parteiorganisatsiooni, kes oskuslikult ja läbimõeldult juhtis kogu koolitööd, tegeles palju õpetajate ideelis-poliitilise kasvatusega ja nende tööalase kvalifikatsiooni tõstmisega. Hästi oli korraldatud marksismi-leninismi aluste seminari töö. Küsimuste aktiivne arutamine seminariõppustel aitas pedagogidel tõhustada õppetöö ideelis-poliitilist suunitlust.

⁵² EKP, f. 1, nim. 207, s.-ü. 31, l. 15.

⁵³ EKP. Keskkomitee jooksev arhiiv, 1965. aasta statistilised aruanded.

⁵⁴ EKP, f. 1, nim. 205, s.-ü. 8, l. 11.

⁵⁵ EKP, f. 1, nim. 237, s.-ü. 7, l. 213-218.

Eriti aktiviseerus vaadeldaval perioodil parteikomiteede tegevus töölisnoorte suunamisel hariduse jätkamise teele. Kui 1960/61. õppeaastal õppis töölis- ja maanoorte õhtu- ja kaugõppekoolides 19 000 inimest,⁵⁶ siis 1965/66. õppeaastal õppis seal juba 31 000 inimest.⁵⁷ Samal ajal peab olulisema puudusena nimetama seda, et paljudes töölis- ja maanoorte koolides jättis väga suur protsent õpilasi õppimise pooleli. Partei-algorganisatsioonid ei osutanud sellele küsimusele kahjuks küllaldast tähelepanu.

Tunduvalt kasvas keskhariduse osatähtsus. 1965/66. õppeaastal oli 9.-11. klassides umbes 57 protsenti rohkem õpilasi kui seitsme aasta eest.⁵⁸ Järelikult jätkas iga teine õpilane vabariigis pärast 8. klassi lõpetamist õpinguid keskkoolis, ülejäänuid aga astus suur osa tehnikumi või mõnda teise kesköppeasutusse. Seega oli astunud oluline samm üldisele keskharidusele ülemineku suunas.

Kuid nagu märgiti EKP Keskkomitee VII pleenumil (juuli 1963), ei ole paljudest üldhariduslike koolide tegevuse puudustest veel jagu saadud.⁵⁹ Reas koolides oli õppetöö kasvatustööst irdunud, kommunistliku kasvatamisega tegeldi sageli pinnapealselt, formaalselt, süsteemitult. Parteiorganisatsioonide ees seisis ülesanne aktiivsemalt taotleda õpetajate hulgas tehtava poliitilise töö taseme tõstmist ning nende olustikutingimuste parandamist. Iga õpetaja teadvusse tuli viia põhimõtte, et peäülesanne seisneb õpetamise ja noorsoo kommunistliku kasvatamise orgaanilise ühtsuse saavutamises.

Selleks et tagada põhjalike ja laialdaste teadmiste omandamist, taaskehtestati 1965/66. õppeaastal vabariigi eesti õppekeelega koolides 11-aastane õppeaeg.⁶⁰ See võimaldas lõppklasside programmi lülitada ka muusikalise kasvatuse ja fakultatiivselt pedagoogika ning psühholoogia alused.

⁵⁶ Народное хозяйство СССР ..., lk. 680.

⁵⁷ Sealsamas.

⁵⁸ "Kodumaa" nr. 5, 2. veebruaril 1966.

⁵⁹ "Rahva Häääl" nr. 162, 11. juulil 1963.

⁶⁰ "Rahva Häääl" nr. 51, 2. märtsil 1966.

Kõnesolevatel aastatel paranes mõnevõrra kõrgemate õppeasutuste üliõpilaste seas tehtav poliitiline töö, tugevnesid kõrgemate koolide parteiorganisatsioonid. Õppe- ja kasvatustöös püüti minna mitte niivõrd üliõpilaste varajase ja sügava spetsialiseerumise teed, vaid lähtuti rohkem üldise ning avara teadusliku silmaringi andmise vajadusest nende poolt valitud eriala raamides.

Vaatamata kõrgemate koolide lõpetajate arvu pidevale suurenemisele tunti vabariigi rahvamajanduses teravat puudust üksikute erialade spetsialistidest. Suur oli vajadus inseneride, arhitektide ja agronoomide ning füüsika- ja matemaatikaõpetajate, eriti aga majandusteadlaste järele.

1965/66. õppeaasta algul oli vabariigi kõrgemates koolides 21 363 üliõpilast, seega suurenes käsitletav perioodil üliõpilaste arv 7856 inimese võrra.⁶¹ Eesti NSV kuues kõrgemas õppeasutuses valmistati ette spetsialiste 85 erialal.⁶² Laialdaselt levis kõrgema hariduse omandamine töö kõrvalt. Aastail 1961-1965 omandas kõrgema hariduse 8836 spetsialisti.⁶³ Paljud noormehed ja neiuad asusid õppima teiste vabariikide kõrgematesse õppeasutustesse.

Tähtsal kohal uue elu ehitaja, ideeliselt sihikindla ja kõrgete moraalsete omadustega inimese kujundamisel on nõukogude teadus, kirjandus ja kunst.

Vaadeldaval perioodil tõhustasid vabariigi teaduslikud asutused ja nende parteiorganisatsioonid märgatavalt oma tegevust. 19. jaanuaril 1962 toimus Tallinnas esimene Balti vabariikide teaduste akadeemiate regionaalne nõupidamine.⁶⁴ Osa võtsid NSV Liidu Teaduste Akadeemia ja Valgevene NSV Teaduste Akadeemia nimekad õpetlased ning Leedu, Läti ja Eesti NSV teadlased. Nõupidamisel vastuvõetud otsuses rõhutati, et Läti, Leedu ja Eesti NSV teaduslikud asutused ning kõrgemad koolid peavad keskendama oma jõupingutused rahvamajanduse arendamise aktuaalsete ülesannete lahenda-

⁶¹ Народное хозяйство Эстонской ССР ... , lk. 224

⁶² "Правда" nr. 358, 24. detsembril 1965.

⁶³ Развитие народного хозяйства и культуры ..., lk. 163.

⁶⁴ "Rahva Hääl" nr. 17, 20. jaanuaril 1962.

misele. Tunnistati vajalikuks intensiivistada ühiseid kompleksseid uurimistöid ühiskonnateaduste tähtsamate probleemide ning esmajoonel Balti vabariikide majanduse ja ajaloo alal.

Paljude teadlaste saavutused said kõrge tunnustuse osaliseks. Nii määrati 1965. aastal Nõukogude Eesti preemia füüsikute kollektiivile, rühmale teadlastele ja praktikutele automaatprogrammeerimise süsteemi väljatöötamise eest, uut liiki ehitusdetailide tootmise teoreetiliste aluste väljatöötamise ja juurutamise eest, poliomieliidivastase elusvaktsiini juurutamise eest meditsiini praktikasse jne.⁶⁵

Uut hoogu andis vabariigi kõrgemates õppeasutustes tehtavale teaduslikule uurimistööle NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrus "Kõrgemates õppeasutustes tehtava teadusliku uurimistöö edasiarendamisest",⁶⁶ milles konstateeriti, et kuigi kõrgemates õppeasutustes on kõrge kvalifikatsiooniga teaduslike töötajate kaader, ei võta ta küllalt aktiivselt osa rahvamajanduse ees seisvate ülesannete lahendamisest. Eriti rõhutati määrukses vajadust võimalikult kiiresti juurutada praktikasse kõrgemates õppeasutustes tehtava teadusliku uurimistöö tulemusel.

Viimastel aastatel on mitmed vabariigi teaduslikud asutused teatavate probleemide alal muutunud üleliidulise tähtsusega uurimiskeskusteks - seda näiteks põlevkivikeemia, üksikute füüsikaharude, küberneetika, Baltikumi talurahvaliikumise ajaloo ning soome-ugri keelte uurimise osas.⁶⁷ Teaduslike asutuste parteiorganisatsioonide esmane ülesanne seisnes selles, et kaasa aidata teaduse aktuaalsete probleemide viljakale läbitöötamisele ja uurimistulemuste kiirele rakendamisele rahvamajanduses.

Ka kunstiloomingu kõigil aladel toimus NLKP XXII kongressi järgsel perioodil tunduv areng. Domineerivaks kujutamiseobjektiks sai kaasaeg, tänapäeva nõukogude tegelikkus ja meie päevade inimene. NLKP programmis öeldakse: "Kirjanduse ja kunsti arenemise peajooneks on kindlustada sidemeid rahva eluga; tõetruult ja kunstimeis-

⁶⁵ "Rahva Hääl" nr. 169, 20. juulil 1965.

⁶⁶ "Rahva Hääl" nr. 64, 15. märtsil 1964.

⁶⁷ "Rahva Hääl" nr. 51, 2. märtsil 1966.

terlikult kujutada sotsialistliku tegelikkuse rikkust ja mitmekesisust, innustavalt ja ilmekalt esile tuua uusi, tõeliselt kommunistlikke nähtusi ning paljastada kõike seda, mis takistab ühiskonna edasilikumist".⁶⁸ Tuleb tähendada, et vabariigi parteiorganisatsiooni organiseeriva tegevuse ja loomingulise intelligentsi sihikindla töö tulemusena saavutati nende põhimõtete elluviimisel märkimisväärsed tulemused.

Vabariigi parteiorganisatsioon pööras erilist tähelepanu loomingulise haritlaskonna ideelis-poliitilisele kasvatamisele. 2. aprillil 1963 toimus Tallinnas kirjanduse ja kunsti alal töötajate vabariiklik nõupidamine.⁶⁹ Seal vastuvõetud otsuses püstitati kunstiintelligentsi ette ülesanne väsimatult võidelda kirjanduse ja kunsti ideelise puhtuse eest, vähimategi rahuliku koosseksisteerimise tendentside vastu ideoloogia vallas, pidada kõige tähtsamaks parteilisuse ja rahvalikkuse printsiipidest kantud uute meisterlike teoste loomist.⁷⁰

Suurt tähelepanu pööras kirjanduse ja kunsti parteilisuse küsimustele NLKP Keskkomitee juunipleenum (1963). Pleenum rõhutas, et nõukogude kunsti edasine areng nõuab aktiivset sekkumist tegelikkusse, elu edasimineku innukat toetamist. Pidades sotsialistliku realismi kunstis väga tähtsaks tõelist novaatorlikkust ja loomingulist julgust, hindab nõukogude inimene kõrgelt parteilisuse ja rahvalikkuse printsiipidest hingestatud teoseid meie kaasajast.

Nagu vabariigi parteiorganite vastavates dokumentides märgitakse, toimus eesti nõukogude kirjanduse ja kunsti kõigil aladel tunduv edasimineku. Leidis aset kunstiintelligentsi loomingulise aktiivsuse märgatav kasv, erinevate loominguliste laadide viljakas areng sotsialistliku realismi pinnal. Ustavatena parteilisuse ja rahvalikkuse leninlikele printsiipidele löid kirjanikud, kunstnikud, heliloojad, teatri- ja filmitöötajad rohkesti väärtteoseid, mis sügavalt ja mitmekülgselt mõtestavad lahti meie tegelikkuse

⁶⁸ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tallinn 1961, lk. 121.

⁶⁹ EKPA, f. 1, nim. 210, s.-ü. 4, l. 46.

⁷⁰ "Sirp ja Vasar" nr. 14, 5. aprillil 1963.

olulisi jooni ja nähtusi. Tõsi küll, selle terve arenemisprotsessi taustal torkasid silma ka mõningad ebasoovitavad nähtused, mis said õiglase parteilise kriitika osaliseks. Kuid üksikud formalismi ilmingud ja muud negatiivsed jooned ei suutnud kuigivõrd mõjutada meie sotsialistliku rahvuskultuuri tõususuunalist arengut.

Tuleb märkida seda soodustavat mõju, mida avaldas loominguliste liitude tegevusele subjektivismi nähtuste likvideerimine parteilises ja riiklikus juhtimises. See võimaldas parteiliselt hinnata loomingulise intelligentsi saavutusi, õigesti näidata ära kordaminekud, ebaõnnestumised ja lahendamist nõudvad ülesanded.

Analüüsides vabariigi loominguliste liitude parteiorganisatsioonide tööd vaadeldaval perioodil, näeme järjekindlat juhindumist partei otsustest, parteilisuse ja rahvalikkuse põhimõtetest. Parteiorganisatsioonide tegevus oli suunatud sellele, et kunstilooming aitaks inimestel täielikumalt ja sügavamalt mõista iseenast ja oma aega. Tugevnesid ka loominguliste liitude ja teiste vastavate asutuste partei-algorganisatsioonid. Kui 1962. aastal oli kultuuri- ja kunstialade töötajaid-kommuniste 1004, siis 1965. aastal juba 1159.⁷¹ See oli loomulik arenguprotsess, kusjuures kommunistide arv loomingulise intelligentsi hulgas kasvas ideelisteoreetilise kasvatustöö tulemusena. Parteisse astusid need, kes oma loominguga võtsid aktiivselt osa kommunistlikust ülesehitustööst, kes paistsid silma oma tööalase ja ühiskondlik-poliitilise aktiivsusega.

Kuid loominguliste liitude parteiorganisatsioonide osatähtsus ning mõju kirjanike ja kunstnike loomingule polnud siiski veel killaldane.

Viimastel aastatel on Nõukogude Eesti literaadid, kunstnikud, heliloojad, teatri- ja filmitöötajad loonud palju meeldejäävat.

Oma loominguga on rahva hulgas laialdase populaarsuse võitnud kommunistid Juhan Smuul, Aadu Hint, Kaarel Ird, Ilmar Kimm, Eduard Einmann, Paul Kuusberg, Einar Maasik, Jaan Rääts, Debora Vaarandi ja paljud teised. Tunnustav hinnang sai osaks ka kirjanik

⁷¹ EKPA, f. 1. nim. 207, s.-ü. 31, l. 15. EKP Keskkomitee jooksev arhiiv. 1965. aasta statistilised aruanded.

Mats Traadi, heliloojate Arvo Pärdi, Veljo Tormise, Eino Tambergi, kunstnike Nikolai Kormašovi, Vive Tolli jt. teostele.

Loomingulise haritlaskonna saavutuste kõrgeks tunnustuseks oli Nõukogude Eesti preemia määramine Debora Vaarandile, Paul Kuusbergile, Heino Ellerile, Gustav Ernesaksale, Evald Okasele, Voldemar Pansole ja Ants Eskolale.⁷² Märkimist väärib ka mõningate teiste auhindade sisseseadmine kunstiantiteelsete loomingu stimuleerimise eesmärgil. Hinnatava algatuse tegi Rakvere rajooni Ed.Vilde nimeline kolhoos,asutades iga-aastase preemia parima maa-elu-ainelise kirjandusteose eest. Esimesena sai selle auhinna 1965. aastal Rudolf Sirge.

Vääriliselt hinnates kõike positiivset juhtisid vabariigi parteiorganid tähelepanu ka puudustele kunstiloomingus ja andsid näpunäiteid nende kõrvaldamiseks. 15. juunil 1965.a. arutas EKP Keskkomitee Presiidium Eesti NSV Kirjanike Liidu partei-algorganisatsiooni tööd. Vastuvõetud otsuses märgitakse, et veel ei ole üle saadud selliste žanrite pikaajalisest mahajäämusest, nagu näitekirjandus, laste- ja noorsookirjandus. Üksikutel juhtudel on päevaalgust näinud ideelises mõttes ebaküpsed ja ebaselged teosed, samuti hallid, kunstilise lahenduse poolest nõrgad raamatud. Kirjanduses esines ikka veel pisiteemade kallal nokitsemist, rahva elu peamiste joonte kunstiline kujutamine asendus sageli juhuslike, ideeliselt ja kunstiliselt mõtestamata olustikupiltide või kitsalt subjektiivsete elamuste ja meeleolude kirjeldamisega. Kirjanduskriitika ei täitnud vajalikul määral oma osa kirjandusprotsessi üldistamisel ja suunamisel.

Eesti NSV Kirjanike Liidu parteiorganisatsioon ei pööranud nimetatud puudustele vajalikku tähelepanu. Nõrk oli töö parteitu aktiiviga. Presiidium kohustas partei-algorganisatsiooni pidevalt tõstma kommunistide-kirjanike avangardset osa, väsimatult kasvutama neis vastutustunnet kirjanduse sisu, ideelise suunitluse ja kunstilise kvaliteedi eest, süstemaatiliselt tegelema kirjanduskriitika olukorra parandamisega, organiseerima loomingulist mõtte-

⁷² "Rahva Hääl" nr. 169, 20. juulil 1965.

vahetust kirjanduse arengu põhikisimustes ning otsustavalt parandama tööd noorte autoritega.⁷³

EKP Keskkomitee on juhtinud tähelepanu ka sellele, et mõningad kujutava kunsti teosed kannatavad autoripoolse suhtumise ebaselguse, lahenduse halluse ja väljendusvaesuse all. Monumentaal-dekoratiivkunst ja skulptuur jäid oma arengus maha elu nõuetest. Vabariigi arhitektuuri arengus hakati kill vabanema varem levinud väärnähtustest, kuid ei suudetud veel panna kindlat alust kommunismi ehitava ühiskonna arhitektuuri ideelis-esteetilistele printsiipidele. Parteiorganisatsioonide töö peab olema suunatud edasiliikumist pidurdavatest puudustest jagusaamisele, kõigi vaimse loomingu harude jätkuvale jõudsale edendamisele.

NLKP XXII kongressi juhtnööridest, partei programmist, EKP kongresside ja pleenumite otsustest juhindudes saavutas vabariigi parteiorganisatsioon ideoloogilise töö korraldamisel, rahvahulkade kommunistlikul kasvatamisel tunduvat edu. EKP Keskkomitee, partei linna- ja rajoonikomiteed ning algorganisatsioonid omandasid uusi väärtuslikke ideoloogilise töö kogemusi, kujunesid välja uued töövormid ja -meetodid, mille õigsust ning vajalikkust kinnitas elu ise. Vabariigi parteiorganisatsiooni ideoloogiline töö muutus paindlikumaks, rohkem arvestati rahvahulkade huve ja vajadusi.

Eriline tähtsus vabariigi parteiorganisatsiooni ideoloogilise töö seisukohalt oli NLKP Keskkomitee oktoobri- ja novembripleenumi (1964) otsustel. Vabariigi parteiorganisatsioon juhindus nendes püstitatud põhiülesannetest: ideelise kasvatustöö teostamisel rangelt lähtuda leninlikest printsiipidest, arendada neid edasi vastavalt elu vajadustele ning hinnata ideoloogilise töö tulemusi tema efektiivsusest lähtudes.

Tuleb märkida, et ideoloogilises töös esines vaadeldaval perioodil ka puudujääke ja kitsaskohti. Esimestel aastatel pärast NLKP XXII kongressi ei rakendatud alati ja mitte kõikjal ideoloogilise töö korraldamisel leninlike printsiipe. Ideoloogilises töös lähtuti sageli väärast seisukohast, mille alusel püüti tehtud tööd hinnata ainult kõrgete kvantitatiivsete näitajate seisukohast, suhtuti läbiviidavatesse üritustesse formaalselt, pöörati vähe tä-

⁷³ EKPA, f. 1, nim. 237, s.-ü. 20, l. 76-80.

helepanu töö sisule. Sageli puudus ideoloogilises töös leninlik sügavus, võitlev vaim ja sihipärasus. Pärast NLKP Keskkomitee oktoobripleenumit (1964) likvideeriti mõödalaskmised ja väärtõlgitused, ning tulemuseks olid märgatavad kvalitatiivsed nihked partei ideoloogilises töös.

Vabariigi parteiorganisatsioon ongi võtnud tarvitusele abinõud, et viia kogu ideoloogiline töö teaduslikule alusele, jätkuvalt tõhustada uue, kommunismiajastu inimese kasvatamist.

KOKKUVÕTE

Antud ülevaates tutvusime põgusalt tähtsamate küsimustega, mida lahendas Eestimaa Kommunistlik Partei oma praktilises tegevuses Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmis ja partei XXII kongressi otsustes püstitatud ülesannete elluviimise käigus.

EKP pööras vaadeldaval perioodil suurt tähelepanu vabariigi rahvamajanduse ja kultuuri arendamisele. Kõigis rahvamajandusharudes toimusid suured kvalitatiivsed ja kvantitatiivsed muudatused.

Tunduvalt suurenes tööstustoodang. Kiires tempos arenesid juhtivad tööstusharud; nagu energeetika, masinaehitus, metallitöötlemine ja ehitusmaterjalide tootmine, eriti aga keemiatööstus. Tööstustoodangu kasv saavutati mitte üksnes uute kapitaalmahutuste, vaid ka tööviljakuse kasvu baasil.

Vaadeldaval perioodil toimus põllumajandusliku tootmise intensiivistumine, mis võimaldas märksa suurendada põllumajandussaaduste toodangut.

Tähelepanuväärseid edusamme tehti elanikkonna materiaalse heaolu tõstmisel ja kultuurilisel teenindamisel, teaduse ning hariduse edendamisel.

Kõigi nende edusammude aluseks oli vabariigi parteiorganisatsiooni laiahaardeline organiseerimis- ja kasvatustöö. Kasvas parteiorganisatsiooni arvuline koosseis ning tema suunav mõju majandusliku ja ühiskondlik-poliitilise elu kõikidel aladel. Leninlikest põhimõtetest juhindudes täiustas EKP parteitöö vorme ning meetodeid, muutes need elulähedasemaks. Märkatavalt tõusis parteiorganisatsioonide poolt tehtava organisatsioonilise ja ideoloogilise töö tase. Eraldi tuleb märkida seda viljastavat mõju, mida EKP tegevusele avaldasid NLKP Keskkomitee 1964. aasta oktoobri- ja novembri- ning 1965. aasta märtsi- ja septembripleenumi otsused.

Eestimaa Kommunistliku Partei juhtimisel andsid vabariigi töötajad seitseaastaku plaani eduka täitmisega omapoolse panuse NLKP programmis kavandatud ülesannete realiseerimisse.

Kõrgeks tunnustuseks vabariigi parteiorganisatsiooni ja kõigi töötajate saavutustele on see, et suurte edusammude eest sotsialismi ehitamisel ja seoses Eestisnõukogude võimu taaskehtes-

tamise 25. aastapäevaga autasustati NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 17. juulist 1965 vabariiki Lenini ordeniga.¹

Eesti NSV saavutused annavad tunnistust Kommunistliku Partei leninliku rahvuspoliitika õigsusest, sotsialistliku korra suu-
rest jõust ja meie maa rahvaste vennalikust sõprusest, märgiti NLKP Keskkomitee, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu läkituses vabariigi töötajatele,² mille andis edasi Eesti NSV 25. aastapäeva pidustustele saabunud NLKP Keskkomitee Presiidiumi liige, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimees A.I.Mikojan. Oma pidupäeval andis eesti rahvas pühaliku tötuse ka edaspidi vankumatult sammuda leninlikku teed, õlg õla kõrval ven-
nasrahvastega Kommunistliku Partei juhtimisel võidelda kommunismi triumfi eest.

¹ "Ведомости Верховного Совета Союза Советских Социалистических Республик" № 29, 28 июля 1965 Г., art. 419, lk. 659.

² "Eesti rahva suur pidupäev", Tallinn 1965, lk. 6.

ISIKUNIMEDE REGISTER

- Aleksejev, Grigori - 67.
- Andrejev, Pjotr - 18.
- Ansberg, Aleksander - 8.
- Anupõld, Ants - 42.
- Beljajev, Pavel - 83.
- Brežnev, Leonid - 69.
- Einmann, Eduard - 108.
- Elevant, Erich - 50.
- Eller, Heino - 109.
- Ernesaks, Gustav - 109.
- Eskola, Ants - 109.
- Faelman, Harald - 53.
- George, Rudolf - 88.
- Gontšarova, Raissa - 83.
- Hint, Aadu - 108.
- Hruštšov, Nikita - 69.
- Ilves, Harald - 50, 65, 86.
- Ird, Kaarel - 108.
- Iva, Herman - 42.
- Jangolenko, Meta - 83.
- Kabkov, Jakov - 83.
- Kaik, Ruppert - 18.
- Kallaste, Heino - 44, 83.
- Karindu, Hilja - 44.
- Kassatonov, Vladimir - 83.
- Kaste, Anastassia - 91.
- Keer, Richard-Paul - 65.
- Kiilits, Aigor - 91.
- Kimm, Ilmar - 108.
- Klauson, Valter - 31, 54, 83, 86.
- Klimova, Jevdokia - 83.
- Kobets, Pjotr - 83.
- Konijärv, Anton - 54, 86.
- Konstantinov, Vassili - 19.
- Kondoja, August - 44.
- Kormašov, Nikolai - 109.
- Korsten, Jevgeni - 18.
- Kortjakova, Zinaida - 88.
- Kossõgin, Aleksei - 31, 32.
- Kristal, Vallot - 53.
- Kruusmägi, Eduard - 50.
- Kuusberg, Paul - 108, 109.
- Käbin, Johannes - 16, 29, 34, 36,
52, 67, 68, 79,
82, 83, 86.
- Kärber, Kristjan - 86.
- Langholts, Linda - 83.
- Lehepuu, Enn - 50.
- Lenin, Vladimir Iljitš - 69, 74.
- Lentsman, Leonid - 68, 86.
- Levo, Helgi - 91.
- Lieberg, Endel - 53.
- Maasik, Binar - 108.

Madik, Ago - 50, 65, 83.
 Mannov, Rudolf - 54.
 Marrandi, Heino - 54.
 Matson, Boris - 44.
 Meister, Vladimir - 66, 83.
 Merimaa, Otto - 75, 83.
 Metsar, Roland - 83.
 Mikojan, Anastass - 113.
 Müürisepp, Aleksei - 83, 86.
 Neerot, Paul - 83.
 Norak, Albert - 68.
 Nugis, Valter - 83.
 Nõmm, Kalev - 65.
 O Bram, Inno - 100.
 Okas, Evald - 109.
 Onjanov, Danil - 24.
 Otsman, Elmine - 7.
 Panksejev, Aleksander - 16, 59, 87.
 Panso, Voldemar - 109.
 Parves, Aksel - 91.
 Preemet, Aleksander - 54.
 Priivits, Endel - 20.
 Pärnaste, Richard - 44.
 Pärt, Arvo - 109.
 Pärtel, Aksel - 18, 20.
 Raag, Harri - 65.
 Raave, Kalev - 53.
 Raiend, Aliide-Rosalie - 18.
 Rannes, Arkadi - 17, 28.
 Rebane, Karl - 83.
 Rääts, Jaan - 108.
 Saar, Linda - 53.
 Saar, Naima - 53, 83.
 Sirge, Rudolf - 109.
 Sisask, Richard - 44.
 Siškina, Zoja - 66.
 Smuul, Juhan - 83, 108.
 Sniečkus, A. - 48.
 Soobik, Ilmar - 88.
 Sorokin, Igor - 10, 13.
 Suurhans, Jüri - 50.
 Sõna, Elfriede - 53.
 Zäuram, Leida - 88.
 Tamberg, Eino - 109.
 Tammelaan, Leida - 83.
 Tarmisto, Vello - 8.
 Tolli, Vive - 109.
 Tormis, Veljo - 109.
 Traat, Mats - 109.
 Tõnurist, Edgar - 38, 39, 50, 51, 55, 57.
 Tikk, Albert-August - 65.
 Ušanjov, Fjodor - 68, 83.
 Vaarandi, Debora - 108, 109.
 Vader, Artur - 63, 68, 83.

Vahtraorg, Alfred - 83.
Vaiksalu, Laine - 53.
Vaino, Karl - 68, 83.
Valdov, Alfred - 18, 86.
Valkonen, Aleksander - 65, 73.
Vallner, Alleks - 88.
Vammus, Ludvig - 18, 83.
Veimer, Arnold - 9, 15, 20, 28,
29, 86.

Vergo, Hein - 88.
Viira, Johannes - 53.
Volkov, Ivan - 40.
Volkova, Galina - 15.
Vunk, Arnold - 83.
Väljas, Vaino - 66, 83, 86.

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. TÖÖSTUSE JA E HITUSTE GEVUSE PARTEILINE JUHTIMINE	6
2. VABARIIGI PARTEIORGANISATSIOONI TEGEVUS PÖLLUMAJANDUSE JUHTIMISEL JA RAHVA HEA- OLU TÖÖSTMISEL	35
3. EKP PARTEIORGANISATSIOONILINE TÖÖ	58
4. EESTIMAA KOMMUNISTLIKU PARTEI IDEOLOO- GILINE TÖÖ	84
KOKKUVÕTE	112
ISIKUNIMEDE REGISTER	114

Хартманн Ханс Эвальдович

КОММУНИСТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ ЭСТОНИИ В
ПЕРИОД МЕЖДУ XXII И XXIII СЪЕЗДАМИ КПСС

На эстонском языке

Издательство "Ээсти раамат"

Таллин, Пярнуское шоссе, 10

Toimetaja O. Utt

Trükkimisele antud 11.04.68.

Trükipoognaid 7,5. Arvestuspoognaid 6,33.

MB - 04606. Tellimise nr. 1199

Trükikoda "Signaal" rotaprint

Tallinn, Maakri tän. 28.

Hind 48 kop.

48 kop.

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00428087 3